ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă

■ Anul XXII (LVI) ■ Nr. 1 (475) ■ Ianuarie 2022 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

CAMILLE PISSARRO

Ideea conservatoare astăzi

pag. 13-20

Dumitru Augustin Doman

Flash fiction

Șapte clopote de argint

La cei treizeci și nouă de ani ai lui, Gigel Becaud este patron milionar, dar și un romantic cum nu s-a mai văzut, fiind supranumit, pe bună dreptate, marele romantic al mileniului III. El i-a tras clopotele Isoldei M. încă de când aceasta era în ultimul an de liceu. Dar, Isolda M. tocmai se logodise. Din prea plinul romantismului său, Gigel îi trăgea clopotele și așa logodită cum era. Dar, Isolda M. s-a măritat cu Tristan Popescu, șofer pe mașina de gunoi a orașului. Însă, Gigel Becaud îi trăgea clopotele în continuare și după primul copil al Isoldei M., și după al doilea, și mai ales după al treilea.

Este momentul în care și-a comandat un clopot mare la starețul Varlaam de la schitul din vârful muntelui, un clopot de argint de șapte tone. Limba clopotului de șapte tone este un clopot de argint de șase tone. Limba clopotului de șase tone este un clopot de argint de cinci tone. Limba clopotului de cinci tone este un clopot de argint de patru tone. Limba clopotului de patru tone este un clopot de argint de trei tone. Limba clopotului de trei tone este un clopot de argint de două tone. Limba clopotului de două tone este un clopot de argint de o tonă. Clopotul de o tonă n-are limbă. Apoi, în marginea parcului propriu, nu departe de vilă, Gigel Becaud și-a construit o bisericuță, nu mai înaltă de un metru și jumătate, ca enoriașii, intrând în ea, să fie pioși vrând-nevrând, iar în fața ei o clopotniță înaltă de 25 de metri. Și trage clopotele în fiecare dimineață cu o frânghie de mătase împletită-n șase și scrie catrene romantice pentru Isolda M.:

Iubita mea cu ochi de peruzea
Ți-am tras șapte clopote de-argint
O lume-ntreagă le-auzea
Tu nu le-ai auzit.

Pentru perturbarea liniștii publice, milionarul Gigel Becaud plătea o amendă de 3000 de euro pe zi. Dar asta nu conta. Și-a făcut un abonament – cu o reducere cât de cât - de 2500 de euro zilnic și trăgea clopotele de argint și de două ori pe zi.

În timpul ăsta, în băltoacele de pe stradă, murdăria lichidă scursă din mașina șoferului Tristan Popescu devine un fel de argint viu.

Iubita mea cu ochi de peruzea

Ți-am tras șapte clopote de-argint

O lume-ntreagă le-auzea

Tu nu le-ai auzit.

Premiile Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România pe 2019 și 2020

În urma evaluării cărților depuse la Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor din România, conform

criteriilor statutare, la 16 decembrie 2021, la Centrul Cultural Pitești, juriul condus de criticul literar Nicolae Oprea a acordat premii pentru anii 2019 și 2020.

Înainte de premiere s-a petrecut ceva plin de emoție: primirea a doi noi membri în uniunea profesionistă a scriitorilor. Este vorba de poetul Florentin Sorescu, fost membru întemeietor al Cenaclului/grupării „Sind", și de profesorul și criticul literar Lucian Costache.

Premiile au constat în diplome și din bani și au fost următoarele:

Anul 2019

Cartea Anului: Petre Gheorghe Bârlea – „Adevărul din călimară", Editura Tracus Arte, București

Anul 2020

Ex Aequo:

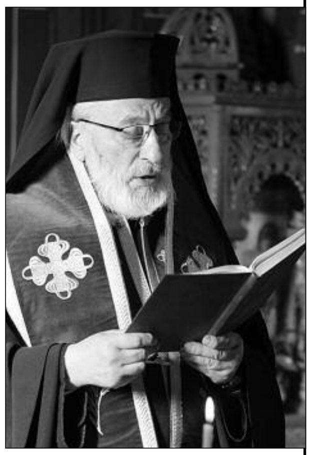
Cartea Anului – poezie: Florea Turiac, „Rapsodia divinei armonii", Editura Bibliotheca, Târgoviște;

Cartea anului – eseu: Virgil Diaconu, „Biblia literară", Editura TipoMoldova, Iași. **(J.D.)**

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Există o mare legătură între cititor și carte. Când citești Biblia, inima ți se unește cu Dumnezeu. Devii una cu textul, aș putea zice; iubirea lui Dumnezeu te inundă ca razele soarelui, alungând întunericul. Când citești Sfinții Părinți, cea mai mare bogăție, tezaurul de aur al Ortodoxiei, te îmbrățișează, nevăzut, pleiada de Sfinți, ostenitori de altădată și grăitori în Duhul Sfânt către inimile noastre.

Noi nu putem vorbi altfel decât din Sfânta Scriptură și din sfinții părinți. Părerile filosofilor, ale psihologilor, ale filologilor și așa mai departe sunt de luat în considerare, numai atât cât sunt în aura de adevăr și sfințenie a Sfintei Scripturi.

Dumnezeu nu se ia după noi. Dacă s-ar lua după noi, ar fi o nenorocire. Trebuie să ne vină mintea la cap și să ne așezăm pe virtute și seriozitate, că nu este de glumit cu viața noastră.

Sigur că este necesar să se țină nu numai discursuri sfinte, pentru că lumea de azi nu prea are urechi, dar este absolut necesar să se citească în mod serios, barem câteva zeci de cărți din puhoiul de tipărituri. Așadar, aș pofti pe cine vrea să asculte, la citit. Este singurul timp nerisipit, pe lângă cel al rugăciunii și al faptelor bune.

Orice lucrare pe care o săvârșim noi, fără a cere binecuvântarea lui Dumnezeu, este o lucrare omenească, sortită până la urmă eșecului de care noi, deseori, ne plângem, dar fără să dregem nimic sau aproape nimic.

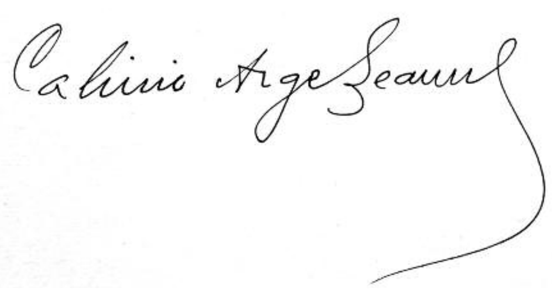
De „necuratul" nu m-am speriat niciodată, din câte îmi aduc aminte. Mai degrabă m-am temut de oameni care, unii dintre ei, din păcate, sunt mai răi ca diavolii.

Femeia este un înger. Așa a zidit-o Dumnezeu. Să nu hulim niciodată și să nu condamnăm. Ce s-ar face lumea aceasta fără femeie?

Moșul de Crăciun și iepurașul de Paști, de unde s-or fi aciuat pe lângă marile sărbători creștine nu am știre cu adevărat, cu toate că se tot inventează și se cârpesc povești. Sigur că-i de domeniul folclorului de aici sau de pe aiurea.

Sperăm, totuși, să ne vină în ajutor cetele îngerești ca să ne izbăvească și să ne lumineze mintea pentru respect, omenie și bună cuviință, asta însemnând libertate și educație. Știința și tehnica au luat-o înaintea culturii și educației. Dacă nu avem cultură și educație, folosind tehnica și știința neînțelept și fără grijă, ne putem sparge capetele unii altora.

Ceea ce m-a impresionat peste măsură la Argeș și mă bucură mereu este prezența mamelor și a bunicilor cu prunci la biserică, iar înainte de Paști și de celelalte sărbători, vin toți pruncii să se împărtășească. Vin cu toții la biserică de dragul lui Iisus, a Maicii Domnului și a Sfintei Filoteia, căreia îi zic Sfântulița!

Gheorghe Grigurcu

„Solitudinea nu-și atinge țelul”

■ A iubi înseamnă nu o dată a merge mai întîi într-o direcție întîmplătoare, apoi a-ți da seama că e unica posibilă.

■ A.E.: „A rămîne «prieten» cu o femeie pe care o iubești astfel cum îți propune ea părăsindu-te, e ca și cum ți s-ar cere, sărind peste cîteva decenii, să devii spontan bătrîn”.

■ Despre cîte o chestiune complicată, obișnuiai să spui pe vremuri cu un simțămînt de eliberare: „Las’ să o rezolve viața”. Acum o asemenea soluție te umple de spaimă.

■ „Cred deci, într-un anume fel, în adevărul etern, în adevărul divin în lupta lui Dumnezeu împotriva Satanei.. Mă face oare răul să cred în bine? Cred că istoria omenească poate fi divinizată, că, fără îndoială, toate astea nu sunt în van. Și dacă Dumnezeu, cum s-a și spus, ar fi un om? Și dacă bătrînețea n-ar fi decît o maladie care nu mi-ar atinge esența? Dacă maladia n-ar fi decît un rău care trece, care va trece.. poate nu aici. Și dacă realitatea ar fi într-adevăr reală, adică Sacră? Dacă creația, isprăvile și durerile oamenilor ar putea fi sacralizate?... Dacă am intra cu toții în eternitate, în eternitatea vie? O, dacă toate astea n-ar fi în van, dacă n-ar fi în van? Dacă n-ar fi în van?” (Eugène Ionesco).

■ „În ochii lui Dumnezeu, un singur lucru te separă de ceilalți, făcînd din tine o ființă unică: e mîntuirea ta. Întreg restul e amestecat în toate și legat de toate” (Monseniorul Ghika).

■ Progresul într-un domeniu „pozitiv” (nu în ultimul rînd tehnic) echivalează cu un confort. Iată de ce, în virtutea unui soi de impuls moral al renunțării, ne arătăm uneori dispuși a-l suspecta, devenind „conservatori”.

■ Lucruri care încep să se clatine nu pentru că ai fi în dezacord cu ele, ci, dimpotrivă, cum o reacție năbădăioasă a acordului iritat de propria-i monotonie.

■ Exigențele ființei: „Axiomele în filosofie nu sunt axiome pînă cînd nu le-am dovedit valabilitatea în propria noastră ființă; citim lucruri frumoase, dar niciodată nu le simțim pe deplin pînă ce nu am urcat aceleași trepte ca și autorul lor” (John Keats).

■ Scriptorul. Un Narcis riscînd a se îneca în oglindă cum într-o apă.

■ „Veacul nu are decît cîteva mari rezultate negative: matematica nu poate fi redusă la logică (Gödel), deci nu e perfect rațională; ființa nu poate fi rostită (Heidegger), deci filosofia trebuie să tacă asupra ei; societatea și istoria nu pot fi controlate (eșecul socialismului), Wittgenstein” (Noica).

■ Din spusele lui Barbu Cioculescu. „Tatăl meu avea o vorbă: «La bătrînețe zilele trec încet, anii trec repede»”.

■ Situație curentă. Să admitem posibilitatea unei anumite gratitudini a personajului „puternic” pentru cei nu puțini care îi arată multă atenție, în competiție cu disprețul față de aceștia. Frecvent, disprețul învinge.

■ Noroc ieșit din comun. Poetul Cezar C. Viziniuc își poartă viziunea în nume...

■ A.E.: „Neîmplinire de ce tip? Poate fi o salată suculentă de neîmpliniri variate”.

■ „Am citit ce scrie Kropotkin despre comunism. E bine scris și intențiile sunt bune, dar e uimitor prin contradicția interioară: să faci uz de violență pentru a opri violența unor oameni față de alții. Problema e cum să-i faci pe oameni să nu fie egoiști și violenți. Conform programului lor, pentru a atinge acest scop trebuie să săvîrșești alte violențe. Am simțit pregnant diferența dintre viața de dragul lumii, a oamenilor, a aprobării lor, și viața pentru Dumnezeu, cu toată forța ei. Cîtă libertate, bucurie și putere are viața aceasta!” (Tolstoi).

■ În relația cu divinul, speranța devenind uneori dureroasă aidoma iubirii. Și nici o altă cale nu pare a se întrevedea...

■ Senectute. Salahor al scrisului, cum poți să mai privești în dreapta, în stînga? Cu toate acestea încerci.

■ Metafora: miracolul verbului.

■ Lectură. Prilej de a te regăsi, dar și de a te îndepărta de tine printr-o ipostază neutrală a ființei, ca și cum te-ai pierde într-o mulțime pe o stradă aglomerată, pe care solitarul din tine o măsoară cu interes. Concentrare și relaxare în același moment.

■ „Pe Terra, dinozaurii au dispărut acum multă vreme. Totuși o nouă teorie susține ideea că aceștia ar putea continua să trăiască în alte locuri, adică pe alte planete din Univers. Există oameni de știință care susțin că o variantă evoluată și extrem de inteligentă a dinozaurilor ar putea controla unele lumi extraterestre. Pe alte planete din Univers, formele de viață care au evoluat au fost reptilele. În încheiere, respectivul studiu susține în mod clar, că ar fi bine ca aceste civilizații și cea umană să nu se întîlnească niciodată. Această posibilitate există. Astfel, urmînd acest raționament, formele de viață de pe unele planete îndepărtate ar putea foarte bine să fie variante avansate ale dinozaurilor. Pe Terra dinozaurii nu au avut suficient timp pentru a evolua din cauza cataclismului planetar care i-a făcut să dispară” (**Lumea misterelor,** 2021).

■ Se cuvine în unele momente să uiți de tine atunci cînd ai realmente nevoie de tine. Altminteri ești expus riscului de a-ți deveni propriul balast analitic.

■ A.E.: „Un creator trebuie să se afle dincolo de vanitate și de modestie, într-o oarecum nietzscheană amoralitate în raport cu propria sa condiție”.

■ Atît de magnanim e X, încît vrea să ne dăruie lucruri care nu-i aparțin.

■ Din spusele lui Florin Piersic: „M-a invitat Arghezi să-i fac o vizită la Mărțișor. M-a întîmpinat în fața casei, făcîndu-mi bucuria de a pomeni cîteva roluri pe care le-am avut în filme. Nu puteam decît să-i zic «vă mulțumesc din toată inima, maestre». Replica poetului a fost aceasta: «Nu-mi spune maestre. Dacă la o masă se află așezați zece literați și se apropie un ins care se adresează unuia dintre ei cu maestre, toți zece întorc capul»”.

■ Azi dimineață, la fereastră, un cer „simpatic”, așa cum se întîmplă a fi cîte o figură necunoscută la care te uiți cîteva clipe pe stradă.

■ X, fals prin ceea ce a izbutit a fi, fals prin ceea ce n-a izbutit a fi. Impresionant prin integralitatea falsității sale.

■ Actualitate care durează. La ușa unor partide și oficialități, lingușitorii se ordonează „la rînd”, aidoma pensionarilor cînd apar mărfuri „la reducere” și nu o dată se îmbulzesc luîndu-se la ceartă.

■ „Lingușitorul e cel ce spune, fără să le gîndească, lucruri pe care cel lingușit le gîndește fără să le spună” (G. Papini).

■ Solitudinea nu-și atinge țelul dacă nu ai permanent în preajmă cîțiva oameni. Oameni străini moralmente de tine.

■ A.E.: „O poezie cum un veșmînt monahal. O poezie cum un costum de baie. O poezie nud, spre a nu dezamăgi pornopoeții și îndeosebi pornopoetele”.

■ Nu iese din cuvîntul superiorului său ierarhic. Un fel de-a zice astfel. Deoarece rafinamentul obedienței sale e nu o dată transverbal. Pentru a afla cu orice preț dorința bossului politic sau de alt soi, îi urmărește cu neslăbită atenție fiecare mișcare a mîinii, rictusul gurii, privirea. Rezultatul e similielectronic.

■ „O turmă de cincisprezece elefanți, adulți și pui, scăpați din rezervația naturală Xishuangbanna, au pornit într-o călătorie de peste 500 de kilometri prin China, distrugînd pînă acum 56 de hectare cultivate, în mare parte, cu porumb. Protejați prin lege, călătoria vieții lor este monitorizată îndeaproape de autorități. Nu se știe deocamdată care le e destinația sau dacă nu cumva destinația lor este chiar drumul” (**Dilema veche**, 2021).

■ Vise ce nu ezită a se visa pe ele însele.

■ Senectute. O nouă împrimăvărare, în noiembrie. Pomii din jurul casei sunt, iată, plini de muguri, dragii de ei, muguri ai Neantului pe care-l asumă eroic.

■ În secolul al XVII-lea durata medie de viață era de 35 de ani.

■ Calendaristic, senectute. Dar oare o trăiești în chip real? Sau e doar una din neîmplinirile tale?

■ Senectute. Senzația că se apropie o mutație ireală. Obsedat de ireal spre a face față realului pe sfîrșite.

■ „În 2016, un tablou reprezentînd scena închinării magilor la Prunc a căzut pe peretele unui apartament din Roma. După un timp, proprietarii l-au dus la restaurator. Tabloul era vechi oricum, așa că restauratorul, pe lîngă remedierea efectelor căderii, a început să îndepărteze stratul de negreală de pe tablou. Pe măsură ce scotea la lumină detaliile picturii, restauratorul mărea ochii: ceea ce avea în lucru nu era o biată copie a lucrării «Închinarea magilor» de Rembrandt, ci chiar originalul, pictat în 1632. Certificarea clară a autorului a venit abia acum o lună de zile, după un seminar internațional anume dedicat acestei picturi, în care experți din toată lumea au conchis unanim: e Rembrandt. Lucrarea a fost pierdută cîndva la începutul veacului al XIX-lea, după ce a aparținut unor capete încoronate, apoi Muzeului Luvru. (...) Imediat după verdictul experților au apărut ofertele de cumpărare, lucrarea fiind evaluată între 100 și 250 de milioane de dolari” (**Dilema veche**, 2021).

■ A avea încredere, *id est* a avea curaj.

■ Să fie intensitatea amintirii un indiciu al damnării noastre?

■ Niciodată nu poți spune că ai scris îndeajuns. Scrisul nu e cantitate, ci o formă de viață.

■ Moartea? Un infinit strigăt mut.

■ „A nega înseamnă a gîndi” (Ortega y Gasset).

■ Senectute. Vîrsta trece insesizabil aidoma unui ac ce indică ora pe cadranul ceasului de pe perete, a cărui mișcare, chiar dacă îl privești preț de cîteva clipe, n-o poți înregistra.

■ Aidoma semenilor noștri, unele obiecte trăiesc mai puțin decît noi, altele mai mult.

■ „Miracolul poeziei se arată pe deplin atunci cînd, în clipele de har, ea dezvăluie lucrurile, în toată particularitatea și virginitatea lor, pe acest ultim fundal, ca renăscute din rădăcina lor. Omul, existența umană cu angoasa și problematica ei, sunt anulate. Acolo unde se face simțită, poezia suprimă problema existenței omenești. Omul nu mai e decît o voce care cîntă și afirmă ființa lucrurilor” (Maria Zambrano).

■ Uneori Infernul nu poate fi pur și simplu tăcere. O tăcere așternută asupra fărădelegilor.

■ Limitele ne ajută să înaintăm în mai mare măsură decît senzația ilimitatului, care ne inhibă prin alura sa fabuloasă.

■ „Imaginarul, abstracția conceptuală sunt capabile să cotropească și să obsedeze sediul sensibilității noastre. Eruditul, cititorul adevărat, făuritorul de cărți este saturat de intensitatea teribilă a ficțiunii. Structura lui îl predispune să se identifice în felul cel mai intens numai cu relațiile textuale, cu ficțiunea. În sensul acesta, paradoxal, cultul și practica umanioarelor, frecventarea cărții în doză mare și studiul sunt factori de dezumanizare” (George Steiner).

■ Scriptor. A fi răbdător în reflecție și impacient (fulgurant) în imagine.

■ Senectutea scriptorului. Sfîrșitul nu se grăbește. E imobil aidoma unui punct în textul eternității. Te grăbești tu.

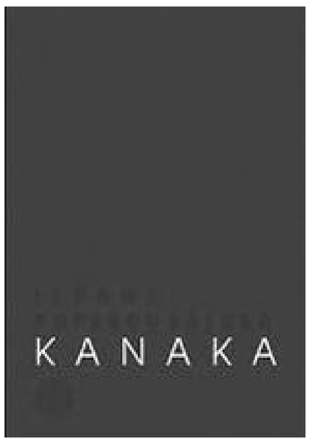
Din spusele lui Florin Piersic: „M-a invitat Arghezi să-i fac o vizită la Mărțișor. M-a întîmpinat în fața casei, făcîndu-mi bucuria de a pomeni cîteva roluri pe care le-am avut în filme. Nu puteam decît să-i zic «vă mulțumesc din toată inima, maestre». Replica poetului a fost aceasta: «Nu-mi spune maestre. Dacă la o masă se află așezați zece literați și se apropie un ins care se adresează unuia dintre ei cu maestre, toți zece întorc capul»”.

Mircea Bârsilă

Un roman care merită să fie citit

***Kanaka* este un roman în care momentele decisive sunt anticipate de anumite detalii utilizate cu abilitate arhitecturală. Atât succesiunea capitolelor, cât şi cea a fragmentelor din care sunt alcătuite vădesc o limpede structurare diegetică a discursului...**

studii

Romanul **Kanaka** (Editura Şcoala Ardeleană, 2020) este cea de a zecea carte a Ileanei Popescu Bâldea, care scrie, cu talent, şi proză şi poezie. Titlul acestui roman pare ciudat. Cuvântul „kanaka" este folosit abia spre sfârşitul romanului („Oricum, noi suntem... precum pasărea Kanaka!" – îi spune Ira, la telefon, lui Ioan), fără ca acest cuvânt să fie explicat. În fapt, „kanaka" este numele unei specii de păsări, care a dispărut... În romanul „scris" de personajul principal *Ioan* („autorul fictiv"), toate relaţiile în care se află protagoniştii se degradează treptat şi, pare-se, şi ireversibil. Vom sublinia, în cele ce urmează, problematica romanului, din acest unghi. După câţiva ani de căsnicie, *Davia* – o femeie frivolă, „o fiinţă instabilă emoţional şi extrem de egoistă" – pleacă la Paris, părăsindu-i pe Ioan (soţul ei) şi pe *Andrei* (fiul lor de patru ani), spre a trăi alături de amantul numit Charlie. Andrei a fost traumatizat de divorţul părinţilor, iar respectivul şoc i-a marcat copilăria şi chiar întreaga viaţă. În primul an de liceu, revolta sa împotriva părinţilor se manifestă în ecuaţia unor răzvrătiri ce ţin de, pe de o parte, de îndrăznelile specifice noii vârste, cea a pubertăţii, şi, pe de alta, de un mocnit complex oedipian. La sfârşitul primului an de liceu, el se hotărăşte să plece la mama lui, despărţindu-se fără nicio urmă de afecţiune de tatăl său şi de Miha, colega de şcoală de care era îndrăgostit. Rămas singur, Ioan consemnează: „Îmi făcea rău atitudinea lui, iar faptul că ar fi putut semăna cu Davia mă înspăimânta. Eram atât de afectat încât parcă trăiam pe jumătate. Jumătate munceam, jumătate coboram în mine. Începuse un fel de alienare. Mă agăţasem atât de mult de Andrei, încât lipsa lui mi se părea imposibilă. Şi totuşi, la sfârşitul primului an de liceu urmat în România, Andrei a a plecat. Fără niciun regret, fără să privească în urmă, o clipă, fără să-şi ia un lucruşor, un semn, un ceva care să-i amintească de acasă" (p. 31). În Franţa, Andrei termină Facultatea de Arhitectură, ca şef de promoţie, dar nu caută de lucru, preferând să-i ceară sume mari de bani, sub diverse pretexte, tatălui său. Din perspectiva lui Andrei, „toţi erau vinovaţi de nefericirea lui". La un moment dat, îi spune lui Ioan: „Ştiu cât de greu ţi-a fost, dar mie mi-a fost şi mai greu. Ştiu că mama este vinovată – a recunoscut. Dar, România a devenit tortura vieţii mele, din momentul în care ea a plecat" (pp 34-35). Aversiunea faţă de tată este făţişă, cum se poate deduce din felul în care i se adresează de fiecare dată la telefon: „Eşti slab, bătrâne!". Sau „văd eu ce fac, tată denaturat". „Salut, tânărul meu tată", „salut, tinere", „salut, bătrâne". „Auguri, dragul meu părinte de doi bani. Dă-i o palmă iubitei tale, din partea mea!" (p. 160). „Eu, băiatul tău? Oi fi fost când eram mic. Am crescut şi m-am vindecat. Nu sunt băiatul nimănui. Îmi aparţin doar mie, să ştii". (p. 61). Davia consideră că vinovat de nefasta orbită a tinereţilor lui Andrei este chiar Ioan: „Ce fel de om ai crescut tu? Un handicapat, un labil psihoafectiv, un obraznic cu fiţe care nu este în stare de nimic" (p. 58). Revenit, pentru scurt timp în ţară, Andrei o reîntâlneşte pe Miha, aflată în pragul divorţului, şi, după ce ea se eliberează din nefericita legătură familială, ei se căsătoresc şi pleacă, imediat, în Franţa. Andrei are probleme psihice – înrădăcinate în nefericita copilărie – şi întâmpină greutăţi în ceea ce priveşte recuperarea, din cauza, „prafurilor" recomandate de Davia. Comportamentul reprobabil al lui Andrei culminează în secvenţa petrecută, la Paris, în mansarda mizerabilă – închiriată pe trei luni - în care trăia împreună cu Miha pe care o obliga să muncească din greu pentru a-l întreţine: „mi-a întins hârtia cu o silă incomensurabilă [cu adresa azilului unde era internată Davia, n.n.] şi m-a împins, cu degetul, afară. Uşa s-a deschis dezordonat. Dar a mai deschis-o o dată pentru a striga: Eşti cel mai laş părinte! Trebuia să ai grijă de mine, nu de pipiţe! Lua-te-ar naiba de neisprăvit!" (p. 181). Îngrijorat de situaţia în care se afla Miha, dar şi pentru că Andrei era într-o relaţie erotică nouă – cu o „tipă" care lucra la o televiziune „de doi bani" – Ioan o aduce în ţară, cu un curat sentiment de compasiune. Influenţa pe care Davia a exercitat-o asupra lui Andrei, în perioada sa de formare, fusese lipsită de necesara principialitate părintească: „eşti tembel" îi spune, într-o convorbire telefonică, lui Ioan. Este copilul meu şi fac ce vreau cu el! Eu i-am dat viaţă şi dacă vreau îl distrug, îl fac fericit sau nebun"(p. 83). Din felurite motive – inclusiv faptul că fiul său *Andrei* avusese o scurtă relaţie amoroasă cu Anisia, fata lui Charlie dintr-o altă căsătorie – Davia se desparte şi de soţul din Franţa şi se mărită, doar pentru un timp, cu un alt bărbat. Viaţa ei se desfăşoară sub semnul unor frecvente turbulenţe produse de dependenţa de alcool şi de droguri şi al unui continuu sentiment de culpă faţă de Ioan şi de Andrei. În cele din urmă ajunge la un azil, bolnavă de o agresivă „demenţă mixtă". Insinuantul strigăt al Daviei, la azil („Luaţi-l ! A venit să mă omoare! Este Ioan, tatăl băiatului meu! Închideţi-l, îmi vrea răul"), când este vizitată de Ioan, nu este expresia răsucirii îndelungatului sentiment de vinovăţie într-o spontană stare de teamă, ci al urii sale faţă de Ioan pe care încearcă încă o dată să-l culpabilizeze, cu o nejustificată răutate

Ira este cea de a doua menajeră - tânără, discretă, corectă, generoasă - a lui Ioan. Constatând că ea pictează şi desenează frumos, Ioan are falsa convingere că respectiva pasiune este trăită în portativul unui frumos amatorism în domeniu. Tocmai de aceea este mirat, chiar derutat, când o vede şi pe Ira la un vernisaj la Sala Dalles. Sincera şi onesta relaţie dintre ei - tot mai bine consolidată - ia calea unor incerte promisiuni erotice defulate în zilele petrecute la munte, în casa unui prieten al lui Ioan. Când au coborât din maşină, ea „a început să se învârtească cu mâinile întinse către cer, iar rochia fină, cusută cu cloţ, în mai multe straturi, vălurea în aer. Părul îl avea despletit şi în mişcarea de rotire îi acoperea faţa". Urmează mai multe secvenţe al căror lirism concurează cu anumite pagini din romanul **Adela**, de G. Ibrăileanu: atingerea palmelor, în timp ce amândoi îl mângâiau pe unul dintre câinii lui Ioan; fuga spre casă, ţinându-se de mână, după ce ea se împiedicase de un ciot; Ira doarme pe o canapea, iar el o acoperă cu un pled şi îi eliberează faţa de părul care i-o acoperea; urmărirea, seara, împreună, a unui film; discuţia – aluzivă - despre societatea îmbibată de prejudecăţi; gestul Irei care-i trece lui Ioan, pe la nas, bucheţelul de flori culese de ea dintr-o poiană; momentul când, speriată de un anumit zgomot, se cuibăreşte lângă el. După aceste catifelate momente, începe dansul, afară, în jurul focului („te invit la un dans! Nu accept un refuz" – îi spune ea) ale cărui flăcări sunt o transpunere simbolică a înflăcărării lăuntrice trăite, la fel ca într-un vis fericit, de ei: „s-a apropiat de mine, şi-a lăsat capul pe umărul stâng apoi a înălţat faţa spre mine/.../i-am sărutat părul, apoi buzele moi şi catifelate/.../pleoapele închise, fruntea, nasul şi din nou buzele fierbinţi ca aerul din jurul focului. Ea mi-a prins faţa între degetele lungi şi mi-a atins fruntea, apoi s-a cuibărit între braţele mele care o strângeau cu putere. Am stat aşa multă vreme, rotindu-ne îmbrăţişaţi în jurul focului, dansând din nou, încet, egal, pe o muzică înnebunitoare şi sărutându-ne din când în când,/.../I-am prins faţa între palme şi mi-am apropiat buzele de frunte apoi de buzele ei, iarăşi şi iarăşi. Şi-a înlănţuit braţele în jurul gâtului meu. Ii simţeam respiraţia caldă cu miros de primăvară" (pp 155 - 156). In toiul acelor clipe de vrajă, a sunat Davia, la îndemnul lui Andrei, care ştia unde este tatăl său: „Mi-a spus Andrei că eşti plecat la munte şi m-am gândit să-ţi stric ploile, mai ales că băiatul nostru crede că ai plecat cu menajera. Să-ţi fie ruşine dacă eşti cu ea!" (p. 157). În continuare, Ioan trebuie să îndure şi vorbele caustice ale lui Andrei: „Voiam să ştiu cum o mai duci cu sănătatea, cu iubirea, cu menajera ta, cu tot ce dracu îţi mai trece prin capul gol de tată denaturat /.../Şi vreau să-ţi spun că voi face orice, orice pentru ca tu să nu fii vreodată cu cineva, indiferent dacă acea persoană este cu şcoală sau fără şcoală, ministru sau grădinar, frumoasă sau urâtă, normală sau defectă, naivă sau parşivă! Ai înţeles? Nu poţi fi fericit, nu ai dreptul să fii aşa cât trăiesc eu! Eu sunt nefericit din cauza voastră şi trebuie să plătiţi cu nefericirea starea aceasta în care mă aflu./.../Am crescut în suferinţă, m-am obişnuit cu asta şi nu cred în fericire!"(p.159). Supărată (jignită) de faptul că Ioan nu s-a putut abţine să le răspundă celor doi „duşmani", Ira pleacă cu un taxi la Bucureşti şi, înainte de a urca în taxi, îi spune lui Ioan: „de mâine nu voi mai veni la dumneavoastră, domnule. Într-o zi vei înţelege asta, sper, spre binele tău" (p. 160). Atât imprevizibilul ei extaz erotic, cât şi brutala decizie de a rupe legăturile cu Ioan adâncesc enigmaticul ei statut, înrudit, în această privinţă, până la un punct, cu cel al *Daniei* din romanul **Jocurile Daniei**, de Anton Holban. Curiozitatea tot mai intensă a lui Ioan în ceea ce priveşte identitatea *ascunsă* a Irei atinge cote maxime când Matei le arată celor aflaţi la sărbătorirea zilei de naştere a mamei sale (Maya), o fotografie din anii când era student la Arte şi în care alături de el se afla şi şefa de promoţie – o fată ce semăna izbitor cu Ira (!). Lucrurile se lămuresc după ce Ioan citeşte, într-o revistă, o cronică la cartea publicată de mama lui Matei – intitulată simplu *Ira*: „O viaţă, un om, un suflet, un pictor desăvârşit care îşi încheie cariera voit, atunci când soţul şi copilul mor într-un accident stupid pentru care se învinovăţeşte. O persoană care luptă cu prejudecăţile acestei lumi mărunte, lucrând ca menajeră" (p.198).

Iniţial, *Mara,* o prietenă a lui Ioan, „era supapa" sa, „era cea care-mi transmitea energie pozitivă atunci când mă simţeam singur şi depăşit de situaţie". Comunicarea lor se oxidează din pricină că Ioan refuză să se combine cu prietena ei: Clara. Ostilitatea progresivă a Marei faţă de Ira, menajera lui Ioan, se manifestă în termenii unei inacceptabile vulgarităţi. Mara o consideră o impertinentă, „o femeie de rând, o toantă, ar fi penibil să te afişezi cu ea". La munte - unde Ioan se afla împreună cu Ira - Mara îi trimite acest mesaj: „Ai grijă de tine! Sper să nu te pape ursul. Ar fi trebuit să o iei pe Clara, nu pe madam Ira". Chiar şi relaţia sa cu medicul *Matei*, cel de-al doilea soţ al ei, care, înainte de Facultatea de Medicină, urmase câţiva ani cursurile Facultăţii de Arte, se întunecă tot mai mult, date fiind incompatibilităţile lor culturale şi cele structurale.

La fel ca în **Jocurile Daniei**, *telefonul* (aici, telefonul mobil) este un instrument indispensabil în ceea ce priveşte comunicarea între personaje. Şi nu întâmplător romanul se încheie „poematic" cu un fragment – menit a-i asigura un final deschis – în care este valorificat, în spirit modern, *motivul telefonului:* „Telefonul a sunat şi m-am trezit din beţie:/- Tata, am nevoie de.../-Ai nevoie doar de tine, Andrei, atât.//Telefonul a sunat şi m-am trezit din starea aceea care nu seamănă cu nimic:/- Domnule, fosta dumneavoastră soţie a murit!/ - Mulţumesc! Nu a murit nimeni!//Telefonul mai sună, deşi.../- Alo, Ira, de ce nu răspunzi?/- Sunt la lansare! S-a reeditat Ira. Are alt final!/- E bun? Adică trăim fericiţi:/- Nu ştiu, Ioan! Nu mai înţeleg nimic. Maya are Alzeimer! Oricum, noi suntem... precum pasărea Kanaka!/- Nu spune asta! O clipă! Mi-a căzut pastila!/ - Ioan, în realitate, Ira trebuia să moară otrăvită! Maya nu a.../- Nici eu, dacă aş fi scris cartea aceasta, nu te-aş fi putut omorî!" (pp.200–201). Obosit de munca în cadrul propriei firme şi de încercările emoţionale prin care a trecut, Ioan este nevoit să se interneze într-un spital spre a-şi reface sănătatea...

Kanaka este un roman în care momentele decisive sunt *anticipate* de anumite detalii utilizate cu abilitate arhitecturală. Atât succesiunea capitolelor, cât şi cea a fragmentelor din care sunt alcătuite vădesc o limpede structurare diegetică a discursului: un discurs a cărui tensiune are, fiind riguros gestionată, o creştere firească. Un discurs cu frecvente „alunecări" de la alerta scriitură de tip *doric* spre minuţioasa analiză – de factură *ionică* – a frământărilor sufleteşti ale personajelor.

Sorin Lavric

Pofta pertractării

ANDREI CORNEA, *Excepţia. O încercare de antropologie filozofică*,
Bucureşti, Editura Humanitas, 2021, 164 pag.

În mintea lui Andrei Cornea fierbe un spiriduş isteţ: inteligenţa pe care graţia divină i-a dat-o cu toptanul e suplinită de o versatilitate teoretică de tip sofist. Aşa se face că, abil în mînuirea nuanţelor mici, te poartă ameţitor prin cotlonul unor distincţii înlăuntrul cărora îţi pierzi busola. Cornea e un tăietor al firului în patru, un ahtiat după sponciul infim al distincţiilor microscopice, un căpos atins de pofta pertractării: pînă într-atît întoarce o temă de pe o parte pe alta, încît, alunecîndu-ţi printre degete, uiţi de unde ai plecat şi unde s-ar cuveni să ajungi. Iată de ce în umorile lui Andrei Cornea fierbe o rabulistică de fariseu nepocăit.

Sub unghi teoretic, e un despicător de suşă analitică: cercetează o problemă pînă îi usucă articulaţiile. Sub unghi estetic, e un scriitor cu expresie clară, dar fără drojdie de podoabă metaforică. Analistul din el înăbuşă pornirea estetică. Nu e un calofil urmărind tropi, ci un clasicist refugiat în speculaţii cu iz filosofic. Dacă i-aş judeca fiinţa după o triadă de felii suprapuse, atunci, exodermul lui este erudiţia, mezodermul este vîna logică, iar endodermul este devoţiunea ideologică faţă de idolul progresului. Pe ultimul strat şi-l trece tactic sub tăcere, excelînd în celelate două, într-un joc fin de dihotomii potrivnice, din care ţîşnesc însă săgeţi beligerante, îndreptate toate spre afurisiţii de conservatori moderni.

Iată trăsătura patognomonică a lui Andrei Cornea: sub aparenţa analistului preocupat de chichiţe speculative se ascunde un gladiator ideologic, căruia adversarul îi inspiră imboldul unor înţepături aparent inofensive, făcute din mers, parcă din întîmplare, doar din dorinţa de a ilustra ideea prin cîteva exemple curat aleatorii, care ar fi putut foarte bine să fie înlocuite cu altele, cînd de fapt exemplele sunt alese anume, pentru catapulta menită a lovi precis în tabăra adversă. Conservatorii trebuie descalificaţi, atîta doar că anatema trebuie să respecte rigoarile logicii.

Intriga cărţii *Excepţia* e la început morală: conflictul dintre ce este un om şi ce ar trebui el să fie. E clasica discordie dintre cît conformism zace în mine şi cîtă aspiraţie spre ideal îmi mocneşte în vine. Dacă în fiecare din noi domneşte o doză de cuminţenie faţă de cutume şi una de recalcitranţă faţă de ele, atunci din tensiunea lor apar cele două laturi ce mă alcătuiesc: partea de obedienţă faţă de regulile comunităţii şi partea de năzuinţă spre o ţintă ideală.

Intriga cărţii *Excepţia* e la început morală: conflictul dintre ce este un om şi ce ar trebui el să fie. E clasica discordie dintre cît conformism zace în mine şi cîtă aspiraţie spre ideal îmi mocneşte în vine.

Odată fixată perechea dihotomică, cuplurile antinomice se ţin lanţ, numai că acum tenta etică e înlocuită cu cea logic-ideologică: pasiv-activ, general-individual, majoritate-minoritate, servitute-libertate, apartenenţă-emancipare, masă-ins, mulţime-ins exponenţial, conservator-revoluţionar.

Peste aceste perechi contradictorii, Andrei Cornea aşează leitmotivul relaţiei regulă - excepţie. Cine ascultă de regulile obştei (morale, juridice, religioase) e conservatorul atins de devoţiune faţă de predecesori. El este atît cît îl silesc normele tradiţiei să fie. În schimb, cine năzuieşte spre noutate chiar cu preţul încălcării normelor e revoluţionarul animat de o vocaţie eroică: de a tinde spre o ţintă pe care nu o va atinge. El e paladinul înaripat de himera progresului. Primul e retrograd, al doilea e avangard, unul e letargic cu ifos retrospectiv, celălat e pionier cu impuls inovator. Primul e paznicul consensului, celălat e spărgătorul de enorme. Primul calcă pe un drum bătătorit, celălalt ţinteşte orizontul schimbînd direcţia. Preferinţa lui Andrei Cornea se îndreaptă previzibil spre pionierul aducător de binefacerile progresului, spre solitarul iubitor de minorităţi chinuite, spre rebelul ridicat împotriva majorităţilor opresive.

La prima vedere, primul tip îl striveşte pe al doilea, dar acum Andrei Cornea recurge la o placă turnantă, modificînd ponderea părţilor aflate în discordie: e vorba de conştiinţa în cîmpul căreia se iveşte un sentiment bizar, şi anume ruşinea, adică o stînjeneală iscată fie de încălcarea normelor (eu nu sunt ca ceilalţi), fie de neputinţa de a fi la înălţimea idealului propus (eu nu sunt ce am visat să fiu). Prima ruşine e faţă de *cineva*, a doua faţă de *ceva*. Ambele ruşini sunt împovărate de conştiinţa abaterii: deriva faţă de inerţia gloatei, sau rătăcirea faţă de elevaţia idealului. De care din cele două ruşini e mai puternică depinde tendinţa sub imperiul căreia trăieşte insul: de a respecta regula celor mulţi repudiind excepţia celor puţini, sau de a prefera excepţia singulară o dată cu anatemizarea regulei obşteşti.

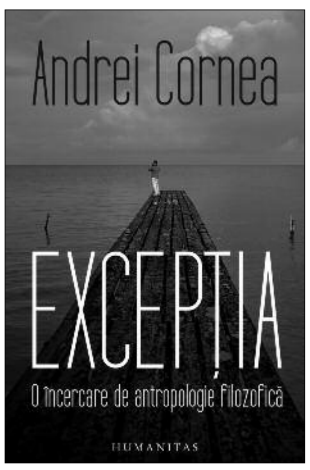
Cum ambele situaţii au drept trăsătură comună abaterea, tocmai ea serveşte drept verigă ce permite conversiunea regulei în excepţie. Şi viceversa. Şi astfel majoritatea opresivă devine o excepţie faţă de idealul emancipării, iar minoritatea asuprită devine o regulă faţă de mulţimea îndobitocită. În primul caz, cei mulţi îi strivesc pe cei puţini. În al doilea caz, de-a-ndoaselea: istoria o fac oamenii excepţionali, nu masele. Deşi distincţia e strict cantitativă (tradiţia înseamnă cei mulţi, noutatea înseamnă cei puţini, dacă nu unul singur), Andrei Cornea postulează o intuiţie aprioric ă: un fel de glas valoric care îţi şopteşte încotro te trage flerul: spre tradiţie sau spre noutate, ceea ce însemnă că distincţia regulă-excepţie e o dihotomie transcendentală. Premisa e atît de hiperbolică, încît el însuşi recunoaşte că ideea de excepţie conţine implicit pe cea de regulă, graţie clasei întîi din tabla categoriilor kantiene: unul, cîţiva, toţi.

Excepţia (singulară sau minoritară) nu are sens decît prin regula (toţi) care o încalcă. Sacrilegiul cere o taină pe care s-o profaneze, infracţiunea cere o lege de la care să se abată, noutatea cere o vechime pe care s-o înlăture. A răsturna relaţia, spunînd că tradiţia e excepţia faţă de regula solitară e o fină piruetă retorică: ea dovedeşte iscusinţa dialectică a autorului, dar nu atinge fondul problemei. Calitatea nu priveşte cuplul regulă-excepţie, ci cuplul afirmaţie-negaţie, cu apariţia limitei. Andrei Cornea vrea să fie mai hegelian decît Hegel, în a cărei *Ştiinţă a logicii* calitatea precede cantitatea. Oricît de plină de calitate ar fi o excepţie, ea are nevoie în prealabil de statistica dată de regulă. Şi cum năzuinţa spre ideal se contrapune fără milă obedienţei faţă de norma colectivă, fiecare caută să o excludă pe cealaltă.

Simţind că aici apare un conflict distrugător, Andrei Cornea postulează două planuri: respectarea normei are loc în plan real-prozaic, năzuinţa spre noutate în plan moral-ideal. Cum cele două planuri nu sunt reductibile unul la altul, monismul de tip tiranic nu poate fi justificat. Sîntem osîndiţi la o viziune duală: ne sprijinim cu picioarele pe normele comunităţii, dar ochii ni-i îndreptăm spre icoana singulară a idealului. Cînd un plan e anihilat de celălalt, asuprirea e la ea acasă: jugul majorităţii sau dictatul minorităţii. Suport legile fiindcă ele dau ordinea socială, accept vechimea ca să am rădăcini, resping sacrilegiul pentru a nu leza demnitatea strămoşilor.

Dar cine hotărăşte dacă legea e nedreaptă, dacă vechimea e vetustă şi dacă sacrilegiul e întemeiat? Simpatia pentru o tabără sau alta, iar *parti pris*-ul lui Andrei Cornea pentru stînga revoluţionară, în dauna dreptei retrograde, e vădită. Aşa se face că Inchiziţa a fost rea (de ce nu şi Revoluţia franceză?), Trump a fost un preşedinte deraiat, Carl Schmitt a fost nazist, Ifigenia a fost sacrificată degeaba în numele unui pretins bine comun, osîndirea lui Socrate a fost semn de degenerare a democraţiei ateniene, Nelson Mandela sau Luther King au fost martiri în lupta de emancipare, iar rezistenţa la campaniile de vaccinare anti-covid e malefică. Spre a nu da impresia de unghi îngust, autorul pomeneşte în contrapondere de crimele marxist-leniniste şi de actuala epurare ideologică la care e supus învăţămîntul universitar în Occident (tradiţia prea albă, prea creştină şi prea masculină trebuie primenită cu valori mai sănătoase).

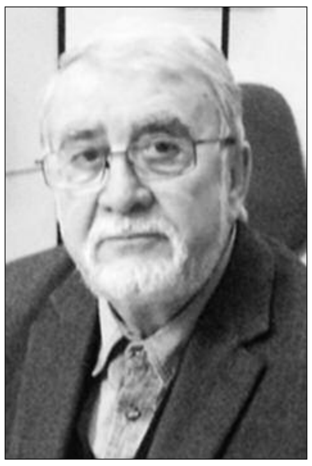
Partea a doua cărţii, cu incursiuni în biologie, fizica actuală sau în dilema principiului antropic (universul e atît de fin reglat în constantele lui fizice încît, fără acest reglaj, omul nu ar fi putut apărea la capătul evoluţiei) ilustrează variante de excepţie: viaţa este o excepţie în univers, omul este el însuşi o excepţie în arborele filogenetic, şi chiar omenirea în întregul ei este o excepţie în galaxie. Concluzia lui Andrei Cornea e ruptă din Protagoras: omul este măsură tutoror lucrurilor. Orice adevăr poartă amprentă antropocentrică, ceea ce înseamnă că obiectivitatea cognitivă este o iluzie.

Am ocolit într-adins terminologia autorului, întrucît „regula-corectitudine”, „regula-corectitudine”, „dreptatea de dreapta” şi „dreptatea dreaptă” îngreunează inutil textul.

În cazul lui Andrei Cornea, sub aparenţa unei erudite minţi analitice se ascunde un beligerant ideologic, a cărui mînă aruncă grenade în tabăra de dreapta. Cum spuneam, o rabulistică de fariseu nepocăit îl face pe Andrei Cornea să îndrăgească Stînga şi să deteste Dreapta. Ce e de admirat e că o face cu măsură, lăsînd impresia că totul vine în prelungirea logicii textului, cînd de fapt congenital sufletul autorului colcăie de aversiune faţă de reacţionari. Exemplele pe care le dă sunt cuceritoare, dar cu precădere părtinitoare. Numai că melanjul bine dozat de logică, ştiinţă, istorie şi mitologie ia discursului accentul de critică ideologică. Inteligenţa pe care graţia divină i-a dat-o acestui spiriduş isteţ e suplinită de o versatilitate teoretică de tip sofist.

Horia Bădescu

DIN
Poemele păsării-vânt

*

Ai trecut de mult peste prăpastia
dintre două cuvinte;
nu mai știi
dacă puntea aceea fragilă
e încă acolo.
Poți să-ți aduci aminte
sau poate nu
– la ce-ar folosi?
Între tine și vasta tăcere
stă viața.
Din ceea ce contează
înapoi nimic nu se-ntoarce!

*

Frunze purtate de pasărea-vânt
- precum mătasea sfârșită-a tăcerii
țipătul ei –
pasăre stearpă,
fără de cuib, fără pui,
taină și facere de sine-a nimicului.

*

Unde să afli puterea de-a îndura
neîndurarea,
puterea de-a te ridica împotriva
ta însuți,
puterea de-a fi durere și strigăt,
puterea de-a suporta
orbitoarea lumină
a întunericului și eșafodul
singurătății?
Unde să afli puterea de-a primi
laurii frângerii
în jariștea unde se sting
tăciunii ființei?

*

Ghemuită lângă zidăriile nopții
întrebarea aceasta.
Fără putință de tăgadă,
fără zăbrele și fără de paznici;
fără judecată e ceasul ei.
Nimic din zarva tăcerii,
cei ce decid dorm pe celălalt mal.
Undeva, sus,
o fereastră zadarnic deschisă,
răspunsul s-a pierdut
în ziua din urmă
a facerii.

*

Biciul ploii pe cocoașa
țărânii,
prin inima ta trece
pasăre-vânt.
Amiază trădată sub securea
vârtejului
și nicio mână care să prindă
țeasta însângerată
a soarelui.

Biciul ploii pe cocoașa țărânii, prin inima ta trece pasăre-vânt. Amiază trădată sub securea vârtejului și nicio mână care să prindă țeasta însângerată a soarelui.

Julien Caragea

OBICEIUL MEU DE A MURI TÂNĂR NU A DAT REZULTATE

Șade un cal scund și alb la poartă Lung cât șușaua Și cât șușaneaua Un cupaj agrest Decupaj celest... În zi fără zi și fără de uși Numa de cenuși Ce mă-nzălezi.... Să mă-învie să m-amoartă Să mă ie în custodie Șede un harmăsar alb la poartă. Un șal aprig în stihie.

(***Die, bre, boală! Die!***)

Ca și un ceas pulsat la gât de oaie Și arcuit răsunet de acioaie, – Cețuri din duse, vechi debarcadere, Copilării nostalgice albite. La umbrele din parcuri întomnate Mucegăind sub pleoape blajin, ritmic tăiate.

(***Vedere târzie***)

Să are și să ardă, să scaneze, venise ochiul stelei... Iar apele ascunse abia să mai clipească și cinteze. Retrase în canale. Urbane, verticale granițe bând. Și dând să pută a spută, a spaimă de Spitale încă nearzând... Ia și tu doi bani colea, din vânzări de lumânări! Să-ți iei dimineața-n nări Amirosul de cafea! Și uite, te-ai pătat pe guler De un mucus, de un rictus. De păcate fără număr... Vae victis!

(***Fotoliu cu picioare amputate***)

Comisia faptelor târzii își pusese sprâncenele stufoase pe pâine. Se însera oricum, dar legea umbrei o făceau tot ei. Nu puteai să mănânci nimic, fără să te simți vinovat. Atunci, șoarec cu bot lung, a zbucnit un IMS-eu, rulând pe drumul străjuit de ruina copacilor. Ducea în portbagaj ogoarele îngălbenitelor fotografii de familie. Cadou pentru artileria inamică. Tutunul săracului.

(***Șoarecele cu ochelari și raniță***)

Aici a început nebunia Lângă un stol de fântâni Închise în curte strâns pe un tăpșan lângă porumbar Stăteau în expectativă În spatele unui hospodar cu nuia... Zicea că ne apără dar ne-a pus pe jar Ghizdul ni se lungise apa ne mirosea a colivă... Prea slăvite prea slăvite Ne-ai dat păsări asfințite... Nu departe pe ogor Iacă vălătuci de tuci Nori proptiți în săbii Mârâiri valpurgice de armii Sprânceană buiacă... Ai vrut să ne predici Să ne deretici prin etici Prea slăvite prea slăbite Vornice Ne-ai dat verdele verii pălite Și aripi nevolnice... Ca-n epoha lu Pazvant... Ni-i costelivă Mândria... Tu-ri-ri Tu-ri-ri Limba-și scoate sâmburii... Și pe urmă au trecut razant spre hotar Cu ochi mari remușcările Mamei Pământului.

(***Cântecul zaverei***)

Trenul (constând dintr-un vagon cu cap motor) avea formă iregulară, atitudine evazivă, furișă (ca un plop crescut lângă poarta spitalului). Se strecura îmbufnat, prin penumbra orașului fără șină. În calitate de unic pasager, strângeam în pumn o lumânare albă, neaprinsă încă la ambele capete – așa cum nu aprinzi un box sau secretul unei scrisori, dar e bine totuși ca el să fie acolo. Medalie pe pieptul unui veteran de război cu sănătatea paradită (Mulțumesc de-ntrebare!), aflat în trecere prin cartierele rău famate.

(***Proiect pentru „Buzunarul copilăriei”***)

Pe cheul parizian, ochii de fantă ai cutiilor poștale erau pojghiță de gheață – ca emisarii trimiși în misiune de Consiliul orășenesc, înainte de calamitate și întorși pe furiș, noaptea, fără a fi apucat să se depărteze de porțile urbei... Azi cerul s-a mai luminat. Podul de piatră de peste Sena. Dau drumul porumbeilor din valiza Diplomat imitație ieftină. Sunt mulți, de parcă izvorâți printr-un număr de prestidigitație. Pocnetul ghearelor pe acoperișuri de tablă, al aripelor din arca lui Noe. Bumbacul sclav în plantații, spărgând capsula... Ați lăsat să crească necontrolat pletele tinerilor.

(***Timpul revoluțiilor***)

Atât timp cât ceața îi dăduse pritoc Și caii albi din fântâni cu coama vâlvori avuse noroc Era în cuprins cerc roșu de foc Întins până-n zare. Sau soarele ieșise din mare în zori... Era o îngândurare de grădini... Și un grupuscul homuncul Ecou în pululare S-agită vaieră (surd ca un metrou) măsoară (cum niște arpentori) Se-ncurcă (De parcă au o singură cămașă Cu care pe schinare o catârcă a zbughit-o Spre pădure Zăltând prav din picioare. Ho!... Ce-au mai stupit-o!) Și cerul îl împung cu deșt arătător Ci dânșii au oricum așa pecuniare Și nu le-ajung lovelele... Era o fluturare de minuni... Refac calculelele. Aceeași daraveră... Era o îngândurare de grădini... Râvneau doar pentru unul Cununa cea de spini.

(***Doamne iartă, ce-am mai plâns!***)

Bucuria organizată a invaziei. Ipochimenul – cercel în nas, față amintind lamantinul, dedată săruturilor meschine adresate ierbii de lacome rumegătoare, pleoape și gură neprecizate, mai mult bolborosite. Ziua-n amiaza mare, într-un oraș abandonat de oameni, o turmă de porci a dat iama prin tomberoane... Altundeva, mult prea departe, șfichiul bastoanelor de orb, ploaia cercetează poteci și neagra arătură rindeluiește. Morților ei loc de veci rânduiește... Jurnal, enumerație, rezistență prin cultură – sunt forme discrete ale trădării, Celui ce agonizează îi dăruiesc șerbeturi, dulci bomboane.

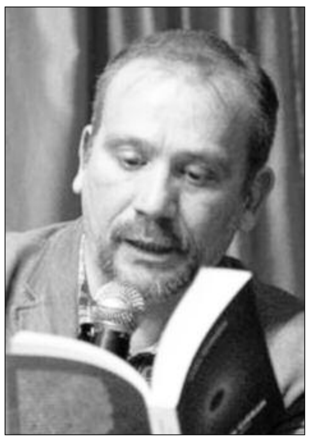
(***Caligrafia cruzimii***)

Înainte să zdrelească Să plez-nească Al luminei bostan junghierul astral. Înainte să zor-nească ora exitusul Tu-turora. În an de mult dusul... Era o pantă de deal, Iute ca (într-un târg predilectă) izul urinei de cal. Ici-acolo năpusteau foale Zariști de o lume perfectă. Năluciri de univers fără restriști Unde nu ești constrâns când exiști... Ca niște bale. Pe care, după ce s-a holbat la un ghețar, Iute (de parcă vinovat) corăbierul și le-a fo sters. Deși trecuse cataclismul.

(***Te trezește! Au dat lumânările-n pârg!***)

Horia Vicențiu Pătrașcu

Trauma ne-nașterii

Suntem nenăscuți. Mulți dintre noi mor înainte de a se naște. Când spunem ”ne-am născut” înțelegem prin aceasta ”am fost născuți”, forma reflexivă a verbului fiind parcă menită să ne ascundă unul dintre cele mai importante complexe psihologice, trauma ne-nașterii. Căci noi ne raportăm la propria noastră naștere ca la un eveniment absolut străin de noi, ca la un temei cu totul transcendent ființei noastre, nutrind în același timp dorința mai mult sau mai puțin secretă dar întotdeauna mistuitoare - de a ne naște ”din nou”, de astă dată că act personal, asumat și ales, ca încoronare a autonomiei noastre. Nu ne face să visăm și să suferim dorința de a regresa la uterul matern, ci dorința de a ne constitui noi înșine într-un uter al propriei noastre nașteri, de a ne urzi din fibrele ființei actuale o crisalidă din care să-și ia zborul o cu totul altă făptură - opusă, prin aripi, matricei vermiculare. Cea mai fericită perioadă a vieții unui om nu este, asa cum s-a afirmat dintr-o gravă confuzie, cea petrecută într-un uter străin, ci aceea în care el se ”concepe” pe sine însuși, când se decide să se formeze pe sine, să se retragă în propriul lui „uter” pentru a-și da sieși viață. O asemenea dorință, un asemenea complex explică *topos*-ul cultural și simbolic al nașterii din nou și al omului nou. Omul vrea să re-nască adică să se nască pe cont propriu, pe și din sine însuși, să se auto-determine, să-și transforme propria lui ”aruncare- în- lume” într-o autentică ”venire pe / în lume” în care lumea este vizată într-o intenție unitară, ca termen corelativ autoconstituirii. De aceea anii formării sunt atât de frumoși - pentru că simțim că, creându-ne pe noi, creăm și lumea în care vom trăi - ea nemaifiind mediul străin în care suntem aruncați ca rezultate ale deciziei altora sau ale unui hazard străin de noi, lumea devine, în urma nașterii de sine, a autonașterii, lumea mea. Trauma nașterii este de fapt trauma nenașterii și aceasta ne face să suferim, minciuna ascunsă în verbul ”m-am născut”, minciună menită parcă să ne abată atenția de la sarcina cea mai importantă a vieții noastre, aceea de ne fi propria noastră sarcină.

În unele limbi lucrurile sunt spuse explicit - am fost născut, *I was born*, spune englezul m-am născut, *Ich wurde geboren*, zice germanul, *Je suis ne*, adică sunt născut, spune francezul, nu *Je me suis ne* (m-am născut) - aceste limbi înlesnesc conștientizarea traumei ne-nașterii sau a nașterii ca aruncare în lume, de unde accentul deosebit pus, în culturile respective, pe valoarea formării, a voinței de individualizare, de obținere a autonomiei, într-un cuvânt pe valoarea personalității. În românește trauma (ne-) nașterii este ascunsă de limbă și de aceea o purtăm în noi în modul nevrotic. Căci simțim difuz tulburarea stârnită de o facticitate neconștientizată – ascunsă sub expresia unui fals act voluntar. Puternica ambivalență privitoare la „originile” noastre explică atitudinea noastră aderent-contestatoare („să se revizuiască, dar să nu se schimbe nimica”) privitoare la „realitățile” românești. E greu să schimbi ceea ce tu singur „ai ales” – căci „te-ai născut” aici. În același timp, „inconștientul” tău *știe* secretul dezonorant al nașterii tale – ai fost născut, ai ajuns în acest punct în urma aruncării pe hartă a unor zaruri spermatice. Un asemenea conflict se rezolvă în sindromul nevrotic pe care l-a sesizat atât de bine, pe urmele lui Vasile Dem. Zamfirescu, regretatul antropolog Vintilă Mihăilescu, într-un text intitulat: *Arta paricidului la români.* „Generalizînd poate excesiv, dar nu fără rost, am putea spune că, odată cu modernitatea noastră națională, reiterăm un același model de psihologie colectivă: ne omorîm părinții, dar ne venerăm (stră)bunicii.”[1] Adamismul (încercarea de a lua totul de la început, de reașeza lumea din temelii) se combină cu „naționalismul” în această ingenioasă formă: începem întotdeauna de la pașopt, ba chiar mai de departe, de la Țepeș, ori de la Ștefan cel Mare pe care-i invocăm adesea pentru a da un nou bun început lumii noastre: „Unde ești tu, Țepeș-Doamne?” sau „Ștefane, Măria ta, / tu la

(continuare în p. 25)

C. Voinescu

DIN VORBĂ-N VORBĂ

CAZANIE

Noima vechiului cuvânt ***CAZANIE***, cu rădăcini slavone adânci, *kazanije*, este cea de predică ținută de preot după liturghie, întru tâlmăcirea pe înțeles comun a faptelor evangheliei și a vieții sfântului zilei. ***CAZANIE*** se numește și cartea care cuprinde între copertele ei textul predicilor, un bun exemplu fiind ***CAZANIA*** mitropolitului *VARLAAM*, din 1643, monument de limbă veche românească, tipărită la Iași, în timpul domniei lui Vasile Lupu, ctitor al bisericii *Trei Ierarhi* și aducător al moaștelor Sfintei Parascheva. Această *Carte de învățătură*, despre care Iorga spunea că este cea mai populară carte a epocii noastre vechi, cuprinde și primele versuri în limba română, *Stihuri în stema domniei Moldovei*, dedicate lui Vasile Lupu. La Brașov, în 1581, și Diaconul Coresi se ostenise întru tipărirea *Evangheliei cu învățătură* sau *Cazania*, termen printre ale cărei sinonime se rânduiesc neogreceștile *omilie* (*omilía*) și *didahie* (*didahí*), ce aveau, ca forme noi de oratorie bisericească (omiletică), să contribuie la dezvoltarea limbii române. Zice Slavici: *Unde ai rămas?... – La omilia despre ciumă. Aici! – zise el, arătând locul în carte.*

CĂLUGĂR

Am băgat de seamă, la o de tot fugară aruncare de ochi prin lungul și fragmentarul șir sinonimic al voroavei ***călugăr*** – schimnic, pustnic, sihastru, monah, ascet, eremit, anahoret –, că obârșia acestor termeni se pierde fie în negura Eladei, fie în vorbarul bisericesc slavon. Deși ***călugăr*** are etimon slav, *kalugerŭ*, rădăcinile lui sunt neogrecești, *kalógeros* (*kalós géras*, fericit în etate, după Scriban): *Pustnicul...* povestește Ispirescu – *chemase pe toate călugărițele la ascultare. Schimnicul*, cu varianta *schivnic*, întâlnit la Damian Stănoiu: *Să vorbească numai șapte cuvinte pe zi... după obiceiul schimnicilor*, se trage din slavonul *skimĭnikŭ*, iar *pustnicul*, tot slavon, *pustynĭnikŭ*, îi vine la îndemână lui Alecsandri spre a-l portretiza pe bătrânul Dan: *Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară.* Galaction preferă *sihastru*, din neogrescul *isihastís*: *Tâlharul pune un pistol în barba sihastrului și-l culcă lângă prag*, coborând și el dintr-un grecesc mai vechi, *isihie* (*liniște*), întâlnit la Caragiale: *Mă bucur în isihie de rodul îndelungatei mele trude.* Și tot dinspre vechii greci a venit și *monah*, *monahós*, dar trecând mai întâi pe la slavi, *monahŭ*, peste care dăm la Sadoveanu: *Toți monahii erau în strane, cu camilafcele aplecate.* Precum *eremit* (*érémite*) și *anahoret* (*anachorète*), și *ascet* (*ascète*) e franțuzesc, dar obârșiile lor se pierd fie în latinescul *anachoreta*, fie în greceștile *eremites* și *askitis*, ultimul – rudă semantică bună cu *schit.* Zice Hogaș: *În câteva minute, ospățul nostru de anahoret fu gata.*

TĂMÂIE

Într-o foarte veche arhivă medicală (secolul al XVI-lea î.Hr.) din Egipt, cuprinzând sfaturi și rețete, este pomenită și ***TĂMÂIA***, acea substanță obținută din scoarța livanului, puternic mirositoare, aromată, cu presupuse origini în latinescul *thymanea*, de trebuință în practica religioasă, amintită și de Petru Dumitriu în scrierile sale: *Mirosul de tămâie, de smirnă și de lumânare îi dădea dureri de cap doamnei Vorvoreanu.* Asociind voroava cu dracul, poporul vorbitor a scornit expresia *a fugi ca dracul de tămâie*, neratată de Creangă în povestirile sale: *De spovădanie fugi ca dracul de tămâie*, dar nici de Alecsandri: *...Nu-i vezi că fug de însurat, ca dracu de tămâie?* Prin derivare, vocabularul s-a îmbogățit cu verbul ***A TĂMÂIA***, la care recurge Gala Galaction când vorbește despre *Focul pe care femeile din sat îl aprinseseră sub troiță ca să facă tăciuni și să ia fiecare să-și tămâieze morții.* Nici verbul ***A TĂMÂIA*** n-a pregetat prea mult și a intrat în alcătuirea unor locuțiuni de tot expresive, după cum citim la Negruzzi: *Se făcu unealta străinilor cu care se încuscrea și pe care îi tămâia, ca să le intre în favor.* Atent la cele lumești, Anton Pann îi surprinde tâlcul de a se chercheli: *Ei la cârciumă aleargă,/ Cu oala de dimineață,/ Se tămâie-n toată viața!* Zice Eminescu, în Călin: *Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet.*

PAZVANTE-CHIORU

Un mai vechi *Dicționar onomastic* stabilește o contingență credibilă între forma numelui propriu românesc ***BAZAVAN/ BĂZĂVAN*** și vorba ***PAZAVAN/ PĂZĂVAN***, cu etimon turcesc (*pazvan*) și tâlc de *paznic*, consemnat și de Scriban (*păzitor*), care îi identifică rădăcini persane, *pasban*. De la ***PAZVAN*** s-a ajuns, prin derivare, la ***PAZVANTE*** și, prin compunere, la ***PAZVANT-OĞLU***, fiu de ostaș de gardă, cel mai cunoscut personaj cu acest nume fiind Osman Pazvantoğlu, pașa din Vidin, fiu, se presupune, al unor români timoceni, răzvrătit împotriva sultanului, la 1797, și prădător cu oastea sa de pazvangii, al Craiovei, la 1800. La numele popular de ***PAZVANTE-CHIORU*** s-a ajuns pentru că vestitul pașă își pierduse un ochi în timpul unei confruntări (poate chiar cu Iancu Jianu), iar expresia ***din vremea lui Pazvante***, sugerând vremuri de mult trecute, l-a fixat nu doar în folclorul literar, ci și în istorie.

OCHI

Când s-a prins în hora rostirilor noastre românești, ***OCHI*** (latinescul *oculus*) a dat în floare și a rodit polisemantic: *Punem ochii pe cineva* și *nu-l mai slăbim din ochi* până când *nu mai avem ochi să-l vedem. Suntem numai ochi și urechi* la fake-newsuri și îi urmăm *cu ochii închiși* pe distribuitori până *dăm cu ochii de dracul* însuși. Votăm *cu ochii închiși* și declarăm, *de ochii lumii*, că am votat *cu ochii-n patru* pentru democrația care ne e dragă *ca ochii din cap.* Le *scoatem* apoi *ochii* aleșilor pentru că dau bani, care sunt *ochiul dracului*, numai *pe ochi și pe sprâncene*, că fură *sub ochii noștri*, dar n-ai ce face, asta e! – *prinde orbul, scoate-i ochii!* Ne schimbăm părerile *cât te-ai freca la ochi*, *luăm la ochi* pe cei care ne sunt ca *sarea în ochi* și, dacă e nevoie, trecem la fapte: *ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.* Ne uităm *cu un ochi la slănină și cu altul la făină* până când ne *vedem visul cu ochii* și apoi, ca să nu *bată la ochi*, *aruncăm praf în ochii lumii* că am muncit de *ne-au sărit ochii din cap. Facem ochi dulci* pe la curți împărătești, vindem și cumpărăm *pe ochi*, *sorbim din ochi* vedetele ce-*și dau ochii peste cap*, *furăm cu ochii* proaste deprinderi și ni *se face negru înaintea ochilor* dacă cineva *ne dă peste ochi.* Ne *aruncăm* tot mai rar *ochii* pe vreo carte, judecăm și prețuim totul *din ochi*, *închidem ochii* la minciuni politicianiste și facem cam totul doar pentru *a lua ochii* celorlalți. Zice Eminescu: *Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,/ Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil.*

Deși călugăr are etimon slav, kalugerŭ, rădăcinile lui sunt neogrecești, kalógeros (kalós géras, fericit în etate, după Scriban)

Dumitru Ungureanu

Vulgata culturii române scoate natura noastră de chibiţi din pălăria bătrânului Caragiale. Toţi acei funcţionăraşi ai statului, ofiţeri, magistraţi şi avocaţi, amploiaţi şi miniştri, terchea-berchea şi jandarmi, efimiţe şi leonizi, ce fac mai abitir ca orice? Chibiţează! Lumea aceea n-a pierit, ci numai şi-a schimbat ambalajul. Şi nu s-a născut odată cu România Mică, era aici demult.

Chibiţoteca

Preambul

Suntem noi, românii, o naţie de chibiţi?

Cuvântul „chibiţ", cu provenienţa din limba germană, este definit în *Dexonline*, ca şi în *DEX*-ul academic din 1975, drept o „persoană care asistă la un joc de cărţi, la o partidă de şah, de table etc. fără a participa (dar adesea sfătuind cum să joace pe unul dintre jucători)". Că acest chibiţ putea să aducă noroc celui sfătuit, pare un detaliu cu desăvârşire uitat, dacă nu trecut sub tăcere din simplul motiv că de multe ori sfaturile se potriveau ca nuca-n peretele de sticlă. Dar pentru că, sub defunctul regim, jocurile de noroc erau considerate nepotrivite cu etica socialistă, „chibiţ" a devenit un soi de identitate generică a spectatorului de fotbal care, din tribună, ştie totul despre echipa favorită (ba chiar mai mult decât antrenorul ei!) şi nu conteneşte să le dea jucătorilor sfaturi cum să alerge, să se demarce şi să înscrie. Fapt care, în vremurile noastre post-comuniste, a condus la haioasa realitate că unii altădată chibiţi, acum îmbogăţiţi peste noapte de păcăleala numită tranziţie, „s-au ajuns" patroni de echipe celebre, ducându-le rapid la prăbuşire stelară prin decizii aiurea, luate cu aroganţa că banul – recte patronul! – decide. Şi mulţi asemenea impostori au pierdut şi banii, şi echipa, de unde concluzia: bogăţia nu înseamnă că ai competenţă, cum nici pasiunea pentru un domeniu nu te face profesionist. Iar dacă talentul de a striga mai tare decât alţii te poate impune într-un anume moment, în orice domeniu public (artă, politică, sport), poţi fi sigur că ai urcat pe-un tigru, de pe care cu siguranţă vei coborî doar pentru a fi mâncat!

Dicţionarul Candrea – Adamescu, din 1931, consemnează o versiune puţin diferită a cuvântului chibiţ: „Cel ce şade lîngă un jucător, fără a juca însă, ci uitîndu-se numai în cărţile acestuia şi plictisindu-l adesea cu observaţiunile lui." Dicţionarul (cunoscut şi sub denumirea de *Enciclopedia Cartea Românească)* folosea scrierea cu „î", nu cu „â", spre deosebire de *Enciclopedia Minerva*, din 1929, care nu o utilizează. Nefiind lingvist, îmi permit totuşi să... chibiţez, considerând corectă forma din Dicţionar, deşi practica scrisului pe la reviste m-a forţat să adopt regulile academice actuale. Lăsând lămurirea chestiunii pe seama specialiştilor, nu pot trece indiferent peste frumuseţea literară a definiţiei! Nu-i singura în acel dicţionar, ce-ar trebui să stea pe masa oricărui profesionist al scrisului. (Eu sunt un biet chibiţ, nu mă luaţi în seamă!) Amănuntul semnificativ rezidă, cred, în ultima parte a frazei. Să plictiseşti pe cineva cu sfaturi n-a ieşit din obişnuinţa oamenilor, indiferent de neam, civilizaţie, cultură sau status economic. Nu dau exemple, sunt prea multe, prea bine cunoscute fiecăruia şi prea... banale să poată fi luate ca adevăr ce demonstrează o idee, o regulă, o lege. Presupun că oricine citeşte textul acesta are în preajmă cel puţin 3 sau 5 bine-sfătuitori, de plictiseala cărora anevoie scapă. Definiţia Candrea exprimă şi-o realitate de-acum un veac, tot mai greu de înţeles: oamenii aveau timp să stea împreună şi chiar să se plictisească vorbindu-şi vrute şi nevrute. Azi însă...

Vulgata culturii române scoate natura noastră de chibiţi din pălăria bătrânului Caragiale. Toţi acei funcţionăraşi ai statului, ofiţeri, magistraţi şi avocaţi, amploiaţi şi miniştri, terchea-berchea şi jandarmi, efimiţe şi leonizi, ce fac mai abitir ca orice? Chibiţează! Lumea aceea n-a pierit, ci numai şi-a schimbat ambalajul. Şi nu s-a născut odată cu România Mică, era aici demult. O consemnează Anton Pann, „finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb". Să chibiţez pe marginea calităţii de fin al cuiva? Românii, de pe vremea când erau împărţiţi în trei state, au trăit legaţi mai degrabă de cutuma „naş-fin" (sau fini: orice naş se consolida sporindu-şi numărul finilor) decât de tradiţionala (uneori decepţionantă) relaţie tată-fiu (fiică). Rămâne temă pe-altădată, ori poate a iscodit-o altcineva deja... (Colateral, evoc Poiana lui Iocan, un loc unde chibiţarea devenea ...filosofie! Curat neaoşă!)

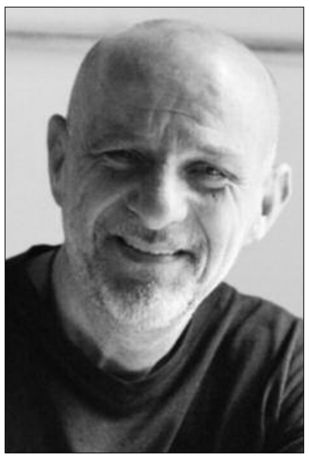
Este îndeletnicirea vizată strict românească? Nicidecum! Nu ne putem lăuda cu întâietatea într-un domeniu în care performanţa pare lesnicioasă. Căutând cine străluceşte (şi)-n chibiţărie, n-avem mult de scotocit: poporul evreu. Popor al cărţii şi-al vorbitului plin de miez şi de miză, popor pedepsit şi premiat, iubit şi hulit, detestat şi adorat, prezent în toate locurile din lume, mereu acolo unde se întâmplă ceva, poporul unui Dumnezeu nevăzut de nimeni şi, totuşi, existent – cât se poate chibiţa pe tema asta? A vorbi despre chibiţare apropo de locuitorii unui stat ridicat din şi în pustiu, unde fiecare bărbat se simte îndreptăţit să fie preşedinte, mi se pare o adorabilă tautologie.

Aşa, ca bonus, amintesc doar invenţia unuia dintre fiii acestui popor, Mark Zuckerberg, cel care a pus în funcţiune o poiană planetară, în care am năboit aproape toţi la chibiţat. Unii mai *ţucări* decât alţii...

atitudini

Radu Aldulescu

Metabolizând iluzii

Ascultă-mă, frate! Ia din Piaţa Unirii tramvaiul 23 care te va duce pe 11 Iunie, spre Piaţa George Coşbuc şi pe lângă ruina fostei fabrici de bere Bragadiru, pe Sebastian, Chirigiu, Rahova... Coboară la Piaţa Ferentari şi ia-o în sus, pe Trompetului, o stradă lungă de un kilometru şi ceva, spre capătul căreia se face la stânga strada Imaşului. Casa de la numărul 8 este un ecou stins al casei cizmarului Gică Dei, de unde a început să se depene povestea *Sonatei pentru acordeon*.

Casa de pe strada Imaşului nr. 8 a aparţinut, de fapt, bunicii mele, iar cel puţin până în anul 1978, când ea s-a săvârşit şi casa a fost vândută, aici nu a locuit niciun cizmar. De aceea, frate, ai face bine să citeşti povestea acordeonului din romanul acesta. Un acordeon care ar putea fi al lui Ion Onoriu, acompaniind vocea guturală a soaţei sale Gabi Luncă, sau vocea Romicăi Puceanu. Ele au plecat la cele veşnice, lăsând în urmă sumedenie de fii şi fiice, nepoţi şi strănepoţi, prin cartier şi împrejurimi... Bunica mea, Elena Tiderle, s-a născut însă la Iaşi şi era vară cu savantul chimist Petru Poni. S-a măritat la şaisprezece ani cu directorul băncii din Roşiorii de Vede, C. Dumitriu, cu care a avut 5 fete. Prima a fost Silvia, mama mea, urmată de Lucia, Doina, Mimi şi Aurica. Rămasă văduvă la treizeci de ani, bunica s-a măritat cu parchetarul M. Tiderle, care a a adus-o în casa din strada Imaşului şi avut cu ea trei băieţi : Puiu, Paul şi Titi, lăsând-o văduvă în anul când m-am născut eu. O bună parte din copilărie mi-am petrecut-o cu bunica şi unchii mei în casa din Ferentari, aflată în spatele unui imaş care nu mai există de mulţi ani, unde păşteau turme de oi şi capre. Unchiul Puiu era student la Electrotehnică la fără frecvenţă şi lucra la o staţie de transformatoare de înaltă tensiune, unde a şi murit electrocutat, la 28 de ani. Paul s-a săvârşit mai încoace, la 58 de ani, răpus de leucemie. Titi ar trebui să aibă în jur de 75 de ani, în caz că ar mai trăi. Ultima dată ne-am văzut acum vreo opt ani când ne-am întâlnit întâmplător în Piaţa Victoriei şi am stat de vorbă preţ de un sfert de oră. Mi-a spus că regretă enorm că s-a vândut casa din Ferentari, casa lui părintească, deh, care nu se vinde, vorba cântecului. Preţul ei a fost împărţit între cei 7 copii ai bunicii mele care mai trăiau la vremea aceea, el alegându-se cu 200 de lei din care şi-a cumpărat un palton... Ce fericit ar fi fost să mai poată trage acolo, în casa din Ferentari, din care îl leagă atâtea amintiri, măcar că el nu duce lipsă, are apartamentul lui în Dorobanţi şi stă în apartamentul lui fiu-su din piaţa Domenii, ca să aibă grijă de nepoţică, iar noră-sa, care lucrează în publicitate are un salariu de zece mii de euro... M-am simţit, probabil, cumva complexat, de vreme ce n-am insistat să facem schimb de adrese sau telefoane ca să ne mai vedem, şi nici el nu s-a arătat interesat. Jocul sorţii, însă, a făcut ca în urmă cu patru ani să mă intersectez cu acea noră a lui cu salariu de zece mii de euro, scriitoare şi ea, autoare de cărţi pentru copii. S-a întâmplat la lansarea, în librăria Cărtureşti, a unui volum colectiv cu titlu aproximativ emblematic *Cum iubim*, în care eram inclus cu o povestire. Printre cei maxim 7 cititori care mi-au cerut o semnătură cu dedicaţie pe carte, a fost şi nora unchiului Titi care m-a întrebat dacă îmi spune ceva numele Tiderle... Cum să nu, am spus, mai apoi gândindu-mă că n-ar fi fost mare lucru să fi făcut o gafă, ea referindu-se la numele ei de scriitoare, în timp ce eu mă duceam cu gândul la altceva, aşa încât am întrebat-o de unchiul Titi. E bine, mi-a spus, are grijă de nepoţi... I-am lăsat numărul meu de telefon fără să mi-l fi cerut, în ideea că voi fi contactat şi voi lua legătura cu ultimul descendent în viaţă, în afară de mine, care a locuit în casa din Ferentari, cu care aş fi putut rememora, dar n-a fost să fie. Până în prezent, nu am primit niciun semn din partea familiei Tiderle, iar ca să întreprind nişte demersuri, să mă bag pe gâtul unor rude mai înstărite, am socotit că nu se face...

Bifând pe sărite aşchii din arborele ăsta genealogic, nu fac decât să mă îndepărtez vertiginos de lumea *Sonatei pentru acordeon*. Altminteri, ce a păstrat din Ferentari simţul meu enorm şi văzul meu monstruos a fost, probabil, atmosfera ţigăniei dintr-o vreme când corectitudinea politică nu-ţi interzicea să le spui ţiganilor ţigani şi, oricum, cuvintele vorbite sau cântate aveau altă circulaţie decât cuvintele tipărite. În vremea aceea, am metabolizat la greu iluzia că aş putea să public *Sonata,* iar la trei ani după revoluţie, când acest lucru a fost, în sfârşit, posibil, iluzia a luat alt chip, îndemnându-mă să cred că voi dobândi, la un moment dat, un statut material şi social cât de cât rezonabil de scriitor.

Metabolizând iluzii de tot felul, frate, printre multe alte lucruri folositoare, scrisul m-a învăţat să supravieţuiesc subzistând.

Pe 29 ianuarie 2022 Radu Gabriel Pârvu, unul dintre cei mai importanți traducători contemporani din limba germană și totodată o personalitate culturală polivalentă, ar fi împlinit 66 de ani. Din păcate, pe data de 3 mai 2021, a doua zi de Paște, a încetat din viață la Spitalul din Valea Iașului, unde era internat împreună cu soția sa, doamna Monica Pârvu, ambii fiind infectați cu Covid-19. După externare, ea a reușit să reconstituie sub forma unui jurnal atmosfera dramatică, dar atât de încărcată de iubire, din zilele petrecute în spital. Îl publicăm aici, alăturându-i o recenzie pe care am scris-o în 2010, fiind publicată tot în *Argeș*, la cartea sa, *Paradigme culturale complementare: Noica și Cioran*. Am convingerea că reeditarea acestei cărți, dacă va binevoi cineva să o facă, ar servi nu numai memoriei celui dispărut, ci ar însemna totodată repunerea în circulație a uneia dintre exegezele comparative care așează într-o lumină deosebit de clară operele celor doi gânditori români, Noica și Cioran, realizată de unul dintre elevii celui dintâi. **(L.D.)**

Jurnal de spital
(Într-o altă realitate)
Spital: 7 aprilie-3 mai 2021

Ziua I. Miros de spital; mâna Ta strecurată în dreptul inimii mele. Îmi spui: BATE. Eşti speriat; văd un halat în carouri de culoarea cerului. Apoi chipul TĂU aplecat asupra-mi. Şi... apoi NIMIC. OXIGEN. Visez: eşti cu capul pe umerul meu; ne cufundăm; întuneric; ne ducem în adâncuri. Fără a ne speria. Apoi, deodată, două mâini uriaşe, albe ne ridică pe amandoi în

lumină; privesc şi vreau să mângâi chipul tău lipit de umăr; zăresc cu spaimă o cruce veche de lemn ars ce se odihneşte pe mâna mea stângă în locul chipului tău. Ţip: vine asistenta speriată.

Ziua a II-a. Aud strigăte: e o nouă zi. Nu eşti cu mine. Ei nu îmi dau nici o şansă. Mă blochez între perfuzii şi... din nou NIMIC. Cineva lângă patul meu spune: pancreatita. Apoi din nou nimic.

Ziua a III-a. Tu nu eşti cu mine. Mi se spune că-mi vor face „ceva foarte bun”. Probabil mă vor repune pe picioare. Prin fereastra pe jumătate deschisă zăresc vârfurile salciilor; nimic verde; doar crengi fără sevă.

Ziua a IV-a. Pot să ţip: „Salvaţi-l pe EL”. Doctorul recepţionează: „E bine, are masca CPAP”. Nu ştiu ce e aia. „E bine, mai bine decât dumneavoastră, domnul profesor e mai receptiv la tratament decât dumneavoastră.”

Ziua a V-a. Sufletul meu se relaxează; apoi însă obsesiile: drumul de întoarcere acasă, şoseta căzută sub pat şi... EL; şi durerea din partea stângă, inima sau poate...

Ziua a VI-a. Veşti de la EL; nu e bine. Dar va fi. Mi-e dor. Îmi spun că nu mănâncă. Nici eu.

Ziua a VII-a. E o zi mai bună. Nu mănânc. Îmi pun în perfuzii glucoză. Prea multă glucoză. Glicemia o ia razna. Nu am veşti de la EL. Eu: salonul 112; el salonul 118. Şi holul foarte lat şi foarte lung până acolo; nu se-ncumetă NIMENI.

Ziua a VIII-a. Cineva îmi spune: „Îmbrăcaţi halatul, vă duc la domnul profesor; vrea să vă vadă.” Tremur de dor şi nerăbdare. Am plecat, căruciorul alunecă vioi pe hol. Iată-mă!

Ziua a IX-a. Doar mâinile lui întinse spre mine a îmbrăţişare. Nu se poate! Nu trebuie să ne emoţionăm: oxigenul ne poate face rău. Dragul meu.

Ziua a X-a. Obsesiile cresc şi dor! Glicemia la fel! Amnezie! Primesc insulină. E rău din nou.

Ziua a XI-a. Mesaj! De la el! „Ai grijă de tine ca de mine! Te iubesc şi te vreau!” Mă duc! Întinde mâinile către mine; îmi spune că urmează să vin la el în salon pentru tot restul şederii în spital. Aşa s-a hotărât!

Ziua a XII-a. Am venit. Eu mă mişc. Merg greu, foarte greu, dar merg.

MONA NOAPTEȘ

(continuare în p. 31)

Leonid Dragomir

Biblioteca de filosofie

Între Noica și Cioran

De câţiva ani încoace, apariţia cărţilor de filosofie constituie la noi o raritate. Unde sunt anii '90 ai secolului trecut, când nu era săptămână să nu găsim în librării sau pe tarabe noi apariţii în zona filosofiei? Ca tot ce ţine în mod autentic de spirit, şi filosofia a intrat într-un con de umbră. Cu atât mai mult m-a surprins şi m-a bucurat o carte a lui Radu Gabriel Pârvu despre Noica şi Cioran, doi gânditori la rândul lor puţin frecventaţi astăzi.

Autorul cărţii *Paradigme culturale complementare: Noica şi Cioran* (Ed. Institutul European, Iaşi, 2008) este profesor universitar şi traducător din clasicii germani ai folosofiei, dar şi ai literaturii. Filolog de formaţie, el caută să-i plaseze pe cei doi gânditori români în două mari paradigme ale culturii europene (în sensul de modele atemporale, constante ale spiritului): cea clasică, ilustrată de Noica, şi cea romantică, reprezentată de Cioran. Cea mai mare parte a demersului său constă în determinarea caracteristicilor clasice, respectiv romantice ale operelor celor doi.

Radu Gabriel Pârvu începe prin a-şi justifica studiul comparativ pe baza replicilor schimbate explicit sau implicit de Noica şi de Cioran de-a lungul întregii vieţi. Noica însuşi a mărturisit că “a căutat într-un fel să-l infirme pe Cioran, ştiind că acesta are dreptate”. Cartea despre cei doi mari reprezentanţi ai generaţiei ’27 poate fi privită şi ca un demers hermeneutic ce-şi propune să scoată la iveală toate implicaţiile acestei mărturisiri noiciene.

Relaţia dintre Noica şi Cioran este văzută de autor ca fiind una de tip Eu şi Tu, în sensul lui Martin Buber. Eul fiecăruia se construieşte prin autoidentificare cu Celălalt, urmată de autodelimitare prin contrast de el. În felul acesta, încă din tinereţe, filosoful obiectiv, raţional, apolinic, încarnat de Noica, se opune subiectivului, antiraţionalului, dionisiacului Cioran. Ulterior, aceste trăsături vor cristaliza în clasicismul lui Noica şi romantismul, cu prelungiri simboliste, al lui Cioran. Caracterele clasice ale gândirii noiciene ar fi: valorizarea contemplaţiei în detrimentul acţiunii, academismul de tip maiorescian, dar şi un substrat tragic prezent îndărătul seninătăţii şi optimismului său cultural. Romantismul lui Cioran constă, invers, în elogierea faptei în sine, antiacademismul fondat pe luarea în considerare a suferinţei, angoasei sau disperării umane, care laolaltă conferă gândirii sale tragismul prezent în prim-plan şi nu în subtext.

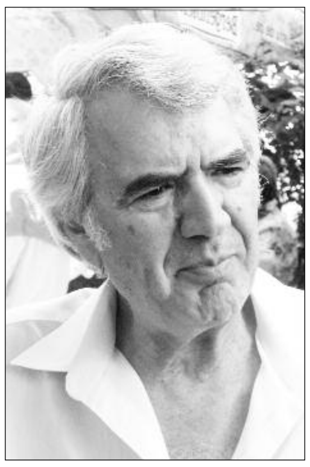
Relaţia dintre Noica şi Cioran este văzută de autor ca fiind una de tip Eu şi Tu, în sensul lui Martin Buber. Eul fiecăruia se construieşte prin auto-identificare cu Celălalt, urmată de autodelimitare prin contrast de el.

Desigur, există mult mai multe trăsături de tip clasic sau de tip romantic la cei doi (nu lipseşte nici celebrul conflict dintre raţiune şi sentiment), pe care Radu Gabriel Pârvu le sistematizează în câteva tipuri de polarităţi: structurale, opţionale, conceptuale, stilistice. Lucrarea ar risca să cadă în monotonia unei cercetări de tip descriptiv dacă autorul nu ar lua în calcul şi excepţiile, paradoxurile care îi unesc pe Noica şi pe Cioran în pofida tuturor deosebirilor, făcând ca relaţia lor să fie atât de vie. Sau poate nu *în pofida*, ci tocmai datorită faptului că-şi asumă până la capăt clasicismul şi romantismul, ca modele atemporale ale spiritului uman. În felul acesta, ele devin complementare, căci, remarcă subtil autorul, “clasicismul şi romantismul nu se anihilează, ci fac *împreună* (s.a) gloria artei şi culturii”. Ba, mai mult, el propune în final ipoteza convergenţei clasicismului şi romantismului în conştiinţa tragică pe care o au din plin atât Noica, cât mai ales Cioran. Din această perspectivă, modelul cultural noician, ce poate părea unora donquijotesc, se dovedeşte a fi “un antidot împotriva *neajunsului de a ne fi născut*” (precum se ştie acesta este titlul unei cărţi a lui Cioran).

Unul dintre principalele merite ale acestei cărţi este de a nu valoriza vreuna dintre cele două paradigme în detrimentul celeilalte, ci de a le trata pe picior de egalitate. Astfel devine foarte limpede că datorită polarităţilor exemplare, complementarităţii şi convergenţei finale a gândirii lui Noica şi Cioran, “cultura noastră a beneficiat de şansa deosebită de a avea în *aceeaşi epocă* (s.a) două modele care refac prin propria lor viaţă şi operă experienţa spiritului în ultimele secole, sintetizând cu o pregnanţă încă insuficient relevată şi cu o maximă acurateţe cele două paraigme fundamentale ale culturii umanităţii”.

Radu Cange

E ceață peste tot.

Umblăm năuci,

niște biete efemeride.

Doamne, deschide/ închide ușa,

te rog, nu mă lăsa să rătăcesc

precum Gog, sub diferite înfățișări.

Iartă-mă, cu umilință îți cer

iertare. Cine sunt, cine am fost

ori am să rămân

mie însumi o întrebare?

poezie

Ușa de ceață

lui Giovanni Papini

Această ușă de ceață...
Închisă/deschisă era ?
Ca un demon m-ademenea
această ușă de ceață.
Ce se afla în spatele ei?
Oare ce tărâmuri?
Care pe care ademenea,
cu obsesia aceasta de ceață?

Eu, învinsul, sau ea
învingătoarea?
Oare curând am să-i cunosc
paloarea?
Ce se ascunde după ea?

Aproape nimic nu mă cutremura.

Dar nu se vedea
de unde să o apuc,
cum să o deschid.
Era ceață sau un dușman perfid?
De unde bănuiala că o luptă
m-ar putea aștepta?

Putea fi orice, poate
un ghiduș care să-mi tragă
o clapă.
Te puteai/se putea întreba
dacă scapă.
Ori dacă va reveni sau va dispărea
această ceață ce te iscodea.
Să încerci să știi cine ești,
prin cele comune, cele lumești.

Era un demon de ceață?
Te gândeai să treci înot
această întrebare?
Dacă rămâneai fără suflare,
ca un obiect uitat
ori ca un sac de oase
care doar această urmă lăsase/

Și ce putea să însemne
necunoscuta ușă care te fascina?
Ori se cuibărise ca o marotă,
ca o căpușă?

În acest neant,
erai singurul vagant lăsat
de izbeliște, de întâmplare.
După ușă, după ea, mai putea
fi scăpare?
Dar cum puteai s-o deschizi,
nimic nu era clar, puteai să te
afli pe un teritoriu selenat,
în altă eră, stingher, ca o vulpe.
Nu cumva vei fi fost urmărit
de unele culpe, închipuite
sau nedovedite?

Până la urmă, trebuia
s-o întredeschizi, să vezi,
acolo, ce se petrecea.
Tu ai închipuit-o, era imaginația
ta. Și totuși,
s-ar fi putut să fie ceva.

Vom urma turma
și va dispărea și ispita
de a deschide această ușă întâmplătoare
care ne va fura preșul de sub picioare?

O mână uriașă se joacă/se juca
cu necunoscutele planete/
Neantului îi era sete?
Sau vom fi aici ca niște licurici,
surghiuniți, în noapte, de frică
să nu ne pierdem lumina?

Căci dacă noapte a fost,
lumină de va fi, vom mai umbla,
vom mai rătăci spre
vreo ușă care s-a deschis/închis
și nu vom mai ști de era
noapte sau vis, de am refăcut din
imaginație această scurtă stație,
această clipă, părere
fără mângâiere care a fost,
cu rost, fără rost. Vom fi nimeni
niciodată cei ce am văzut o ușă,
o poartă care nu se poate
deschide/închide?

E ceață peste tot.
Umblăm năuci,
niște biete efemeride.

Doamne, deschide/închide ușa,
te rog, nu mă lăsa să rătăcesc
precum Gog, sub diferite înfățișări.
Iartă-mă, cu umilință îți cer
iertare. Cine sunt, cine am fost
ori am să rămân
mie însumi o întrebare?

Poezia și autorul

Celor ce au crezut că lozinca poate înlocui poezia.

Lasă-mă puțin să îmi revin,
să încerc
să limpezesc marasmul
și poate să reîncepem basmul.

Păi cum m-ai vrea
pe trei cărări de dragoste
și de uitări
să n-amețesc?

Se clatină corabia,
se clatină, și-a ieșit
din rutină și din datină
odată cu trădarea,
unde nu există părere de rău
și nici remușcarea.

Vom clădi, vom înălța
turnuri de visări mincinoase,
cu abnegație și ambiție,
gândind la casele de perdiție,
tu, curvă și eu, pește.
Destinul ne-a lovit și ne lovește,
vrem, nu vrem.

Dar trebuie să avem grijă,
să nu ieșim din barem
și să ne oploșim
sub aceeași noapte polară,
plină de ocară
și de gânduri vrăjmașe.
Ne vom ascunde
pornirile lașe la fel cum
ai făcut/am făcut
în decursul anilor,
la cheremul golanilor,
prin cârciumi prăpăstioase
și sub privirile pizmașe
și ochioase.

Ne vom despărți curând,
amândoi cu același avânt, de
a ne întoarce la ale noastre:
clipe albastre, minciuni fasonate
cu dichis, lingușeli, năzdrăvănii
de tot felul, cu tot zelul
ce ne-a zămislit:
tu o ipocrită și eu un ipocrit.

Dar poate cândva, sătui
de atâta ipocrizie, am putea
să ne spunem: Hai, de mâine,
să ne lăsăm de meserie,

Sunt

Sunt în stare
de levitație -
ca și cum într-un
fiord aș fi, unde
curenții mă amețesc
și unde păsărilor le fur
coborâșul, spre a le face
ezitante.

Sunt în stare de levitație.
Condorul chiar,
fără glas de la Creator,
ar fi invidios pe clipa
mea de inspirație.

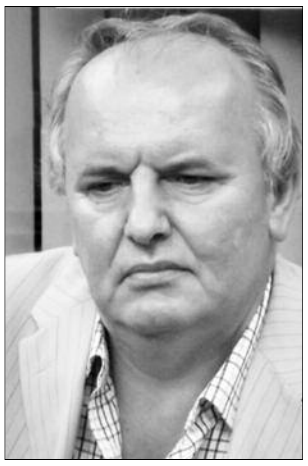
Sunt, nu mă mai caut.

Lumea îmi spune
că am ajuns poet
și m-am... liniștit.

- Nu știam de ce
îmi dă târcoale
marea singurătate.

Un poem de

Adrian Alui Gheorghe

Orașul meu

Nu există oraș mai fru
ca orașul meu,
aici a avut domiciliu forțat,
o vreme, Dumnezeu;

Și cetățenii sunt fru
e ceva ciudat,
fiecare iese în lume
trecând prin celălalt;

Când vor să afle ceva
rostogolesc un măr,
care și putrezește
până la adevăr.

Nu există oraș mai fru
ca orașul meu,
aici a avut domiciliu forțat,
o vreme, Dumnezeu.

Piatra Neamț, 3 ianuarie 2022

Dincolo

Aud, aud,
cum poate albul cădea
pe nemărginirea
ce ar putea fi palpabilă.

O, moarte, incapabilă.

De ce

Te legi de poezie,
precum zefirul de vreun copac
uitat în câmp
și-o urmă nu-i.

Dan Ciachir

O PUNTE PUTREDĂ (Scene din anii 1945-1947)

Oratoriile lui Paul Constantinescu

Pe 3 martie 1946 s-a interpretat în premieră absolută, la Ateneul Român, sub bagheta lui George Enescu, *Oratoriul bizantin de Paşti „Patimile şi Învierea Domnului”* de Paul Constantinescu, având la bază un text muzical bizantin din secolul al XIII-lea, descoperit la Paris, în arhiva Bibliotecii Naţionale, reconstituit, tradus, adaptat şi oferit compozitorului de către preotul I.D. Petrescu, profesor de Istoria muzicii orientale şi de Paleografie bizantină la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Datorăm eruditului muzicolog Alexandru I. Bădulescu date privind conducerea Corului, deţinută de muzicianul-teolog Nicolae Lungu, şi identitatea principalilor solişti vocali: Nicolae Secăreanu (Evanghelistul), preotul I.D. Petrescu în rolul lui Hristos, altista Nella Dimitriu (Maica Domnului), Mircea Buciu (Pilat), iar în câteva roluri episodice Marieta Cartiş, Elisabeta Moldoveanu şi marele tenor de mai târziu Valentin Teodorian, în vârstă de 18 ani pe atunci...

Impresia lăsată de această lucrare muzicală fără precedent în componistica românească a fost grandioasă şi ajunge să spunem în acest sens că Emanoil Ciomac, cel mai important critic muzical al vremii, a comparat *Oratoriul bizantin de Paşti* al lui Paul Constantinescu cu oratoriile lui Bach şi cu cele ale lui Händel, iar Patriarhul Nicodim, prezent la Ateneu, adresându-i-se compozitorului, a exclamat: „Aţi săvârşit o faptă de mare însemnătate în domeniul artei!”. În primăvara aceluiaşi an 1946, *Oratoriul de Paşti* al lui Paul Constantinescu a mai fost interpretat de două ori, tot la Ateneu, pe 17 aprilie şi pe 25 mai, sub bagheta dirijorului Constantin Silvestri.

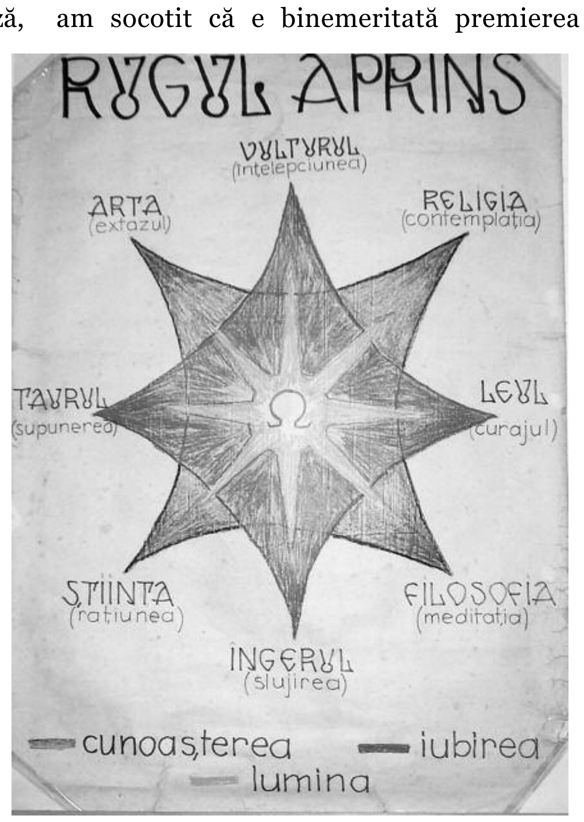
În seara zilei de 3 martie 1946, Irina Procopiu, fostă doamnă de onoare a Reginei Maria şi un membru important al Asociaţiei Muzicale Române, consemna în jurnal: „Ieri, la repetiţia generală, şi azi, la execuţia *Oratoriului bizantin* de Paul Constantinescu, operă românească ortodoxă magnifică. Mare entuziasm. Eveniment muzical care marchează o dată în istoria evoluţiei muzicale în România. Secăreanu, excelent, dicţie admirabilă. Părintele Petrescu, voce slabă, dar atât de potrivită stilului lucrării. Nella Dimitriu, la fel de bună. Corurile, perfecte. Orchestra, excelentă. Pynx (George Enescu, n.n.), magnific.”

Zece zile mai târziu, pe 13 martie 1946, Irina Procopiu rezumă o iniţiativă a Asociaţiei Muzicale Române: „Decernăm un premiu I, de 500.000 lei, lui Paul Constantinescu, autorul *Oratoriului*, şi II, de 200.000 lei, părintelui Petrescu, în calitate de colaborator”. O lună mai târziu, după ce ascultase *Oratoriul de Paşti* în versiunea dirijorului Constantin Silvestri, notează în jurnal: „Ieri, miercuri, execuţie magnifică a *Oratoriului* lui Paul Constantinescu. Silvestri, la pupitru, splendid.”

Duminică, 21 decembrie 1947, tot în premieră absolută şi tot la Ateneul Român, avându-l ca dirijor pe Constantin Silvestri (între timp Enescu se refugiase în Occident), este interpretată cealaltă capodoperă a lui Paul Constantinescu, *Oratoriul bizantin de Crăciun (Naşterea Domnului)*.

„*Oratoriul* pe care îl prezint astăzi – arată compozitorul în programul de sală – întregeşte ciclul pe care mi l-am propus asupra momentelor esenţiale ale cultului nostru ortodox, pornind de la spledoarea imnografiei şi muzicii bizantine transfigurate prin simţământul şi tehnica modernă, căutând însă să păstrez nealterat fondul său. Cele trei părţi ale sale sunt: *Buna Vestire* (ca un prolog), *Naşterea* şi *Magii* (până la omorârea pruncilor); împreună cu celălalt oratoriu, *Patimile Domnului*, formează un tot numai prin ideea de bază, însă se diferenţiază prin aspectul muzical şi sentimentele pe care le conţin: primul, vesel, senin şi sărbătoresc, ca un imn de slavă, al doilea profund dramatic, încoronat cu apoteoza Învierii.”

De la Malvinacroft - Operă proprie, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=20165311

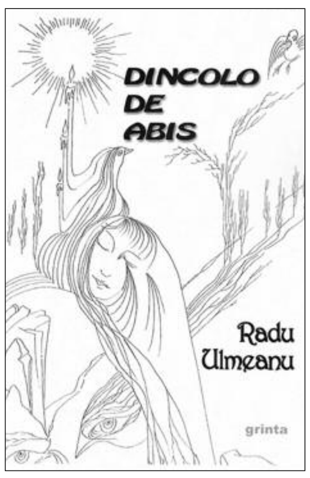
Scriitoarea Annie Bentoiu, pe atunci studentă, asistă împreună cu viitorul său soţ, compozitorul Pascal Bentoiu, la premiera *Oratoriului de Crăciun*, sub cupola Ateneului, unde se găsea şi Principesa Ileana, care – în uralele asistenţei – a plecat mai devreme din sală întrucât trebuia să fie prezentă, în Gara Regală de la Băneasa, la reîntoarcerea Regelui Mihai şi a Reginei-mamă Elena din lunga lor călătorie în Anglia şi Elveţia.

Următoarea interpretare a *Oratoriul de Crăciun* al lui Paul Constantinescu avea să se producă abia peste două decenii, în septembrie 1967, la Ateneu, dirijor fiind Mircea Basarab.

Paul Constantinescu a fost foarte legat de *Rugul Aprins*, după cum mărturiseşte stareţul din anii 1940 al Mânăstirii Antim, arhimandritul Vasile Vasilachi, în amintirile sale: „Atenţia cea mare – spune părintele Vasilachi – am acordat-o însă compozitorului Paul Constantinescu, care şi el era dintre aceia care veneau la întrunirile duhovniceşti. Pe el l-am rugat să organizeze Corul Mânăstirii Antim. (...) Pentru unicele şi frumoasele alcătuiri de *Oratorii*, de Naşterea Domnului şi de Paşti, am avut bucuria să-i acordăm domnului profesor Paul Constantinescu, din partea Mânăstirii Antim, un premiu de şase milioane de lei. Era o dreaptă şi sfântă recunoştinţă cu care am socotit că e binemeritată premierea acestor opere unice în Ortodoxie...”. Părintele Vasile Vasilachi ne-a lăsat şi o schiţă de portret relevantă a marelui compozitor: „Parcă-l văd şi astăzi cu ce febrilitate se interesa în alcătuirea libretului său, cum cerceta textele celor patru Sfinte Evanghelii, ca să redea în tot amănuntul, cu toată bogăţia lor, scenele sfinte. Nu-i scăpa niciun cuvânt şi nici cel mai mic gest, căruia el să nu-i dea măreţia eternităţii cu toată vibraţia care să răsune în sufletul omenesc.”

Paul Constantinescu a fost foarte legat de *Rugul Aprins*, după cum mărturiseşte stareţul din anii 1940 al Mânăstirii Antim, arhimandritul Vasile Vasilachi, în amintirile sale...

Cărţi primite la redacţie

eseu

Din poezia lumii

Max JACOB (1876 – 1944)

În traducerea lui LEO BUTNARU

S-a născut la Montagne-sur-Odet. Evreu creștinat. A studiat la Școala Colonială. Practică activ jurnalismul. Cunoaște și trăiește boema de pe Montmartre. E unul din inițiatorii mișcării suprarealiste. Ca pictor, se include în falanga cubistă a avangardismului.

Opera sa poetică e de o mare varietate a atitudinilor lirice, uneori ciudată, cu vectori contrarii, în care converg burlescul, fantezia populară și ironia sarcastică, scepticismul, efuziunea sentimentală și cultivarea iraționalului în mod suprarealist.

În 1944 a fost arestat de naziști și deținut la Paris, de unde a fost transportat la Drancy, pentru a fi urcat în trenul ce urma să-l ducă în lagărul de exterminare de la Auschwitz. A murit pe drum, în urma unei pneumonii.

Din bibliografia sa amintim volumele: *Țărmul (1911), Saint Motorel (1911), Apărarea lui Tartuffe (1919), Laboratorul central (1921), Regele Beoției (1921), Pocăiții în maiouri roz (1925), Balade (1938).*

Stol de porumbei într-un măr
o gloată de vânători, deja nu mai există porumbei,
o bandă de hoți, deja nu mai există mere
nu rămâne decât pălăria unui bețiv
atârnată de creanga mai joasă.
Bună treabă să fii negustor de pălării,
să vinzi pălăriile bețivilor.
Le poți găsi pretutindeni prin șanțuri
prin bălării, prin copaci.

Agonie

Cea pe care o iubesc nu este aici
Ați căutat-o la bucătărie
În camera ei și toate celelalte camere dar nu ați găsit-o
Ea fiind la cimitir sub piatra ca un prichici.
Maria își trăiește agonia.
„Lăsați-mă să o revăd” –
Nu, iubitul ei nu va intra cât timp preoții sunt acolo.
„Privesc de la poartă!”
„Lăsați-l să vină de adio” îi spuse preotul bietei mame.
Ce mai înseamnă pentru mine a fi pe pământ?
Am putea trăi fără a iubi? întreb.
Sicriul sau mănăstirea
Jurând
A-l iubi mereu pe Dumnezeu.

Alegorie

Odată la un mormânt am început să plâng foarte întristat
și văzui un porumbel cu ciocul perlat
Albite
Manșete
Albite
Manșete

Mormântul era înconjurat de șipci scurte
iar printre frunze verzi crescuseră fructe
Albite
Manșete
Albite
Manșete

Apă, mă uzi cu lacrimi de durere haină
și prin metamorfoză mă transformi într-o grădină
Albite
Manșete
Albite
Manșete

Când am cules pere mere și caise din rodul pomului
interiorul era negru ca pana corbului
Albite
Manșete
Albite
Manșete

Smochinul e mereu răscopt iar fructul mucegăit
are gust de violetă
Din el diavolul a ieșit

Pălăria

Stol de porumbei într-un măr
o gloată de vânători, deja nu mai există porumbei,
o bandă de hoți, deja nu mai există mere
nu rămâne decât pălăria unui bețiv
atârnată de creanga mai joasă.
Bună treabă să fii negustor de pălării,
să vinzi pălăriile bețivilor.
Le poți găsi pretutindeni prin șanțuri
prin bălării, prin copaci.
Nu totdeauna găsești din alea noi la
Kermarec
negustor pălărier din
Lannion.
Vântul lucrează complice pentru el.
Astfel că eu, din mărunt croitor ce sunt,
voi deveni negustor de pălării
și rachiul va lucra pentru mine.
Apoi odată ajuns bogat asemeni lui
Kermarec
voi cumpăra o livadă de meri pentru țuică
și porumbei domestici,
iar de aș fi acum la Bordeaux
aș bea vin
și aș merge cu capul gol în plin soare.

Circe

Eu sunt animalul care te amiroase
Mă numesc
Satir
Satir
Sunt șarpe, de asemenea lupoaică sunt.
Iar tu va trebui să fii pusă la încercare
Palmele peste lacrimi, ochii închiși!!
Pat în noapte, pohtă mare
Vuietul focului din iad
Unde-s remușcările de conștiință?
Îngerul tău l-a ucis animalul.
Doamne
E adevărat că îți amintești de acea nesăbuință?
Deja nu mai deosebești răul de bine!
Șarpele îți îmbrățișează bluza.
Ridicăm steagul negru
Vântul se trezește, va ploua.
Lăsându-mă să ies
Dumnezeu îmi dă șansa de a mă salva.

Colocviu

– Vrei să mă găsești: caută-mă.
– Îți simt brațele sub ale mele și capul pe obrazul stâng.
– Cine s-ar fi gândit să te scoată din infern și cine ar ști cum s-o facă?
Eu sunt prietenul, raiul și curajul tău.
– Procesiunea răstignirii, când îmi traversează gâtul, miroase a mentă.
– Lasă pământul să se pregătească pentru mânia mea.
– Judecata va fi ca durerea de dinți a cerului și pământului.
– Judecata mea va fi severă.
– Vom fi cu toții foarte jalnici, mai mult decât jalnici: îngroziți, mâncați de sifilisul păcatului.
– Gândește-te la tine
Imaginează-ți triumful celor sacrificați.

De la Paris la Versailles

De
la Paris
la Versailles
drumurile sunt pavate
e nevoie de douăzeci și cinci de patrule
noaptea să le spele
Pălărie de fier pe capul turmelor de oi
„Sire, astea pentru sărbătoarea ta pentru casa ta”
De la geam pisicile le privesc cum trec cu piei de animale
din care vom face șireturi
Ne oprim la primire
Lasă aceste muște să treacă ele-s pentru patul regelui
halca e pentru gura lui
lâna-i pentru scutece-n dungi
păduchii și țânțarii sunt pentru slugi.

Dialog cu sufletul-substanță

Sunt manechin într-o ciudată livrea
„Ce cauți?” întreabă ea –
Peștera celui
Mic!
Caut exorcistul sau
Panateneele*.
Care mi-ar sparge ardezia și granitul.
Magilor! transmutați grăsimea mea
În
Doamna de
Montagne, care în fine apare.
Dar de ce să te ascunzi tu o
Lebăda mea
Sub apă, ferice eroină?
Așa-i! Mai e podul pentru
Adio!
Așa-i! Ne resemnăm din nou
De-a mai face să danseze frunzele moarte.
Până la creasta de turnuri și de porți?
În vânt! gândește-te la asta!
Și spune-i sufletului: eu nu pot sfărâma geamuri.
Spune-i sufletului: deci avansează, copilul meu.
Spune-i sufletului: curând moartea îți va deschide cochilia!
Spune-i sufletului: eu nu-s decât un soț supleant!
„Eu sunt
Doamna munților
Ziua pâlniilor va veni
Când pe catifeaua diafragmei
Magnoliile tale vor înflori”.

---

* *Panateneele – sărbători ce se țineau la Atena în onoarea zeiței Atena și a fiului ei, Erehteu.*

Domnișoara la plajă

Uitați-vă la ea în costum de baie!
Bunica îi era înfofolită în două fuste
Iar fiica mea e în costum de baie; spatele
I-l vede orișicine când dorește;
Toată lumea îi cunoaște pielea.
Deci arată-te
Fiica mea.
Neamânat îți vei găsi vreun soț!
Spun bine – un soț, nu un copil?...
N-aș vrea să cred altfel.
Deci vino! Intră în casă.
Fată fără rușine și decență!
Zici de bani pentru o șăpcuță de înot?
Nu pentru cipici americani,
Niciun aperitiv la
Martin
Nici pentru cremă bună la bronzat!
În acest caz, s-a zis cu fabrica! La plajă!
I-am spus astea toate tatălui tău
Parizienii îi vor vedea cureaua
Pe înroșita piele-a ta.
La vârsta pe care-o ai!
Iar voi, domnilor, de cumva fiica mea
Vă duce în ispită
Fiți atenți la apa clocotită!

Slănină și sare

– Unde plecați voi rațe legănătoare?
– Să facem bărcuțe la iaz
– Unde pleci tu cal alb și pintenog-cotonog?
Să-mi caut regină pentru plimbare
Regină cu pantofi de argint
Și umbrelă din piele lucitoare.
– Unde te duci tu câine urât al nimănui?
– Să-mi ascut colții la soare.
– Dar tu sărman bătrân unde te duci?
– În oraș să caut slănină
Pentru bila mea; slănină și sare.
Cred că acum e ora două și un sfert,
Iar moartea-mi ar putea să vină mâine.

traduceri

Ideea conservatoare astăzi

Ninel Ganea

Mizeria conservatorismului

Poate că nu este o întâmplare că Edmund Burke, părintele conservatorismului, era Whig. De atunci şi până astăzi, numărul conservatorilor este în continuă creştere, iar pe fondul anarhiei amplificată de corectitudinea politică, politicile de gen, imigraţia musulmană etc., rândurile celor înfricoşaţi de marşul tulburător al progresivismului s-a îngroşat considerabil. Ceea ce nu este în mod necesar un lucru rău.

Dar...

Lui Erik von Kuehnelt-Leddihn îi aparţine formula după care „pentru oamenii obişnuiţi toate problemele se trag de la Al Doilea Război Mondial, pentru cei mai informaţi de la Primul Război Mondial, iar pentru istoricul serios de la Revoluţia Franceză."

Butada surprinde ceva din inconsecvenţa conservatorului, pentru care există un punct de inflexiune, situat invariabil în epoca modernă, fără legătură cu presupoziţii metafizice sau antropologice moderne, dar de la care lucrurile au ieşit cumva din matca lor firească. Exemplele prisosesc şi sunt amuzante, dacă nu ar fi ridicole. Pentru neoconservatori (ceea ce îi face după criteriul lui Kuehnelt-Leddihn oameni mai puţin informaţi chiar decât cei obişnuiţi) toate problemele se trag de la revoluţia culturală din anii '60, pentru conservatorii români problemele serioase au apărut în ultimii cinci, maxim 10 ani, pentru alţii lumea a început să se prăbuşească de la Vatican I ş.a.m.d.

Toată această permutare a momentului culminant îmi aduce aminte de o replică dintr-un roman american: falimentul a survenit gradual iar apoi dintr-o dată.

Privit astfel, conservatorismul este un fenomen specific modern. Şi nu doar ca o contrapartidă invariabilă la progresivism, cât mai ales prin aceea că subscrie aproape fără să clipească la toate dogmele modernităţii. „Filosofia drepturilor personale" (scrise de experţi)? Desigur. „Civilizaţia euro-americană"? Bineînţeles. Ştiinţele derivate din umanismul Renaşterii? Să fie primite.

Conservatorul tânjeşte după ordinea, armonia şi frumuseţea vremurilor de altădată, dar rareori sesizează vreo incongruenţă între presupoziţiile sale şi ceea ce admiră la nivel estetic şi social. Ori timpurile aşezate firesc nu au apărut când oamenii erau orientaţi spre lumea de aici, cu drepturile pe buze şi confortul în sânge, ci atunci când oamenii priveau spre lumea de dincolo, privilegiau asceza şi aveau drept referinţe mănăstirea şi pustnicul. Ceea ce numim cu un termen lax civilizaţie a apărut ca un produs secundar al unei foarte serioase căutări spirituale.

În al doilea rând, conservatorul vrea să prezerve civilizaţia europeană indistinct. Doar că în pofida unor asemănări relevante, civilizaţia europeană nu este un tot unitar. Teologia ortodoxă diferă substanţial de cea catolică şi protestantă, iar la nivel istoric asumpţiile teologice şi metafizice nu s-au tradus doar în dispute academice, ci în opresiune, violenţe şi morţi. Pentru ortodocşi, timp de multe secole principala ameninţare a reprezentat-o catolicismul, dar asta nu îi împiedică astăzi, de pildă, pe conservatorii „ortodocşi" să vorbească dezinhibat despre „moştenirea civilizaţiei europene", ocultând deliberat istoria foarte pregnantă a conflictelor. Chestiunea diferenţelor teologice, repet, nu este strict una de cercetare ştiinţifică, bună pentru seminarii şi conferinţe. Ea este esenţială, iar pentru mulţi autori explică, destul de întemeiat în opinia mea, inclusiv declinul actual al Occidentului şi al Răsăritului (care a subscris la programul modern). Sau după cum sintetizează excelent cineva: „Din punct de vedere ortodox, problema fundamentală în toată gândirea occidentală este confuzia dintre persoană şi natură, tendinţa de a vedea persoana ca o funcţie a naturii, oricât de «specială». Rădăcinile acestei confuzii se găsesc în dogma catolică a «filioque», poziţia augustiniană lipsită de fundament patristic şi scriptural, inserată ilicit în Crez la curtea lui Charlemagne, conform căreia Duhul Sfânt purcede de la Tatăl «şi de la Fiul»... În Apus, această învăţătură are drept consecinţă tendinţa de a vedea Persoanele prin lentile modaliste sau semi-sabeliene, ca faţete ale unei Naturi Divine elementare. Această concepţie a dat (cel puţin) o psihologie şi cultură semi-ariene, ale cărei rezultate începând (cel puţin) cu secolul XI au fost un număr mereu în creştere de morţi, care au fost echivalaţi cu un fel sau altul de „persoană", de diferite puteri corporatiste – începând cu biserica – care au pretins autoritatea uzurpată de a acţiona în numele lui Dumnezeu.."

Nu pledez nici pentru „talibanism" şi nici pentru inchiziţie ortodoxă, ci doar pentru clarificare conceptuală şi pentru evitarea relativismului (ecumenic). În fond, de ce ne-am plânge că postmodernii fac din toate o apă şi un pământ când pentru conservatori nu există diferenţe substanţiale între cele mai importante idei pe care le poate avea omul, adică cele despre Dumnezeu şi relaţia Sa cu lumea.

Mergând pe acelaşi fir argumentativ, poate că nu ar fi deloc un exerciţiu inutil în a decela legăturile dintre primatul raţiunii geometrice (scolastice) şi încarnările sale ultra moderne de la cosmopolis, la coduri de legi atotcuprinzătoare şi utopii tehnocrate. Asta măcar şi pentru a nu mai bâjbâi în privinţa punctului de la care a început prăbuşirea „civilizaţiei euro-americane". Dacă tot căutăm o însănătoşire, e musai să aflăm şi cauzele bolii de care suferim.

Altfel, pentru un occidental este oarecum firesc să fie conservator, deşi inclusiv în acest context cultural filosofii politici mai serioşi plasează originile intelectuale ale degringoladei tot în Evul Mediu. La noi probabil că voga atrăgătoare a conservatorismului se poate explica prin referinţele şi educaţia covârşitor de apuseană, ceea ce face ca singurul răspuns la îndemână în faţa progresivismului să fie presetat tot din „cutia augustiniană".

Dacă lumea s-ar întoarce, cândva, într-o matcă mai naturală, conservatorii ar fi, cu siguranţă, printre cei mai dezamăgiţi. Nu neapărat pentru că profeţiile apocaliptice nu li s-au împlinit, ci pentru că întregul obiect al existenţei conservatoare, adică nesfârşitele ieremiade, plângeri şi strigăte de jale, şi-ar pierde orice raţiune de existenţă. Ce s-ar întâmpla cu un conservator când nu ar mai putea comenta sau descrie „o nouă aberaţie a stângii progresiste"? Sau când întoarcerea la „vremurile bune de altădată" l-ar arăta ca fiind mai degrabă un gânditor cu gusturi radicale?

Nu trebuie să căutaţi prea mult exemple izolate şi nefireşti. Sir Roger Scruton, de pildă, simbolul conservatorismului respectabil din zilele noastre, nu pare să creadă cu adevărat în Biserică, dar crede în Wagner. Şi în Platon. Acum, există argumente destul de sănătoase care sugerează că mai toată deşirarea morală a lumii noastre poate fi explicată ca un eşec al filosofiei platoniciene de a înlocui înţelepciunea tradiţională cu o formă extremă de raţionalism, în ultimă instanţă, matematic. Însă oricum ar sta lucrurile, Wagner şi Platon, cu toate meritele lor indiscutabile, nu inspiră în mod necesar o lume tihnită, aşezată şi dedicată virtuţilor tradiţionale.

Conservatorul tânjeşte după ordinea, armonia şi frumuseţea vremurilor de altădată, dar rareori sesizează vreo incongruenţă între presupoziţiile sale şi ceea ce admiră la nivel estetic şi social. Ori timpurile aşezate firesc nu au apărut când oamenii erau orientaţi spre lumea de aici, cu drepturile pe buze şi confortul în sânge, ci atunci când oamenii priveau spre lumea de dincolo, privilegiau asceza şi aveau drept referinţe mănăstirea şi pustnicul.

Poată părea umorală ilustrarea mea dar cred că dă seama de o scădere considerabilă a conservatorismului, şi anume absenţa aproape totală a unor modele consistente. Conservatorii sunt imbatabili când trebuie să foarfece dezordinea existentă, punându-şi toată energia şi talentul pentru a vitupera împotriva maladiilor veacului, însă rareori vor spune ceva cu adevărat ziditor, care să mişte pe alţii sau pe ei în direcţia cea bună.

Conservatorul nu avansează ceva pozitiv deoarece miza lui nu o constituie o altă lume, fie şi în această viaţă, ci doar încetinirea lungului marş al progresului. El este criticul de serviciu al unei omeniri în declin, dar în care se simte, totuşi, foarte bine. În primul rând pentru că îşi poate contempla superior diferenţa faţă de gloatele imbecilizate de modernitate. În al doilea rând, şi poate mai important, pentru că îl scuteşte de eforturi serioase în lucrarea virtuţii. Într-o lume atât de căzută nu e nevoie de mari strofăcări pentru a fi un conservator de bon ton, cu gusturi mai acătării şi cu o preferinţă pentru timpuri uitate. De pildă, conservatorul american Roger Kimball, ca de altfel mai toţi neoconservatorii, susţine că înainte de 1968 se trăia altfel, dar aceasta nu este decât o formă facilă de înşelare. Oricât de seducătoare ar fi ideea, răul zilelor noastre nu îşi are originea pe malul stâng al Senei.

Totuşi, chiar şi atunci când un conservator se plasează de partea unui model cultural mai adunat din punct de vedere istoric, el este atras cu precădere de formă şi nu de ceea ce dă naştere formei, adică de practica virtuţilor, cu tot ceea ce presupune acest lucru. Preferinţa pentru societăţile ierarhice, fie secolul al XIX-lea britanic, fie lumea medievală, maschează, de fapt, absenţa oricărei preocupări serioase pentru resorturile care au făcut posibile aceste universuri, cu toate păcatele lor. Pentru conservator, „bunurile sociale", precum moralitatea, par mai mult rezultatul unui joc de societate, fără niciun fel de miză mai adâncă decât prezervarea unui anumit stil de viaţă agreabil, în care indivizii se înţeleg relativ onorabil unii cu alţii. Nu pare că realizează că lupta dintre bine şi rău se dă întotdeauna în sufletul omului, şi nu între progresist şi conservator.

Din acest punct de vedere, conservatorul reprezintă partenerul perfect pentru progresist, suspendaţi amândoi, fără niciun fel de rădăcini, pe spirala timpului ascendent. Fiecare are nevoie de celălalt pentru a-şi justifica sforţările, în timp ce dialectica argumentelor îi ţine pe oameni captivi în cutia retoricii şi presupoziţiilor moderne.

Cel puţin o pericopă din *Analactele* lui Confucius poate servi ca epitaf pentru întreaga mişcare conservatoare. Confucius avea un ucenic, Zigong, cu multe daruri, totuşi, foarte înclinat în a-i critica pe ceilalţi. Odată, maestrul a remarcat sarcastic: „Ce om de valoare trebuie să fie Zigong! În ceea ce mă priveşte, însă, eu cu greu am timp pentru asta."

Replica lui Confucius decelează aşezarea complet defectuoasă a conservatorului, mai ales prin comparaţie cu omul Tradiţiei. Acesta din urmă este interesat, înainte de orice altceva, de lucrarea propriilor virtuţi. Pe de altă parte, conservatorul este aţâţat primordial de răul dimprejur. Dar contemplarea fără întrerupere a mizeriilor nu face decât să-l abată pe om de la autoexaminare, de la reforma sinelui, de la contemplarea unui ideal personal mai înalt pentru care să lupte şi în care miza să fie mântuirea sufletului. Astfel, prin abaterea atenţiei de la sine către ceilalţi, se instaurează o comoditate şi o stare de confort interior, care serveşte de minune drept justificare pentru delăsare şi trândăvie în lupta cu patimile (un cuvânt inexistent în vocabularul conservator). Pierdut printre umori, oameni şi idei de nimic, conservatorul ratează cea mai importantă bătălie: aceea pentru propriul suflet.

Cu altă ocazie, Confucius a vorbit despre unii dintre tinerii săi discipoli ca fiind „nestăpâniţi şi ambiţioşi". Urmaşul său cel mai strălucit, Mencius, a fost întrebat la ce s-a referit Confucius când i-a caracterizat astfel. „Au ambiţii mari iar limbajul lor este extravagant. Spun în permanenţă „Cei din vechime! Cei din vechime!" şi totuşi dacă te uiţi la comportamentul lor zilnic ei nu se ridică la înălţimea cuvintelor."

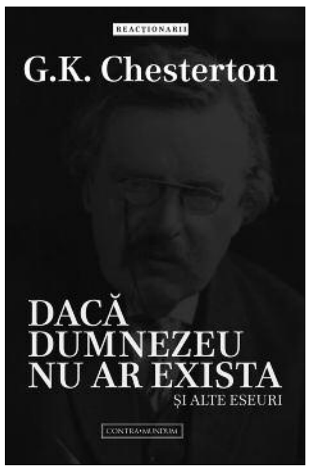
Ideea conservatoare astăzi

Mihai Vladimir Topan

Prin scientism spre neo-păgânism. Sau despre milenarismul de rit ecologist

Teza ecologistă de bază ar putea fi sintetizată astfel: mediul înconjurător suferă, în ultimele circa două secole, un proces de degradare vizibil, în crescendo, cauzat de activitatea umană. În această poveste, „agresorul” este omul, mai ales omul civilizației industriale, iar „victima” este mediul înconjurător.

Ideologia ecologistă tinde să ia, după părerea mea, locul a ceea ce în perioada comunistă se numea „învățământ politic” (marxism de popularizare). E plină programa de grădiniță și școală generală de ea, explicit sau implicit. Dar nici liceul sau facultatea nu stau rău. Și puțini sunt cei cărora li se pare că acest fapt merită să le rețină atenția căci, până la urmă, ce poate fi rău în conștientizarea problemelor de mediu? Ecologia pare acea disciplină complet benignă cu care nu poți da nici un fel de rateu: natură, specii de animale, curățenie și evitarea poluării, plantarea de copăcei, evitarea risipei, reciclare. De asemenea, lucru în echipă, activitate „extra-curriculară”, activism, plimbări și excursii în aer liber, voluntariat și altele. Irezistibil pentru copii, tineri și doamne cumsecade și sensibile. Încă o dată, n-ai cum să dai greș. Cu atât mai mult cu cât în timp preocupările pot căpăta aură de activitate serioasă, angajament public, ba chiar veritabil apostolat verde. Și dacă tot veni vorba de apostolat, nici pentru persoanele religioase sau credincioase ideea nu pare – și aproape nu are cum să pară – deloc suspectă[1]. Și asta în virtutea interpretării omului ca simplu mandatar al lui Dumnezeu la cârma lumii create, de care nu trebuie să-și bată joc, ci s-o utilizeze responsabil.

Dacă adăugăm stratul de fonduri publice (interne, europene sau chiar internaționale) pentru „proiecte” de profil, ecologia devine atractivă și pentru cei mai pragmatici care au trecut de faza romantică a gratuității. Parcă începe să nu mai aibă aura aceea complet nevinovată și pură a lucrurilor potrivite copilăriei, dar tot rămâne serviciul adus societății – și, până la urmă, cine muncește, trebuie să și mănânce.

Ca aproape întotdeauna când lucrurile sună prea frumos ca să fie adevărat, ceva se ascunde dincolo de fațadă. *Ghidul incorect politic al încălzirii globale și ecologiei/ doctrinei ecologiste* scris de Christopher C. Horner vine să ofere repede și suficient de temeinic o analiză a ceea ce se ascunde dincolo de retorica „verde”. Și peisajul nu este deloc unul liniștitor.

Teza ecologistă de bază ar putea fi sintetizată astfel: mediul înconjurător suferă, în ultimele circa două secole, un proces de degradare vizibil, în crescendo, cauzat de activitatea umană. În această poveste, „agresorul” este omul, mai ales omul civilizației industriale, iar „victima” este mediul înconjurător. Simptomele acestei acțiuni corozive a omului asupra naturii au fost, pe rând, răcirea globală, gaura din stratul de ozon, încălzirea globală (sau simpla variabilitate climatică, eventual mai accentuată) cu alte fenomene auxiliare asociate: topirea ghețarilor și a calotei glaciare, creșterea nivelului mărilor și oceanelor, înmulțirea și intensificarea catastrofelor naturale (uragane, cutremure, alunecări de teren, ploi acide, inundații), distrugerea habitatului diverselor specii etc. În cel mai bun caz agresorul este „omenirea de azi”, iar victima „omenirea de mâine” sau „generațiile viitoare” laolaltă cu mediul înconjurător, bineînțeles.

Acum, înainte de a ne întreba simplu și onest dacă această teză este adevărată, se cuvine să facem un pas înapoi și să o privim în toată complexitatea ei. Deși pare o afirmație foarte factuală, descriptivă și cumva tehnică, bazată pe o anumită formă de expertiză specializată sau particulară, la o privire mai atentă ies la iveală multiplele planuri pe care le angajează. Și deși s-ar putea face o împărțire și mai amănunțită, în această prefață ne rezumăm la următoarele cinci: planul viziunii asupra lumii (sau metafizic; sau religios); planul științelor naturale; planul politic; planul juridic; planul economic[2].

Mai *întâi*, e tot mai evident că ecologia – sau, mai bine zis, ecologismul actual – vine la pachet de cele mai multe ori cu o anumită viziune asupra lumii, cu accente religioase de-a dreptul. De altfel s-a și vorbit, în contextul afirmării curentului ecologist, de o renaștere a unei forme de păgânism antic, tributar „zeilor” din natură sau chiar „Naturii” înseși (*Gaia*). Horner are în această carte un scurt subcapitol intitulat *Ecologismul ca religie*. Pe acest palier problemele sunt cât se poate de dificile, deoarece se ridică întrebări seci, de „copii mici”, la care până nu demult (și în contextul moștenirii creștine a civilizației occidentale) răspunsul era simplu, de tipul: ce e mai important, omul sau natura? Și autorul ilustrează cu citate numeroase păreri ale diverșilor autori pentru care omenirea este un cancer în univers (în particular, rasa albă e un cancer al istoriei universale). Or, dacă tema concentrației de dioxid de carbon în atmosferă este abordată de cineva cu o astfel de viziune, e limpede că problema nu e „chimia atmosferei”, ci e mult mai profundă. Practic, pe acest palier, ecologismul devine o formă a ceea ce părintele Serafim Rose numea „religia viitorului”[3]. Adică o supă spirituală lungă cu elemente New Age, gnostice și milenariste. Mântuirea este aici, pe pământ, în „mileniul” verde, eco sau bio[4]. Și ca experiență personală, în mediul academic universitar economic, unde disciplinele (sau măcar temele) ecologiste au parte de o amplă platformă de exprimare, am putut sesiza o graduală repliere a opiniilor generațiilor de studenți dinspre întâmpinarea cu zâmbete a întrebărilor de tip „ce-i mai important, omul sau elefantul?” – cu aerul că punând întrebarea îi iau cumva în râs[5] - înspre o aparent profundă și echilibrată dubitativitate. Ba chiar, în anii mai din urmă, se trezește câte un student să dea glas părerii că elefanții sunt mai importanți decât oamenii – și nu mai e clar pentru nimeni de ce opinia aceasta nu este totuși una „cât se poate de serioasă”.

În preajma cumpenei secolelor XIX și XX, economistul francez Paul Leroy-Beaulieu observa că odată cu relativa pierdere a atașamentului pentru creștinism în civilizația occidentală, locul lăsat gol nu va fi luat de știință ca atare sau de vreo domnie rece a raționalității dezbărate de dogme și obscurantism, ci de religii mai primitive sau mai rudimentare[6]. Cu ecologismul cred că trăim împlinirea acestui tip de predicție.

Pe planul științelor naturale – *al doilea* în lista noastră – unde lucrurile ar trebui să fie, vezi Doamne, cel mai ușor de lămurit, situația, de asemenea, nu este foarte clară. Primul lucru suspect este halucinanta – după părerea mea – pretenție de „consens științific”. Chiar dacă ar exista un asemenea „consens”, el ar lucra cu atât mai bine cu cât ar fi mai puțin invocat. Ar însemna că argumentele sunt atât de tari și convingătoare încât merită să uiți pe moment de consens, și să le prezinți ca atare. Cel mai probabil, consensul – marginal conturbat de „sceptic” – s-ar restaura în urma discuției.

Dar de unde până unde, ne putem întreba cu autorul, judecăm adevărurile științei pe bază de consens? Horner dă și exemple de oameni de știință care nu împărtășesc „consensul”, de la mentorul lui Al Gore, Roger Revelle, care nu împărtășea (alături de alți cercetători precum S. Fred Singer) certitudinea și alarmismul elevului său cu privire la încălzirea globală cauzată de om, până la Dr. William Harper, Phil Cooney, Julian Simon, Bjorn Lomborg, William Gray, Richard Lindzen și alții. Mai mult, autorul arată de asemenea și că ideea consensului, lansată de Al Gore în *An Inconvenienth Truth,* are la bază un studiu problematic al unei cercetătoare pe nume Naomi Oreskes (istoric) care a evaluat un anume eșantion („peste 928”) al lucrărilor „de specialitate” din jurnalele „de specialitate”, ajungând cumva la concluzia că, negăsind vreo respingere clară a tezei ecologiste (în particular că încălzirea globală există, este semnificativă și e cauzată de om), rezultă ca e vorba de consens. Nu voi relua aici analiza lui Horner, însă în capitolul intitulat *„Minciuna” consensului*, el demontează convingător această ceață ideologică, arătând cum inclusiv raportul complet al Panelului International pentru Schimbare Climatică (IPCC) al ONU este cu mult mai rezervat în analiza sa *in extenso* prin comparație cu alarmismul „extras” în scop de „comunicare” în mass-media în sumarul larg vehiculat.

Ajunși la acest punct trebuie să punctăm faptul că *Ghidul incorect politic al încălzirii globale și ecologismului* este foarte valoros și prin informația științifică pe care o aduce în sprijinul criticării alarmismului ecologist. Mai întâi o prezentare echilibrată a istoriei cunoscute și plauzibile a climei terestre, care a variat întotdeauna și variază în mod natural, indiferent de prezența și influența omului. Prezența la scară geologică a glaciațiunilor separate de perioade de încălzire, a „micii glaciațiuni” din perioada Evului Mediu târziu care urmează unei perioade medievale de încălzire (foarte probabil mai caldă decât perioada actuală), precum și a unor variații în interiorul secolului XX (încălzire până spre finalul anilor treizeci, răcire până în anii șaptezeci, iarăși încălzire până în 1998 și relativă răcire de atunci încoace – sau oricum nu vreo continuare concludentă a încălzirii[7]) sugerează acest proces firesc de modificare climatică. Dată fiind „constanța variabilității”, dacă putem spune astfel, la scară istorică și geologică, se ridică firește întrebarea dacă mai putem considera că omul și activitatea sa este un factor relevant în această discuție. Acestei idei a schimbărilor naturale, partida ecologistă îi opune viziunea bazată pe așa-numitul grafic „crosă de hochei”, creația profesorului Michael Mann de la Universitatea Virginia. Conform acestuia, clima a fost stabilă la scară istorică (1000 de ani, cca. 1000-2000 d.Hr.) până în jurul anului 1900, când se instaurează un trend ascendent al temperaturii globale (de aici și forma de crosă de hochei). Din nou, Horner oferă și aici o analiză destul de detaliată a manierei în care acest grafic a fost elaborat arătându-i caracterul problematic.

O informație spectaculoasă oferită de autor este și aceea că, după căderea URSS, un mare număr de stații de măsurare a temperaturii, majoritatea localizate în Siberia, au fost dezafectate (în total, numărul a scăzut de la cca 12000 înainte de 1990 la cca 5000 în anul 2000). Și pare suspect faptul că „cea mai caldă decadă din istorie” coincide cu această masivă dezafectare a stațiilor de măsurare. În ceea ce privește cohorta de dezastre naturale menite să ilustreze pericolele „deja prezente” ale încălzirii globale, autorul discută cu multe amănunte probleme precum frecvența uraganelor în SUA (a cărei ciclicitate naturală este ignorată de alarmiști), topirea ghețarilor (aleși pe sprânceană fiind aceia care se reduc, în dauna celor care cresc, uneori chiar în vecinătăți nu prea îndepărtate; sau privilegierea mediatică a Polului Nord, cumva în proces de încălzire prin comparație cu Polul Sud, aflat în proces de răcire), sau nivelul mărilor și oceanelor (care în trecut a fost și mai redus în anumite perioade, dar și simțitor mai mare în altele).

O ultimă idee pe care o vom menționa la acest punct este diferența între realitate și modele. Alarmismul climatic este bazat în special pe modelări ale evoluției climei.

Realitatea din teren este cu mult mai greu de apreciat ca atare, darămite de previzionat pe zeci sau sute de ani. De asemenea, rolul norilor sau al radiației solare poate schimba decisiv semnificația unui astfel de model. Pur și simplu, la acest moment, clima este prea complexă pentru a putea prezice cu precizie rezonabilă evoluția ei.

În *al treilea* rând, în plan politic, mișcarea ecologistă este în marea ei majoritate etatistă, statolatră chiar, aș îndrăzni să spun[8]. Horner reia și el observația justă că ecologiștii sunt „verzi pe dinafară, dar roșii pe dinăuntru". Cu alte cuvinte că sunt socialiști, adepți ai acțiunii centralizate, de sus în jos (*top down*). Și nu pot să nu îmi aduc aminte prima caracterizare a ecologiștilor pe care cineva mi-a făcut-o mai demult: nu vor decât două lucruri, în esență – taxe și reglementări. De altfel, autorul punctează faptul că Jacques Chirac a scăpat porumbelul după Kyoto, numindu-l primul element autentic de guvernanță globală.

Mai mult, așa cum bine observa Robert Higgs în cartea[9] sa *Crisis and Leviathan*, cei care doresc puterea pentru a controla viața semenilor lor au mult mai multe ocazii și mai multă îndreptățire în momentele de criză, începând cu cea mai mare dintre ele (războiul) și terminând cu simplele crize economice. De regulă, statul și puterea politicienilor pot fi crescute tocmai în astfel de momente, pentru a nu mai fi reduse ulterior decât arareori. Catastrofismul climatic vine ca o mănușă, din acest punct de vedere. Vânturat abil, poate duce la modificări societale pe scară largă (cu consecințe ample, multe dintre ele, extrem de greu de anticipat), dar cu costuri mai mici pentru propunători (decât alte metode de schimbare societală, precum intrarea într-un război). Astfel încât activismul ecologic poate deveni o pepinieră de înflorire a hazardului moral și a iresponsabilității social-politice – deși, declarativ, tocmai responsabilitatea este una din virtuțile principale invocate de adepți.

Un *al patrulea* plan al discuției – și care mi se pare că scapă aproape neatins în cele mai multe discuții – este cel de natură juridică. Și aici problema este că mișcarea ecologistă se îndepărtează de principiile tradiționale de drept, care în aplicarea și aplicabilitatea lor au nevoie de un agresor, o victimă și un prejudiciu certe, de prezumția de nevinovăție, de anumite standarde de probă precum și de principii precum proporționalitatea pedepsei cu prejudiciul. Or, ecologismul vine, după părerea mea, și cu o revoluție în filozofia juridică. Cumva toată lumea e vinovată, până la eventuale probe contrarii, căci nimeni în particular nu poate fi, dincolo de orice îndoială rezonabilă, considerat vinovat (după standardele clasice[10]). Din acest punct de vedere, ne aflăm în fața unui cripto-nihilism juridic. Regulile cunoscute nu se mai aplică, presiunea e de apariție a legislației speciale[11], așa cum s-a întâmplat în trecut în sectorul bancar sau în problema poluării[12]. Spectrul unui totalitarism ecologist devine cât se poate de plauzibil. Locul „conștiinței revoluționare" – care era revoluționară, dar nu era conștiință – din vremea lui Lenin îl va lua „conștiința ecologică". Ambele fiind instanțe *ad-hoc*, arbitrare, menite să înlocuiască tocmai căile tradiționale (inclusiv dreptul) de soluționare a problemelor și conflictelor în relațiile inter-umane. Cumulat cu aspecte de tipul clasificării dioxidului de carbon nu doar ca gaz de seră (gaz cu efect de seră) – ceea ce nimeni nu contestă – ci ca *poluant*, în contextul în care prin simpla noastră respirație îl producem (deci, implicit, poluăm) putem întrezări cam ce tip de societate va fi aceea „conștientă" sau „conștiincioasă" ecologic.

Am lăsat pe ultimul plan, *al cincilea*, discuțiile economice. Asta nu înseamnă că sunt cele mai puțin importante. La nivel teoretic, ecologiștii par să fi tranșat disputa stat-piață liberă sau cooperare forțată versus cooperare voluntară în favoarea primilor termeni. Socialiști sau intervenționiști fiind, au în general o repulsie față de piața liberă, mai ales în varianta capitalistă industrială. De altfel, mulți dintre „scepticii" climatici care-au părăsit barca alarmistă mărturisesc că o parte importantă a adepților ideologiei ecologiste sunt mânați mai degrabă de dezideratul îngropării sistemului capitalist decât de salvarea planetei. Iar pledoaria unora pentru versiuni „suple" de intervenție, precum sistemele de tranzacționare a certificatelor sau permiselor (sau „drepturilor") de poluare nu sunt decât o deghizare de prost gust a acestei abordări centraliste. Similar sistemelor de *vouchere* din discuțiile cu privire la reforma educației, astfel de soluții cosmetizează pe dinafară în culori de piață și concurență ceva care în nucleul său dur este profund monopolist și produs *fiat* al statului (sau statelor). Ele marchează abandonul principiilor tradiționale de justiție, dreptate, dar și eficiență, creând un activ artificial („permis de poluare"), distribuit inițial, atât la nivel de state, cât și in interiorul statelor între firme, într-o manieră discreționară, arbitrară (care sfârșește, firește, în trafic de interese), fiind în cele din urmă o formă de panificare centralizată (cu aparență de piață sau bursă). De altfel, unul dintre punctele forte ale cărții este tocmai evidențierea existenței unor interese corporatiste în spatele acestor propuneri. Exemplul cel mai spectaculos amintit de Horner este lobby-ul lui Ken Lay, personajul de tristă amintire aflat la cârma companiei Enron în timpul scandalului din 2001, pe lângă președinția americană tocmai în favoarea semnării acordului de la Kyoto (1997). Mărturia autorului este interesantă și prin aceea că a lucrat, o scurtă vreme, tocmai la Enron, pe probleme juridice, în 1997 (de unde a și fost nevoit să plece de îndată ce a cerut lămuriri mai puțin comode). Restricționarea pieței energiei, deși pe termen lung aduce tuturor o relativă sărăcire, pe termen mai scurt avantajează tocmai companiile care reușesc să contribuie la setarea sau formatarea „noii piețe" energetice (*restricționate*), în cadrul căreia prețurile vor tinde să fie mai mari. Dacă adăugăm în peisaj subvențiile acordate anumitor sectoare, obținem o imagine și mai completă a deznodământului măsurilor de politică economică eco: un „capitalism de cumetrie" verde, din care cel mai mult tot omul simplu va pierde. Mai mult, dacă (re)luăm în calcul problemele științifice ale perspectivei, nu se va obține nici mediul mai curat sau mai stabil climatic pentru care, chipurile, se adoptă toate măsurile. Căci nu putem încheia acest punct înainte de a menționa și acest lucru, apăsat spus în finalul *Ghidului*: toate eforturile de prevenire a modificărilor climatice (momentan întruchipate în conformarea la cerințele protocolului Kyoto[13]) nu vor avea rezultate semnificative, deși însemnă costuri mari. Într-un anumit sens, Kyoto e un acord cinic, deoarece propune „să se facă totuși ceva, orice", chiar dacă costă mult și nu se rezolvă nimic. Și cinismul ar fi cu atât mai mare dacă s-ar ajunge la implementarea protocolului în țările în dezvoltare sau sărace.

În încheiere, și ca pledoarie pentru importanța și relevanța unei astfel de cărți și a tematicii pe care o discută trebuie să menționez că în timp ce scriam acest text s-au întâmplat două lucruri. Primul, panelul ONU pentru schimbări climatice, celebrul IPCC, tocmai a mai lansat unul dintre rapoartele lor anuale[14] (octombrie 2018) în cadrul căruia sunt reluate toate temele discutate în acest *Ghid Incorect Politic*. Apoi, al doilea eveniment, premiul Nobel pentru economie s-a acordat în comun lui William D. Nordhaus și Paul M. Romer. Primul dintre ei a fost laureat pentru „integrarea schimbărilor climatice în analiza macroeconomică pe termen lung". Prin aceasta, ecologismul primește o nouă ploconeală la cel mai înalt nivel, garantată fiind prezența sa într-o tot mai mare măsură pe agenda politică în perioada următoare. Așa încât, o punere rapidă la punct cu ideile esențiale nu strică deloc. Lectură plăcută!

...toate eforturile de prevenire a modificărilor climatice (momentan întruchipate în conformarea la cerințele protocolului Kyoto) nu vor avea rezultate semnificative, deși însemnă costuri mari. Într-un anumit sens, Kyoto e un acord cinic, deoarece propune „să se facă totuși ceva, orice", chiar dacă costă mult și nu se rezolvă nimic. Și cinismul ar fi cu atât mai mare dacă s-ar ajunge la implementare a protocolului în țările în dezvoltare sau sărace.

1 În cartea *Ereziile primelor opt veacuri creștine și dăinuirea lor la începutul mileniului trei* a pr. dr. Pompiliu Nacu (Editura Partener, Galați, 2010), în capitolul V (ultimul), intitulat „Teorii panteiste care tind să confunde divinitatea cu lumea. Neognosticismul timpurilor moderne", autorul găsește loc chiar și pentru feminism, dar nu abordează deloc problema ecologismului.

2 Am putea adăuga un plan retoric, precum și unul psihologic al problemei.

3 Vezi Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, Editura Sophia, București, 2015.

4 Accentele gnostice se văd la lucru, de pildă, în ideea subiacentă că, fiind, noi oamenii, o plagă pe fața naturii, pesemne că demiurgul ne-a jucat o festă aducându-ne la existență, așa încât cel mai bun lucru pe care l-am putea face ar fi să ne escortăm (resorbim) unii pe alții (înapoi) în neființă.

5 Și, ca nu cumva să existe dubii, precizez: studenții credeau firesc și emfatic că oamenii sunt mai importanți decât elefanții.

6 Același autor mai spunea și că ultima mare religie înaintea invaziei religiilor *ersatz* (sau poate prima între acestea), va fi zeificarea statului, sau *statolatria*.

7 Starea de lucruri la momentul publicării cărții, în 2007.

8 Există și o minoritate de persoane preocupate de problemele de mediu dar care mizează pe virtuțile cooperării private și pe mecanismele de piață liberă (așa-numitul *blue environmentalism*). A se vedea Anderson, Terry & Leal, Donald R., *Free-Market Environmentalism*, Palgrave Macmillan, SUA, 2001 sau articolele relativ mai recente ale lui Michael Novak intitulate chiar *Blue Environmentalism* (disponibile on-line la). Vezi și nota 12 mai jos.

9 Higgs, Robert, *Crisis and Leviathan. Critical Episodes in the growth of American Government*, Oxford University Press, 1987.

10 O investigație valoroasă și prea puțin luată în seamă în legătură cu maniera în care inclusiv problemele de mediu ar putea fi abordate prin prisma tradiției legale clasice are Murray N. Rothbard în *Law, Property Rights and Air Pollution*, disponibil on-line la.

11 Care, în principiu, nu poate fi – prin abdicarea de la principiile clasice – decât o pervertire a legii și a dreptului. O decădere, ar zice Hayek, sau degenerare a legii în legislație.

12 Walter Block, amintește în lucrarea (coordonată de el ca editor) *Economics and the Environment. A Reconciliation* (Fraser Institute, 1990, începând cu pagina 282) de modificarea survenită în dreptul american și anglo-saxon în general în al doilea sfert al secolului al XIX-lea. În speță, primi pași în direcția industrializării au adus cu ei probleme precum poluarea, dar într-un sens foarte concret, nu abstract sau vag-general. Anume, o fabrică ce polua culturile unui fermier sau rufele curate întinse la uscat ale unei gospodine era, de regulă, dată în judecată pentru prejudicii sau chiar stoparea activității, printr-o procedură juridică de drept comun (*common law*). Consolidarea acestei practici ar fi dus la realizarea industrializării prin „internalizarea", cum spun economiștii, tuturor costurilor. Dar, din rațiuni de „dezvoltare economică", autoritățile publice au suspendat acest tip de procese, dând un veritabil cec în alb poluatorilor. Și asta pentru ca ulterior aceleași autorități să „descopere" problema poluării ca „eșec al pieței" și să-și găsească o sarcină („un bun public" de oferit) în plus.

13 Autorul surprinde bine și caracterul problematic al țintelor prevăzute la Kyoto în 1997, anume reducerea în statele semnatare a emisiilor anumitor gaze cu efect de seră până la nivelul din 1990. El arată că statele europene n-au pledat în mod inocent pentru acel an, deoarece a fost un an cu emisii suficient de mari, care să le permită o marjă de manevră (Horner sugerează că dacă s-ar fi ales 1997, anul protocolului, standardul cerut statelor europene ar fi fost semnificativ mai exigent). De asemenea, după 1990, performerii în termeni de reducere a emisiilor de gaze de seră în atmosferă au fost în principal Marea Britanie și Germania. Prima, prin trecerea la producția energetică bazată pe gaze naturale (și nucleară), iar a doua prin închiderea multor facilități de producție poluante din fosta RDG. Or, aceste lucruri s-ar fi făcut oricum. Până în 2007 – anul cărții – deși SUA nu semnase protocolul, își reduceau emisiile în termeni absoluți; pe când UE, semnatară a acordului și „premiant" eco, „performa" crescându-și emisiile în termeni absoluți, dar „reducându-le" în termeni contrafactuali, în sensul că rămâneau sub nivelul negociat al anului 1990.

14 Vezi *Global Warming of 1.5 °C*, disponibil on-line la . Din start se poate observa retorica cel puțin perversă a raportului, după părerea mea. Nu doar că nu mai argumentăm încălzirea globală ca atare (că doar „consensul" a stabilit adevărul), ci discutăm *avantajele comparative ale unei încălziri de numai 1.5°C față de 2°C.*

eseu

Ideea conservatoare astăzi

Cătălin Sturza

...perspectiva din care Mircea Cărtărescu judecă istoria este una destul de previzibilă și impregnată de locuri comune. Revine aceeași imagine a unei Românii murdare, înapoiate, concupiscente, șovine, blasfematoare, fără ideal și fără perspectivă. Iată, de pildă, o imagine a Bucureștiului și al bucureștenilor în pragul dintre epoca ceaușistă și cea a tranziției, prezentă chiar în primele pagini ale romanului...

Socialul în romanul românesc contemporan: de la realismul socialist la realismul neo-liberal

Lansat în Uniunea Sovietică în 1932 și importat în România începând cu anii 1947-1948, realismul socialist a devenit, pentru aproape două decenii, ideologia unică propagată de instituțiile, activiștii și organele de presă ale epocii staliniste. Realismul socialist a presupus abandonarea programatică a esteticului pentru mesajul ideologic; „poetica” realismului socialist presupunea un calapod rudimentar, extrem de simplist: personajele complexe din romanul modern erau înlocuite de „omul nou” marxist, leninist; discursurile literare estetizante erau substituite de subiecte și stiluri narative extrem de simplificate și formalizate; iar tematicile erau, obligatoriu, cele ale luptei de clasă și ale revoluției socialiste permanente. Avem de-a face, așadar, cu o malformație a esteticului, prin subjugarea sa față de ideologic; malformație care prilejuiește falsificarea literaturii.

La aproape 60 de ani de la epuizarea realismului socialist, poate părea nepotrivit sau exagerat să vorbești despre acest curent altfel decât în termenii și perspectiva istoriei literare. Cu toate acestea, aș spune că există, și în prezent, o tendință similară de abandonare programatică a esteticului pentru mesajul ideologic, cu diferența că dimensiunea ideologică din acești ani este mai difuză. Aceasta reprezintă un mix de neoliberalism și de progresism cultural care devine o nouă ideologice dominantă și se resimte în artă ca un nou curent realist – pe care îl voi numi realism neoliberal. Iar această nouă ideologie se reflectă într-un mod specific într-un spațiu cultural periferic, precum este spațiul românesc. Voi trece în revistă, în cele ce urmează, câteva exemple din ultimii ani, pornind de la domeniul cinematografiei și continuând cu cel al prozei – și, mai specific, al romanului.

O istorie în alb și negru

Dacă trecem în revistă cinematograful anilor 2000 și 2010, vom descoperi că, departe de a fi dispărut pentru a face loc filmelor de artă sau genului comercial, producțiile teziste proliferează. Un exemplu este filmul „Aferim” al lui Radu Jude, care împinge teza unei Valahii înapoiate, murdare, șovine, xenofobe, rasiste, intolerante. Vina pentru această stare de fapt ar purta-o caracteristicile identitare dominante, în special ortodoxia și românismul, prezente în film de la primul la ultimul cadru.

Epoca istorică descrisă de „Aferim”, epoca lui Anton Pann, este prezentată monocron, în culori de alb și negru. Protagoniștii sunt, în mare parte, personaje caricaturale grosiere, schițate după un maniheism care bate la ochi. Filmul este lipsit în mare parte de naturalețe sau spontaneitate, expresivitatea actoricească lasă mult de dorit, amintind, în multe locuri, de filmele istorice ale epocii de dinaintea Revoluției din decembrie 1989. Singura menire a filmului pare a fi aceea de a confirma o teză și un set de prejudecăți ale ideologiei dominante a acestor ani. Iar premiul primit de acest film la Festivalul de la Berlin nu este o infirmare, ci, dimpotrivă, poate fi o confirmare a acestor constatări, deoarece știm dintr-o îndelungată istorie că premiile pot ține, prea adesea, de vremuri și de conjuncturi, de aderarea la „spiritul vremii”, într-o măsură mult mai mare decât de valoarea estetică sau de profunzimea și nuanțele unei producții.

Nu spun că nu există și excepții notabile, în cinematografia ultimelor două decenii – precum unele filme ale lui Cristi Puiu sau ale lui Cristian Mungiu ce reușesc să abordeze în mod nuanțat teme cu adevărat relevante ale acestor ani, într-o realizare artistică valoroasă. Însă aceste producții par a fi mai degrabă excepțiile care confirmă regula.

Este situația din proza anilor 1990 diferită? Aș spune că, în destul de mare măsură, nu. Voi discuta, în secțiunea următoare, câteva exemple din sfera romanului.

„Un milion de fețe întoarse spre cer, chinuite și încercănate, famelice și cu dinți cariați”

1. Ciclul „Orbitor”, al lui Mircea Cărtărescu, este, poate, ciclul romanesc cel mai dezbătut și mai contestat de critica literară din ultimele două decenii. Romanul e, fără îndoială, așa cum arată Paul Cernat, „un proiect impresionant, fără termen de comparație în literatura română de după 1989, un efort ce impune admirație și respect, o construcție monumentală, totală, o supernova narativă”[1]. Ciclul are și câteva scăderi evidente – scoase în evidență, în mod repetat, de critica literară. Excesul este una dintre cele mai importante. Suprasaturația discursivă și stilistică, verbiajul debordant și pe alocuri redundant sunt, toate, forme ale exceselor care devin tot mai supărătoare, în special în cel de-al doilea și al treilea volum al trilogiei. Soluțiile și rezolvările narative sunt și ele, uneori, pripite și improvizate – fapt care este bine ascuns, însă, sub verbiaj. Inserția istoriei recente în ficțiune a fost și ea văzută drept un defect – în special în ultimul volum, „Aripa dreaptă”. Devenind comentator și judecător al istoriei recente, Mircea Cărtărescu a abandonat, arată Adina Dinițoiu[2], chiar punctul forte al proiectului pe care îl începuse: un proiect care trebuia să ilustreze, în mod exemplar, tocmai proza vizionară, la antipodul prozei realiste, istorice.

Mai mult, perspectiva din care Mircea Cărtărescu judecă istoria este una destul de previzibilă și impregnată de locuri comune. Revine aceeași imagine a unei Românii murdare, înapoiate, concupiscente, șovine, blasfematoare, fără ideal și fără perspectivă. Iată, de pildă, o imagine a Bucureștiului și al bucureștenilor în pragul dintre epoca ceaușistă și cea a tranziției, prezentă chiar în primele pagini ale romanului; portretul colectiv de aici amintește de o „masă a deplorabililor”:

„Un milion de fețe întoarse spre cer, chinuite și încercănate, famelice și cu dinți cariați, abia vizibile din căciuli și broboade, au căpătat o mască albă și înspăimântătoare care le-a schimbat, pentru o clipă, în spectre răzbunătoare venite să își ceară sângele înapoi. Pe Buzești, câțiva șoferi orbiți de descărcarea năprasnică au uitat de gropile căscate în pavaj și s-au răsturnat în Daciile lor ruginite. Apoi orașul se întunecă iarăși, pierind în scala obișnuită de griuri, în cenușiul său cadaveric care îi era chipul de zi cu zi. (...) Prin geamurile blocurilor muncitorești, «cutiile de chibrituri», cum erau numite, se zăreau bărbați și femei orbecăind somnambulic, în jurul stropului de aur al vreunei lumânări. Privit de sus, în acele momente, Bucureștiul se arăta dintre norii de zăpadă ca un sat foarte întins, vizibil doar prin slabe licăriri de opaițe. (...) Oraș al morților și al nopții, al ruinelor și al nefericirii. Lichen cenușiu și prăfos lăbărțat pe Bărăganul fără sfârșit.”

Acest paragraf nu poate să nu ne amintească de celebrul eseu al filosofului Gabriel Liiceanu intitulat „România gurilor știrbe”. „Mărturisesc că de la o vârstă fragedă am căpătat o sensibilitate ieșită din comun în fața gurilor fără dinți, a acestor mici hăuri care se deschideau în mijlocul feței, devenind sigla unei declasări umane. De unde le venea gurilor știrbe această incredibilă forță de avarie? Cum de transformau ele în două clipe un om într-o hidoasă epavă umană?”, își începe eseul Gabriel Liiceanu. Imaginea „gurilor știrbe” îi descrie îndeobște pe declasați, pe deplorabili, pe cetățenii de mâna a doua. Nu cumva această imagine recurentă nu este nu doar un semn al disprețului unor elite față de „deplorabili”, ci și un tropos al ideologiei dominante a acestor ani?

O societate fatalmente decăzută, murdară, concupiscentă, lipsită de orice perspectivă

2. „Băgău”, de Ioana Bradea (Editura Est, 2004), a fost salutat, de o parte mai dezinvoltă a criticii literare, ca un roman care „a reușit să corecteze căznitul și tristul efort de deblocare a limbajului literar” (Tania Radu). Personajul central este o tânără venită din provincie pentru a studia la Universitate, în Capitală; pentru a se întreține, lucrează la o linie erotică, iar romanul transcrie limbajul deseori obscen al „momentelor fierbinți” care fac obiectul muncii de zi cu zi al tinerei.

Protagonistul romanului este, așadar, studentul sărac, din provincie, care se pierde în labirintul unei zone marginale a societății bucureștene. Experiențele de aici aruncă o lumină reținut lirică, în spatele limbajului obscen, asupra societății românești postdecembriste. Autoarea scrie tot despre sexualitate, duritatea vieții și aria de acoperire a înjurăturilor limbii române. Scenele „tari” țin de un erotism vecin uneori cu pornografia. Pe un palier de suprafață cel puțin, autoarea colecționează ciudățenii și, mai ales, ciudați – retardați, perverși, schizofrenici. Are, asemenea colegilor ei de generație, o pasiune pentru marginali și pentru declasați și nu se sfiește să înfigă în insectar, cu un sadism care pare uneori cu totul gratuit, toate tipurile de „ratați” pe care societatea românească le-a produs în anii tranziției.

În roman se desfășoară o adevărată paradă a „deplorabililor”: de la maneliști și băiețași de cartier violenți și isterici la muncitori nefericiți și alcoolici și la adolescenți demenți, care plănuiesc să-și omoare părinții. Fresca socială este marcată de o marte parte din atributele identificate mai sus: avem în față o societate fatalmente decăzută, murdară, concupiscentă, lipsită de orice perspectivă. Sentimentul apăsător este acela de degradare, de sufocare, iar societatea tranziției românești pare un loc al ratării și al damnării.

De observat aici că scriitorii români precum Ioana Bradea împrumută temele dominante ale autorilor francezi de autoficțiune și le proiectează asupra societății românești. Acestea teme nu sunt deloc străine de o agendă și de o anumită perspectivă politică și ideologică. Temele ar fi (într-o ordine aleatorie, la o privire de ansamblu): i) sexualitatea și ridicarea la rang de fetiș a vieții sexuale, văzută ca instrument privilegiat de explorare a realității (cu toate cavernele și subteranele ei) și, concomitent, ca exercițiu mistic, ca practică de „eliberare"; ii) viciile și dependențele (de alcool, narcotice, jocuri de noroc, sex și petreceri orgiastice) care devin un instrument de explorare a suprarealității (produsă de mintea umană, cu toate cavernele și subteranele subconștientului); iii) critica societății capitaliste și de consum, care transformă individul în sclav al sistemului.

În cazul scriitorilor români, al treilea punct pare să fie înlocuit în mare parte de o critică la adresa culturii și mentalității României „înapoiate". Toate relele societății românești – alienarea, însingurarea, violența extremă și sărăcia extremă, copiii famelici etc – sunt, în această viziune, consecințe ale acestei mentalități înapoiate, ale faptului că România este „altfel" (în termenii unui istoric contemporan), „ultimul vagon la coada Europei" (în termenii aceluiași istoric). Singurele ieșiri din marasmul acestei societăți înapoiate și lipsite de perspectivă sunt fie emigrarea (cazul romanelor Claudiei Golea), fie plonjarea în diverse „stimulente" și vicii (exemplul romanelor Ioanei Bradea). Indiferent de calea aleasă, singura modalitate de a acoperi imensul gol spiritual al omului contemporan par să o poată oferi, pe întreg spectrul romanelor subsumate genului autoficțional, (doar) sexul, alcoolul și drogurile.

Interesant este că aceste romane nu propun, niciodată, soluții. Dacă singura cale de ieșire din această realitate care trebuie să fie întotdeauna cenușie și apăsătoare și singura modalitate de a fugi din fața crizei spirituale o reprezintă viciile, dacă singura cauză a răului colectiv o reprezintă „mentalitatea retrogradă", acest „diagnostic" riscă să se transforme într-o scuză facilă a slăbiciunii individuale și a răului individual neasumat. Fondul moral este unul șubred pentru că problema etică nu este dusă până la capăt. Iar acest fond moral este esențial în discuția despre autoficțiune deoarece toți autorii – de la Frédéric la Ioana Bradea, Ionuț Chiva, Claudia Golea și mulți alții – proiectează toate problemele asupra unei liste recurente de „vinovați de serviciu".

Autoficțiunea reprezentată de acești autori pare, așadar, un gen facil – accesibil, în special, tinerilor scriitori care încearcă să găsească un culoar mai rapid dacă nu spre publicul larg, cel puțin spre colecțiile renumite ale unor edituri mari (precum colecția Ego. Proză a Editurii Polirom). În același timp, imitând modelul unor autori francezi, scriitorii români (precum Claudia Golea) caută, pe terenul autoficțiunii, secretul romanului comercial sau al „loviturii de carte".

O demonstrație „pusă cu mâna"

3. La prima ediție, în 2004, „Venea din timpul diez" era un roman a cărui materie epică sintetiza o anume stare de spirit, absorbind – și purificând, printr-o combinație de comedie și dramă – psihozele și frustrările primilor zece ani de tranziție românească. Privind înapoi, după două decenii de la apariția romanului, un observator al realității românești ar putea constata că aceste psihoze și aceste teme ale anilor '90 – anumite puseuri identitare derivate din protocronismul ceaușist – sunt încă prezente: Bogdan Suceavă a avut, se pare, cel puțin parțial, intuiții bune. Cu precizarea că astfel de psihoze nu se reduc, în niciun fel, la zona identitar-naționalistă; ele acoperă, deopotrivă, și zona globalistă sau așa-zis progresistă, și cultura populară și de masă, care nu sunt deloc reflectate în această operă a lui Bogdan Suceavă. De aceea, putem spune că „decupajul de realitate" pe care îl face autorul romanului este unul părtinitor și ideologic – și că modul de prezentare a socialului în roman reflectă un anume tip de poziționare ideologică a romancierului.

Un loc central îl ocupă, în paginile romanului, un grup de excentrici și de marginali conduși de (pseudo)profetul Vespasian Moisa. Aceștia sunt bolnavi de o parte din bolile specifice primilor ani ai tranziției – credințele aiuristice dublează miturile compensatorii, precum cel al geto-dacilor, și acoperă mari goluri spirituale prezente, deopotrivă, în sufletele boemilor ratați și ale parveniților bogați – într-o societate predispusă, după spusele unui personaj, să creeze nenumărați marginali. Înainte de a fi distrusă de o sectă rivală – ștefaniștii, care cred că „omul absolut al culturii române" a fost Ștefan cel Mare și Sfânt –, mișcarea „Vestea Domnului" a lui Vespasian Moisa se va surpa din interior, în momentul în care acesta va încerca să pună în practică teoria heterodoxă și „ecumenistă" conform căreia „Biserica nu e altceva decât suma tuturor credințelor și a opiniilor, oricât de personale, ale tuturor creștinilor".

Momentul de ruptură este cel în care „toleranța" cu granițe prea largi (în fapt, o utopie) proclamată de Vespasian Moisa dă greș; implicit, mesajul ar fi acela că intoleranța față de ideile sau fixațiile celorlalți ar fi cea care distruge, din interior, societatea românească. De aici, romanul își schimbă tonul, poezia suavă care aureola portretul lui Vespasian Moisa se spulberă și locul ei este luat de satira tăioasă, într-o construcție, de acum înainte, cu precădere intelectuală și rece. Adepții noului Ștefan cel Mare sunt descriși ca „lumpeni" (o altă imagine a „deplorabilului"), noul Ștefan reprezintă o figură caricaturală grosieră care înjură birjărește; intenția de a lua la țintă figuri identitare emblematice este extrem de transparentă.

Demonstrația teologică a romanului – deoarece romanul pare a-și asuma, cu maximă seriozitate, o miză teologică prin povestea unui „Iisus răstignit a doua oară" – este foarte slab susținută și neconvingătoare. Din punct de vedere teologic, cei care îl judecă pe Vespasian Moisa au dreptate: „toleranța" de factură heterodoxă față de idei divergente și excentrice nu are cum să funcționeze. Și asta nu deoarece „biserica manipulează masele" (cum crede Dan Brown și cum pare să încerce să arate și autorul romanului), ci deoarece o astfel de „toleranță" și un astfel de relativism împinse la extrem duc la anularea oricărui adevăr, a oricărei convingeri și, în final, a oricărui mobil de acțiune.

Figura cea mai puțin clară din roman este chiar cea a „profetului" Vespasian Moisa, despre a cărui impostură, în calitate de profet, unii recenzenți scriu că „rămâne una mai mult decît problematică", iar alții o compară cu aceea a lui Gregorian Bivolaru. Apariția noului profet, Marian Tihomir, primit cu surle și trâmbițe, ca Mântuitor, în București, descrisă în ultimele pagini ale romanului, mi se pare un contrapunct care fixează ideea de fond – pentru Bogdan Suceavă, adevăratul învățător, modest și neobservat (și multicultural, cum altfel!), n-are nicio șansă de a învinge delirul mulțimilor și pe cel al mass-media.

Mă întreb în acest punct dacă critica lui Bogdan Suceavă nu își ratează ținta: până la urmă, nu cumva această critică se ocupă de fenomene mai degrabă marginale? Pe când cultura populară reprodusă de sistemul mediatic al acelor ani este pe cu totul alte dominante? Nu cumva este mai reprezentativ pentru „mulțimi" și „mase" sloganul „Gândește Liber" al postului de televiziune Pro TV (și pleiada de producții TV aferente urmărite de milioane de oameni) și mai puțin cine știe ce secte bizare sau curente dacice?

Romanul surprinde bine unele derapaje identitare ale tranziției românești – deși, cum am arătat, aceste derapaje par a ține de zone mai degrabă periferice; în timp ce autorul reușește să treacă cu vederea chiar elefantul din mijlocul încăperii. Defectele de construcție ale romanului pe care le-am discutat nu ar fi deloc străine de acest defect de vedere – ele sunt aproape inevitabile, atât timp cât timp întregul demers se învârtește în jurul unor teze ușor de identificat.

Mă întreb în acest punct dacă critica lui Bogdan Suceavă nu își ratează ținta: până la urmă, nu cumva această critică se ocupă de fenomene mai degrabă marginale? Pe când cultura populară reprodusă de sistemul mediatic al acelor ani este pe cu totul alte dominante? Nu cumva este mai reprezentativ pentru „mulțimi" și „mase" sloganul „Gândește Liber" al postului de televiziune Pro TV (și pleiada de producții TV aferente urmărite de milioane de oameni) și mai puțin cine știe ce secte bizare sau curente dacice?

De la realismul socialist la realismul neo-liberal

În încheiere, voi trage câteva concluzii despre noul realism – realismul neo-liberal. Realismul socialist era o doctrină literară și artistică a secolului XX inspirată de realism și în care opera sau creația trebuie să reflecte și să promoveze „principiile comunismului în stil sovietic". Realismul socialist a făcut din artă un instrument masiv de „educație și propagandă", criticând și reprezentând așa-zisele contradicții ale capitalismului și descrierea dezvoltării revoluționare, emanciparea proletariatului și a țărănimii, totul pentru faza eroic-epopeică numită „spre comunism în zbor". Realismul socialist, ca metodă fundamentală a literaturii din spatele Cortinei de Fier din anii 50, impunea scriitorilor să aibă o reprezentare a realității sociale în dezvoltarea ei revoluționară, în conformitate cu sarcina transformării ideologice a societății. Așa cum observa Ștefan Baghiu în revista „Vatra", realismul socialist era, totodată, una dintre cele mai profitabile afaceri literare ale perioadei postbelice, fiind foarte ușor de imitat, atât în ceea ce privește tematica fixă, cât și structura foarte simplistă.

Aș spune că în prezent avem de-a face cu un fenomen asemănător, care se dezvoltă sub umbrela ideologiei dominante a neoliberalismului și a corectitudinii politice. În acest sens, disidentul anticomunist Riszard Legutko argumentează în volumul „The Demon in Democracy" că gândirea unică, specifică regimurilor comuniste, se reiterează și în democrațiile liberale care își creează propria „ortodoxie". „Din momentul transformării democrației în actuala democrație liberală, spectrul acceptabilității politice s-a restrâns. Democrația liberală și-a creat propria ortodoxie, ceea ce a făcut ca ea să devină într-o măsură mai mică un forum de articulare a opțiunilor și de punere în acord a acțiunilor, cât, mult mai mult, un mecanism de selecție politică a oamenilor, organizațiilor și ideilor aflate în consonanță cu această ortodoxie.", scrie Riszard Legutko3.

Aș numi acest fenomen „realismul neo-liberal". La fel ca în cazul realismului socialist, noul realism trebuie să reflecte și să promoveze principiile și viziunile „ortodoxiei" liberale a vremurilor noastre; de aceea, vom vedea iar și iar cum revine aceeași imagine a unei Românii înapoiate, concupiscente, șovine, xenofobe, sub apăsarea identității ei religioase și naționale. La fel ca în cazul realismului socialist, realismul neo-liberal face din artă un instrument masiv de „educație și propagandă", descriind emanciparea unor minorități, totul pentru faza eroic-epopeică a „societății tolerante" (desigur, toleranța nu se aplică „deplorabililor" care stau în calea emancipării). Realismul neo-liberal, ca metodă fundamentală a literaturii din ultimele două decenii, le cere scriitorilor să aibă o reprezentare a realității sociale în dezvoltarea ei revoluționară, în conformitate cu dezideratul transformării ideologice a

Ideea conservatoare astăzi

societăţii. Şi, nu în ultimul rând, este una dintre cele mai profitabile afaceri artistice ale acestor ani, poate aduce succes de critică şi premii, în unele cazuri chiar succes comercial; şi este foarte uşor de imitat, pe diversele sale paliere, şi în special la nivelul tematicii.

Nu susţin că toată literatura ultimelor trei decenii este de această factură, şi că nu ar exista excepţii notabile. Astfel de creaţii există – aş cita aici, de pildă, excelentul roman „Noapte bună, copii", al lui Radu Pavel Gheo. Însă ele par să fie, mai degrabă, excepţiile care confirmă regula. Victima unui astfel de tip de realism este, pe de o parte, adevărul; dacă arta valoroasă este o artă adevărată, ei bine, acest tip de artă falsifică, în mare parte, realitatea. În cazul nostru, falsifică imaginea socialului, redus în mare parte la clişeele despre oamenii ştirbi, plini de vicii, murdari, libidinoşi, pe scurt, despre „masa de deplorabili".

O altă victimă colaterală este chiar literatura. Şi poate acesta este unul dintre motivele pentru care proza ultimelor trei decenii este, per ansamblu, aşa de săracă în realizări valoroase. Deoarece tot ce rămâne dacă faci unul sau doi paşi în spate, după ce agitaţia politică şi ideologică s-a stins şi mizele imediate au dispărut, este, dincolo de cele câteva excepţii notabile, o mare masă de texte de umplutură.

1 Paul Cernat, „Apocalipsa după Mircea Cărtărescu", în *Bucureştiul cultural,* Nr. 7, august 2007

2 Adina Diniţoiu, „Orbitorul la «judecata de apoi»", în *Observator cultural,* Nr. 388, septembrie 2007

3 Ryszard Legutko, *The Demon in Democracy: Totalitarian Temptations* in *Free Societies, Encounter Books,* New York, 2016

Ryszard Legutko, *The Demon in Democracy: Totalitarian Temptations* in *Free Societies, Encounter Books*, New York, 2016

Anghel Buturugă

Tovarăşe, nu fi trist: Lenin merge înainte, prin curentul progresist

...cuceririle revoluţiei încep să se transforme în opusul celor clamate iniţial. În locul libertăţilor promise apar forme mult mai extinse de servitute şi constrângere, iar în loc de egalitate şi dreptate se produce doar o schimbare a categoriilor privilegiate. În ultima fază, falimentul nu mai poate fi ascuns, în ciuda încercărilor de a-l masca prin propagandă.

Deseori se face referire în discursul public românesc la supravieţuirea comunismului ca problemă semnificativă a societăţii, la nevoia condamnării şi anihilării oricăror rămăşiţe ale acestuia - şi, evident, la înlăturarea celor identificaţi a fi comunişti. Problema, însă, este că aceşti promotori ai anti-comunismului par a lupta numai cu ipostaza defunctă a comunismului, cu cadavrul lui - singurul pe care îl pot recunoaşte - şi nu sesizează cum creşte chiar lângă ei forma sa nouă şi vie (nu de puţine ori chiar cu ajutorul lor), formă căreia îi duc mai departe ideile, nu de puţine ori sub titlu de „anti-comunism" sau "eliberare de metehnele comunismului".

Se întâmplă asta pentru că cei mai mulţi dintre ei şi-au concentrat atenţia doar asupra oamenilor vremelnici (comuniştii X, Y sau Z), asupra ipostazelor trecătoare în care s-a materializat comunismul (partidul A, regimul B), eventual asupra etichetei "comunism", dar prea puţini sunt atenţi la esenţa doctrinei, la nucleul ideatic efectiv care îi este izvor şi la motor şi care i-a mobilizat pe acei comunişti ori a pus în mişcare formele cunoscute în care comunismul s-a manifestat. Adică prea puţin s-a dat atenţie acelor obiective generoase care au sedus de-a lungul timpului inteligheţia de oriunde: o lume a egalităţii, a frăţietăţii (tovărăşiei) între oameni şi popoare, a eliberării de constrângerile moralei opresive şi instituţiilor care au perpetuat-o (familia patriarhală, Biserica) şi a dreptăţii populare prin lichidarea elementelor "duşmănoase" - şi aproape nimeni nu remarcă proliferarea aceloraşi idei şi obiective sub noi ambalaje, doar un pic cosmetizate.

Cumva, aceste obiective nu sunt deloc puse în discuţie – şi este şi firesc, atunci când locul Împărăţiei Cerurilor şi al mântuirii este înlocuit în mod total şi absolut de lumea de aici şi de dobândirea unei iluzorii fericiri ca scop final. Ne rămâne, aşadar, să încercăm iar şi iar, în alte formule, să atingem aceeaşi Fata Morgana pentru a constata, apoi, că au fost din nou încălcate nobilele idealuri ale socialismului.

Parafrazând o vorbă a lui Ronald Reagan, comunismul se întoarce azi sub numele de liberalism.

Cum e posibil aşa ceva?

Edmund Burke remarca acum 200 de ani: "Răul este însă ceva şi mai inventiv. În timp ce voi mai discutaţi încă despre forma sub care el se înfăţişează, el a încetat deja să mai existe în acel loc. Acelaşi viciu se încarnează într-o nouă formă. Spiritul transmigrează; şi, departe de a-şi pierde suflul vital prin schimbarea formei, el este reînsufleţit în noile sale organe de vigoarea proaspătă a unei activităţi juvenile. El continuă să circule peste tot, să facă ravagii, în vreme ce voi îi executaţi doar forma exterioară, sau doar îi distrugeţi mormîntul. Vă lăsaţi înfricoşaţi de fantome şi apariţii, în vreme ce casa vă este bîrlog al hoţilor. La fel se întîmplă cu toţi cei care, oprindu-se la nivelul carcasei şi al învelişului superficial al istoriei, îşi închipuie că poartă război împotriva intoleranţei, a mîndriei şi cruzimii, cînd de fapt, sub pretextul luptei în numele stîrpirii principiilor putrezite ale facţiunilor decrepite ale trecutului, ei autorizează, în cadrul diferitelor facţiuni ale prezentului dându-le apă la moară, aceleaşi vicii înspăimîntătoare, poate chiar şi mai rele." ("Reflecţii asupra Revoluţiei din Franţa").

Capacitatea de supravieţuire a comunismului stă în abilitatea lui de a se infiltra şi camufla, imediat după eşec, în cadrul mişcărilor finale de reacţie la propriile consecinţe tragice, mişcări de contestare pe care apoi le deturnează în direcţia aceloraşi obiective cu care pornise şi în precedenta încercare. Regimul comunist anterior nu mai era la momentul căderii decât o carcasă goală şi eşuată - spiritul revoluţionar care-i dăduse viaţă luând deja chip contestatar. În fond, când lumea cere libertate şi dreptate după experienţa tragică suferită, nu e greu de împins revendicările din nou în zona ispitei schimbării lumii.

Această infiltrare nu e atât premeditată la nivel uman, cât are loc la nivel de idei (ideile seducătoare nu mor, ci atunci când dau greş sub un chip găsesc un altul în care să se manifeste) şi se produce imediat ce falimentul vechii formule nu mai poate fi ascuns şi evitat; precum şarpele, se leapădă de pielea învechită şi rămasă nefolositoare, pentru a apărea într-una nouă şi strălucitoare - la adăpostul căreia poate vitupera condamnări împotriva fostei îmbrăcăminţi. Cea mai eficace tactică de supravieţuire a comunismului atunci când a eşuat sub această denumire este aceea de a-şi proclama ideile esenţiale drapate în anti-comunism; satan se prezintă deseori ca înger de lumină, ne avertizează Sf. Ap. Pavel.

Comunismele (sau daţi-le orice nume sub care s-au făcut de-a lungul vremii ori se fac în prezent cunoscute: socialism, bolşevism, progresivism, mai nou chiar liberalism) au capacitatea de a seduce prin proiecţia unui viitor generos, ambalat în intenţii minunate, moral legitime (cel puţin într-o morală imanentă) şi promovat de oameni instruiţi (şi Troţki, Lenin, Pol Pot sau Castro au fost nu doar oameni noi şi curaţi la vremea lor, ci şi intelectuali) în termeni care nu pot fi nici formal, nici moral contestaţi („libertate", „egalitate", „fraternitate", „drepturile omului" ş.a.m.d.) şi care, astfel, sunt apropriaţi fraudulos.

Cu alte cuvinte, pentru a se ajunge la sumbrul stalinism ori la sordidul ceauşism, a fost nevoie mai întâi de entuziasmul şi credinţa inteligheţiei înaintaşilor lui Lenin şi a contemporanilor lui într-un proiect al unui viitor luminos şi al unei lumi drepte şi eliberate de nişte eroi civilizatori - credinţă ce a emulat în continuare cohorte de adepţi în lumea intelectuală şi universitară din spaţiul occidental chiar în timp ce comunismul făcea ravagii în URSS şi apoi în Europa de Est.

Comunismul este mai întâi Troţki - şi abia apoi Stalin şi Ceauşescu.

Eadevărat, eroii care promit un viitor minunat din teorie (stârpirea inegalităţilor de gen, eradicarea xenofobiei, o lume fără graniţe, a tuturor, unde vom trăi ca fraţii în bunăstare indiferent de etnie, culoare ş.a.m.d.) sunt nevoiţi, pentru asta, să distrugă drepturi, situaţii şi destine concrete, dar mulţumită generozităţii intenţiilor profesate, orice evocare de către sceptici a riscului unor consecinţe colaterale nedorite, a unor efecte adverse mai grave decât presupusul „Bine" proiectat, a dificultăţii sau disfuncţionalităţii celor propuse, orice punere sub lupă a conţinutului concret a ceea se ascunde în spatele cuvintelor altfel unanim acceptate ca exprimând „Binele" sunt văzute ca reacţionarism meschin, interesat şi de rea-credinţă, menit să pună piedici acestui „Bine", numai bun de înfierat.

Aceste intenţii bune care pavează drumul către iad, acest „mai bine" care e duşmanul binelui, sunt cele care seduc: nu te poţi opune lor fără a fi considerat rău-voitor, tocmai pentru că sunt atât de generoase şi bine-intenţionate.

Lenin nu promite Ceka, Stalin nu promite Gulagul – tot aşa cum promisiunile progresiştilor de azi nu vorbesc atât despre pedepse pentru exprimarea prea liberă a opiniilor neconforme sau pentru neacceptarea viziunii lor asupra lumii, cât despre viitor luminos, libertate („eliberarea" de sub constrângerile moralei burgheze), egalitate (înţeleasă ca „dreptate" socială) şi frăţietate (unanimitate). Or, cine nu ar vrea un viitor mai bun, o lume mai dreaptă şi mai liberă? Ceka şi Gulagul ieri - sau azi, CNCD (Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării) ori stigmatizarea socială – sunt doar „medicamente neplăcute, dar din păcate necesare", pentru „tratarea societăţii de elementele bolnave care se opun acestui viitor extraordinar", nu-i aşa?

„Nu ştii, te învăţăm; nu poţi, te ajutăm; nu vrei, te forţăm" - spunea Lenin.

Atâta doar că, după instalarea şi aplicarea pe scară largă a noii viziuni, disfuncţionalitatea socială şi eşecurile se fac din ce în ce mai mult simţite: Cine e de vină? Urmează faza a doua, „ascuţirea luptei de clasă" şi găsirea de noi vinovaţi printre opozanţi.

În paralel, cuceririle revoluţiei încep să se transforme în opusul celor clamate iniţial. În locul libertăţilor promise apar forme mult mai extinse de servitute şi constrângere, iar în loc de egalitate şi dreptate se produce doar o schimbare a categoriilor privilegiate. În ultima

Ideea conservatoare astăzi

fază, falimentul nu mai poate fi ascuns, în ciuda încercărilor de a-l masca prin propagandă. E limpede că revoluția a eșuat, pentru că aproape toată societatea resimte consecințele nefericite, uneori tragice. Urmează căderea și, după cădere, condamnarea regimului adus de revoluția comunistă și reabilitarea - tardivă - a victimelor.

Dezastrul care urmează impunerii sau implementării revoluțiilor comuniste nu apare imediat; rapiditatea falimentului depinde de forța cu care sunt aplicate pe scară largă ideile pe care aceste revoluții și le propun și de resursele de cheltuit ale societății.

Pe de altă parte, recunoașterea victimelor revoluției comuniste e, în primă fază a noii regim, redusă: la început acestea sunt expuse ca simpli dușmani ai Binelui ce își merită soarta, pentru că i s-au opus; victimele devin relevante și sunt reabilitate abia la final, după falimentul regimului, când sunt utile ca argument pentru condamnarea acestuia.

La urma urmei, în faza de început a comunismului au existat și beneficiari ai noului sistem, arătați ca probă a valabilității ideilor acestuia și care lasă în umbră victimele "colaterale" ce strică tabloul; pentru contemporani, victimele nu au fost victime: ele trebuie să aștepte mai întâi prăbușirea iluziei pentru a li se recunoaște acest statut.

Problema e că ceea ce este supus condamnării generale post-cădere nu e răul în rădăcina lui, ci carcasa (o denumire abstractă, "comunism"); nu conținutul ideatic care a generat răul (proiecția utopică a unei "lumi mai bune" prin constrângerea naturii umane după cadrul unei axiologii și etici abstract-raționale, adică artificiale, în locul celei naturale și tradiționale, adică asumată firesc) ci doar manifestările și rezultatele sale (absența libertăților și disfuncțiile generalizate în societate). În fond, comunismele operează cu obiective vagi și alunecoase (egalitate, libertate, solidaritate) crezând că acestea pot fi instaurate prin decret după grila în care le-au înțeles promotorii lor; libertatea este necesitatea înțeleasă, se spune, dar necesitatea se constituie în comandamentele minților "eroilor luminatori".

Cu alte cuvinte, răul este identificat doar în forma sa exterioară și în manifestările instalării lui sau ale falimentului final, iar nu și în cauzele și bunele intenții care le-au generat, adică în forma potențială originară. Acestea din urmă au rămas neatinse și nu doar frecventabile, ci în continuare luminoase și inspiratoare de noi proiecte – câtă vreme se prezintă ca fiind opuse ipostazei în care s-a materializat și a fost cunoscut comunismul la originea căruia s-au aflat.

E condamnat, astfel, răul resimțit concret (opresiune) - rezultat al unor idei care își propuneau contrariul („eliberarea" de presupusa formă tradițională de "opresiune"); dar noii idealiști ai unei lumi minunate vor cere, din nou, noi forme de „eliberare" de sub presupuse forme de opresiune (de fapt, de sub morala tradițională) - și vom obține, cel mai probabil, un alt soi de opresiune.

E ca și cum ni s-ar oferi tratarea urmărilor intoxicării cu un drog, prin consumarea altuia. Un drog ne-a promis cândva o lume nouă eliberată de vechile sale legi, dar ne-a adus robie și lanțuri de care cu greu ne-am putut elibera.

Un drum ar putea fi cel spre libertate autentică, prin restaurarea vechilor aspirații orientate spre Cer și spre propria îmbunătățire, trădate odată cu primul drog revoluționar, sau ar putea fi cel înșelător, al încercării unui nou stupefiant, al unei noi tentative de a-i schimba pe ceilalți, de a schimba lumea, al unei noi false "eliberări" – pentru că tot sub marca „eliberării" ni se oferă produsul și cu aceeași irezistibilă publicitate – la fel de irezistibilă ca și puterea distructivă cu care va veni.

Ceea ce trebuie reținut este că deseori inițiatorii fiecărui nou ciclu nihilist (socialist, comunist, progresist șamd) sunt sincer convinși că acționează în numele Binelui; abia apoi apar profitorii, interesele care leagă și orgoliile. De aceea e de preferat scepticismul prudent înaintea oricărei soluții de îndreptare generală a lumii, mai ales prin redefinire sau coerciție; e mult mai sănătoasă urmărirea satisfacerii unor nevoi concrete imediate decât fantezii cu o lume nouă sau cu oameni noi. Așadar, când veți auzi despre înfrățirea cu toate semințiile lumii chemate să ne coloreze continentul, despre revoluția sexuală și de gen permanentă, despre eliberarea de tradițiile învechite și despre toxicitatea Bisericii, gândiți-vă că în loc de curcubeu și diversitate veți da la capăt de un nor cenușiu și greu ca un plumb.

În prima parte a textului spuneam că reziliența ideilor de tip comunist (nihilist/socialist) decurge din faptul că rezultatele efective ale punerii lor în practică sunt oarecum contrare a ceea ce s-a sperat și intenționat la început; așadar, ce e mai firesc pentru generațiile următoare - care trăiesc doar consecințele, dar nu mai cunosc iluziile cu care s-a pornit la drumul sfârșit în groapă - dacă nu să și le facă din nou în termenii inițiali? Când impunerea libertății, egalității și tovărășiei au generat supunere, sărăcie uninversală egal distribuită de o minoritate privilegiată și suspiciune generalizată, nu e normal ca cei născuți în supunere, în sărăcie sub privilegiați de partid și de stat și în suspiciune să caute din nou libertate, egalitate și solidaritate? Și, tributari instrumentarului conceptual modern, nu e cel mai la îndemână să cadă în aceeași capcană și să o facă pe căi similare primei încercări, cea care i-a adus unde i-a adus?

Schematic, caracteristicile ideii nihiliste, regăsite în toate ipostazele sale – de la socialismul revoluționar al secolului 19, la comunismul ideologic al primei jumătăți a secolului 20, trecând prin revoluția sexuală '68 și ajungând la liberal-progresismul cultural de azi, se regăsesc în următorul tipar:

- distrugerea și negarea credinței/religiei ("opiul popoarelor") - ateism;
- distrugerea religiei instituționalizate, adică a Bisericii („traficanții" opiului pentru popor) - anticlericalism;
- diluarea, controlul sau desființarea proprietății private – generatoare de inegalitate și egoism (de la simpla confiscare/expropriere până la formele mai subtile ale prezentului de preluare subtilă a prerogativei dispoziției de bun prin diferite reglementări a modului de utilizare; de altfel, noul mediu virtual se pretează perfect pentru noi forme de anihilare a proprietății);
- distrugerea moralei tradiționale (burgheze) – învechită și generatoare de constrângeri - și înlocuirea acesteia cu o morală nouă, revoluționară și eliberată (emancipată);
- diluarea (chiar anihilarea) familiei burgheze (tradiționale), familia fiind o reflexie la nivel social a ideii de „egoism" de grup (prin atașament) și proprietate (posesivitate), concurent al revoluției în loialitatea membrilor și vehicul de perpetuare a vechilor virtuți, ce trebuie înlocuite cu cele noi;
- anihilarea ideii de țară, de state suverane distincte; internaționalism, revoluție mondială (globală, am zice azi), desființarea granițelor, atașamentul de patrie sau națiune fiind considerat retrograd, artificial, motor al războaielor și al subminării ideii de umanitate
- gândirea colectivistă, în termeni de clase, categorii, minorități, uitând omul concret.

Vă sună cunoscut? Nu, nu vi se pare.

Obiectivul declarat al revoluției e distrugerea ordinii vechi - tradiționale, naturale sau divine, considerată a fi învechită și generatoare de nedreptăți și constrângeri inacceptabile potențialului uman - și făurirea (dintr-odată, în cazul comunismului, iar în cazul progresivismului actual, graduală) unei ordini noi, pe baze raționale/științifice, aptă să instaureze varianta optimă de societate, cea mai bună dintre lumile posibile și substitut palpabil al împărăției din ceruri promisă de religie.

Mai precis: libertate (înțeleasă ca eliberare de sub constrângerile moralei și religiei), egalitate (prin desființarea proprietății, averii, acumulării personale și a mizelor și mobilurilor nemateriale, cum ar fi posesivitatea reflectată în familie etc) și fraternitate (unanimitate întru utopie).

Ca procedeu, acționează de pe poziții insurgente și violente: fie că vorbim de violență hard (proto-terorismul anarhist rus - modelul tuturor terorismelor ulterioare, inclusiv al diferitelor brigăzi roșii de după război) sau soft: mișcări de rebeliune civică de tip Occupy, Resist, Antifa, acte de intimidare și hărțuire online sau off-line (demascări, etichetări, umiliri, linșaj) pentru a împinge populația spre conformare, autocenzură și autodelimitarea jenată (sau speriată) de zonele semnalizate cu "Interzis: partea proastă a isoriei", adică de valorile tradiționale, naturale ori religioase.

Narațiunea principală – căci omul are nevoie de o poveste, cu un Bine care luptă cu un Rău - prin care se vând publicului socialismele revoluționare este cea a "eroilor modernizatori": socialiștii (comuniștii, liberal-progresiștii) sunt pasămite aflați în avangarda viitorului (Viitorul - bun!) și nevoiți să impună binele peste voința majorității ignorante și înapoiate (Trecutul, Tradiția - rele!), care nu-și cunoaște interesul și trebuie împinsă de la spate uneori cu biciul ("Împușcați-i pe conspiratori și șovăielnici fără să întrebați pe nimeni" - Lenin), alteori atrasă cu zăhărelul ("Imagine" - Lennon).

Categoriile principale ale limbajului țin de mitologia progresului: ce ține de viitor e asociat Binelui și poartă un nume - "modern", ce ține de trecut e pus la zid: "prejudecată", "obscurantism", "bigot", "înapoiat".

În toate formulele (de la comunism la liberal-progresivismul zilelor noastre) e implicat un spirit ingineresc, de modelare din exterior, intervenționistă, a lumii văzută ca mecanism: de la stahanovismul barajelor hidroenergetice, la ingineria socială, culturală și a antropologică (vezi mișcarea transgen) din prezent.

Esențială și intrinsecă modernității revoluționare e credința într-o legitate a istoriei, legea fiind aceea a progresului implacabil al societății (de aceea este inerent legată de evoluționism, de care în mod absolut nu se poate lipsi), paradigmă inversă celei tradiționale, care începe cu o cădere a omului din paradis și se îndreaptă spre un sfârșit al unei lumi pervertite. Modernul în general și revoluționarul în special pleacă cu un handicap intrinsec și autoreferențial: e incapabil să vadă istoria altfel decât ca o evoluție pozitivă, de la rău spre bine, de la greu spre ușor etc.

Procesul "înnoitor" are, evident, nevoie de niște aleși care să-l conducă, de un grup revoluționar "conștient de rolul său istoric", care vorbește în numele celor ce întruchipează Binele (proletariatul, imigranții din lumea a treia, minoritățile sexuale ori rasiale ș.a.m.d.) în lupta lor pentru eliminarea Răului (deținătorii de capital, cetățenii fostelor state colonialiste, tradiționaliștii albi); un grup revoluționar din care ar trebui ca toți, odată luminați, să dorim să facem parte sau cu care să ne înfrățim, generalizând, astfel, transformarea societății.

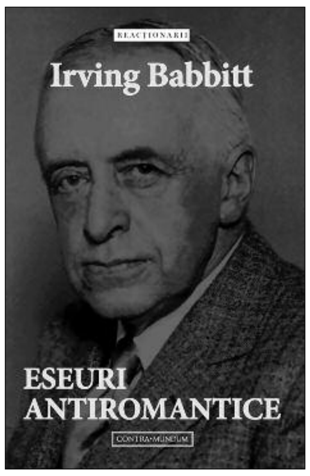
Revoluționarii au această perspectivă optimistă a legii progresului social - o lume mai bună în viitor e inevitabilă. O astfel de perspectivă e greu de schimbat: sunt fie tineri,

...e de preferat scepticismul prudent înaintea oricărei soluții de îndreptare generală a lumii, mai ales prin redefinire sau coerciție; e mult mai sănătoasă urmărirea satisfacerii unor nevoi concrete imediate decât fantezii cu o lume nouă sau cu oameni noi. Așadar, când veți auzi despre înfrățirea cu toate semințiile lumii chemate să ne coloreze continentul, despre revoluția sexuală și de gen permanentă, despre eliberarea de tradițiile învechite și despre toxicitatea Bisericii, gândiți-vă că în loc de curcubeu și diversitate veți da la capăt de un nor cenușiu și greu ca un plumb.

eseu

Ideea conservatoare astăzi

(iar optimismul e apanajul tinereții), fie în vârstă dar imaturi (și nu putem aștepta înțelepciune de la ei), fie intelectuali sau, în orice caz, oameni instruiți - iar orgoliul de a fi în avangarda istoriei îi orbește.

În orice caz, de pe poziții minoritare în societate, revoluționarii violentează convingerile pasive ale majorității și reușesc deseori să-și impună ideile, pe care le validează fie prin forță, când au prilejul, fie chiar prin fraudă; de exemplu, prin apel la știință – ideologizată și uneori manipulată prin cointeresare; sau prin invocarea viitorului luminos - nu mai suntem în evul mediu întunecat!; ori prin falsificarea interpretării poziției majorității – spre pildă, neîntrunirea cvorumului la referendumul pentru securizarea definiției naturale a căsătoriei a fost cumva tradusă mediatic ca un soi de acord tacit al populației pentru parteneriate gay similare căsătoriei.

Rar acced la putere prin voința liberă a majorității - de regulă au nevoie fie de o revoluție sau de un braț armat, fie de un vehicul diversionist; și, evident, de armata de fraieri utili, cum le zicea Lenin.

Și totuși, ce anume din această gândire o viciază? Care e păcatul ei constitutiv?

Cred că proiectul modern și morala modernă nu pot evita să sfârșească în nihilism și în variatele-i forme pentru simplul motiv că îl înlătură pe Dumnezeu, Logos-ul și Adevărul revelat, pentru a pune în loc, la la temelia lor Rațiunea Umană. Înlocuiește Legea lui Dumnezeu (și Legământul Lui cu omul) cu Rațiunea Omului.

Or, asta înseamnă înlocuirea realului cu iluzia.

Spre deosebire de legea divină, care are substanță morală și spirituală (ne spune ce e bine, ce e rău, încotro ne îndreptăm, cu ce scop, cu ce mijloace și din ce cauză), rațiunea în sine nu are substanță: ea e simplu instrument, o funcție. Rațiunea e ca o mașină – te poate duce undeva, dar mai întâi e nevoie ca cineva să decidă încotro; e ca un sistem de operare - ai nevoia mai întâi de un dispozitiv pe care să îl instalezi și de niște parametri care să îi definească rostul, funcția, deciși dinainte.

Nu poți pune o funcție, un instrument - rațiunea – la temelia sistemului: temelia unei clădiri și zidurile sale sunt altceva decât mistria și scripetele; nu poți ridica o casă cu o macara ca fundație.

Prin urmare, eliminând sursa divină a fundației omului și a lumii, proiectul modern și noua morală – etica revoluționară a Omului Nou - nu au pus nimic în loc la temelie (căci rațiunea nu e substanță, ci doar instrument); e adevărat că valorile morale tradiționale au rămas, într-o oarecare măsură, în funcțiune (nici nu vor dispărea cu totul vreodată, sunt încrustate în chipul lui Dumnezeu care este omul), însă în societate au rezistat – cât mai rezistă - pe parcursul modernității mai degrabă inerțial și din ce în ce mai rezidual, iar nu asumat.

Lipsite de o temelie solidă (mai bine zis, lipsit de orice fel de temelie), Noua Morală și Utopia Viitorului Luminos nu se pot sprijini pe nimic - și atunci trebuie să se agațe de ceva: și se agață de rezultatul sperat – pe acesta îl dezvoltă, pe acesta îl proiectează. Nu e o bază pe care să stea, dar e un cârlig care – cred proiectanții – îi poate susține să nu se prăbușească (deși nu e limpede în ce stâncă îl înfig, de care Cer stă prins).

Așadar, în lipsa fundației se mizează totul pe proiect (proiecții), pe cum vor arăta lucrurile la final, iar nu pe temelia pe care suntem așezați – denunțată ea însăși ca iluzorie ("Nu există Dumnezeu!").

Creștinul autentic și omul tradițional știu că nihilismul este Răul. Creștinului, lucrarea revoluției socialiste îi evocă mirosul lucrării satanei de în anii care i-au fost dați să și-o împlinească pe pământ: schimonosirea lumească a ideilor evanghelice despre Împărăție, Rai, dragoste, iertare, frățietate, libertate, bine; pervertirea lor și înșelarea omului.

Dacă, prin negarea lui Dumnezeu și a Tradiției, proiectul modern pornește de la nimic și pune la temelie, ca substanță, nimicul, ideile nu vor putea sfârși decât în nihilism; iar toate proiectele modernității construite pe nimic, ci doar orientate spre iluzii – socialism revoluționar, anarhism, bolșevism, comunism (fie el leninist, stalinist, troțkist, maoist) sau actualul liberal-progresism, nu sunt decât ipostaze particulare ale nihilismului în înțelesul său originar și plenar scos la vedere în secolul 19.

Iar din nimic, nimic va ieși – ex nihilo nihil.

Căci, cum spune psalmistul (Psalm 52),

„Zis-a cel nebun întru inima sa: "Nu este Dumnezeu!"

Stricatu-s-au și urâți s-au făcut întru fărădelegi. Nu este cel ce face bine."

Paul Anicet

Mai multe libertăți nu înseamnă mai multă libertate

„Libertățile", pentru a putea fi percepute ca libertate, trebuie să vină în continuarea culturii, în urmarea ei, nu în contra ei.

Contrar spiritului revoluționar-progresivist actual, mai multe "libertăți" nu înseamnă automat mai multă libertate în societate.

De ce? Pentru că raportul general libertăți – constrângeri este constant: mai multe libertăți pentru unii înseamnă mai multe obligații/constrângeri corelative pentru ceilalți.

Ceea ce va diferi nu va fi „cantitatea" de libertate, ci va fi modul diferit, nou, de așezare morală a drepturilor și obligațiilor, binele și răul care ghidează promovarea de noi libertăți și constrângeri; dar nu vom avea "mai multă" libertate doar prin inflația de libertăți civile – mai mult pentru unii va însemna mai puțin pentru alții.

Pe de altă parte, câtă vreme modelul așezării libertăților și constrângerilor e ghidat de o anume opțiune morală (clasică sau modernă, tradițională sau revoluționară, etc), trebuie remarcat că nu pot coexista două grile morale diferite: una, vrând nevrând, va tinde să o domine și să o elimine pe cealaltă. Nu pot coexista și nu pot fi acceptate și validate simultan și ca "bine" și ca „rău" pentru același act uman. ("Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona" – Ev. Matei 6:24).

În momentul în care remodelezi așezarea sistemului prin introducerea de noi „libertăți" în virtutea unei noi morale, acest lucru va intra în mod inerent în tensiune cu vechea morală nu atât prin faptul că o ultragiază prin validarea sau acceptarea unor comportamente până atunci văzute ca greșite, ci mai ales prin faptul că aceasta nu se poate face decât silind-o să se conformeze și să se remodeleze ea însăși, adică impunându-i constrângeri.

Noile și vechile libertăți nu pot coexista, noile libertăți impun constrângeri incompatibile cu cele vechi – prin urmare una din viziuni va tinde să o domine pe cealaltă.

Nu poți introduce gay marriage fără redefinirea căsătoriei, ceea ce atrage în mod necesar și inerent obligații legate de libertatea de conștiință pe toate palierele (religioasă, exprimare, educarea copiilor).

Dacă, atunci când era la început, în postura de challenger, Revoluția Contra-Culturală căuta să pătrundă în cetate prin vehiculul relativismului moral („grilele morale diferite pot coexista", „ne putem tolera reciproc"), în prezent, acolo unde a devenit dominantă prin intermediul schimbării legii și prezenței agresive în spațiul public, a preluat discursul „moralei obiective": acum se afirmă caracterul obiectiv al moralei și necesitatea constrângerii celor ce nu i se supun, doar că noua majoritate morală e dictată ca fiind progresivistă, iar morala obiectivă căreia trebuie să ne supunem toți este noua „etică" a acelor „libertăți" impuse de ei.

Există, deci, și în noua viziune o morală obiectivă, dar creștinii și tradiționaliștii s-ar afla de partea greșită în chestiunile aflate în tensiune.

Ca să citez dintr-un editorial Lifesitenews, "activiștii LGBT nu mai ridiculizează valorile familiei. De fapt, si-au inversat complet retorica: acum pretind că tabăra lor ar fi cea care reprezintă „valorile familiei," iar conservatorii sociali – mai precis, creștinii tradiționaliști – ar fi cei care constituie adevărata amenințare pentru aceste valori. Creștinii, acuză adepții revoluției sexuale, sunt «homofobi», «transfobi» și o amenințare activă pentru proprii lor copii dacă respectă valorile morale care au ținut civilizația occidentală închegată vreme de 2000 de ani. Cei care respectă valorile tradiționale sunt cei direct responsabili de sinuciderile gay și trans".

Prin urmare, falsul discurs asupra toleranței față de marginali vorbește despre coexistență, dar de fapt are loc o înlocuire a setului de valori, deoarece „coexistența" clamată nu poate avea loc decât în termenii marginalilor – până la marginalizarea vechiului centru care nu se adaptează.

„Libertăți" nu înseamnă libertate, libertatea apare atunci când cadrul normativ corespunde ethosului spațiului de referință și moralei naturale, tradiționale, acceptată firesc și universal (general) în interiorul comunității; când "libertatea" e cea care corespunde unui sistem creat teoretic, abstract, artificial și experimental, omul nu se va simți liber, pentru că nu poate internaliza noua grilă etică în mod firesc, ci forțat, cu sentimentul unei tensiuni lăuntrice, cu senzația de încordare și impunere/autoimpunere.

„Libertățile", pentru a putea fi percepute ca libertate, trebuie să vină în continuarea culturii, în urmarea ei, nu în contra ei. E adevărat că avem o contra-cultură care erodează de câteva zeci de ani, dar încă lasă senzația de răspăr atunci când persoane teoretic flexibile se trezesc uneori în colimatorul ei, atunci când dau nas în nas cu vreuna din consecințele-i concrete.

Libertatea vine în urmarea așteptărilor reflexe și firești înrădăcinate în conduita naturală a omului, nu în contra lor; nici nu era nevoie ca aceste așteptări să fie impuse prin lege, legea doar lua act de ele; în schimb, în Noua Revoluție Culturală, legea vine să impună un model abstract, pur rațional, care forțează conștiința omului, îl pune într-o postură artificială.

eseu

Cristian Cocea

Cronicile bătrânului sefist

Grozavele chinuri ale spațiului

În literatura mainstream, legătura dintre starea de sănătate a unui autor și opera sa a fost bine documentată. Din astmul lui Proust, care-l obliga să stea în camere închise, s-au născut introspecția psihologică și simțul detaliului, caracteristice marii fresce "În căutarea timpului pierdut". Din depresia și tuberculoza lui Kafka s-au ridicat universurile absurde și sufocante ale "Procesului" și "Coloniei penitenciare". De aceea, să nu ne mirăm că și literatura science fiction are bolnavii ei geniali. Despre nebunia lui Philip K. Dick, despre depresia lui Harlan Ellison, despre alcoolismul lui Stephen King s-au scris nenumărate pagini. În cele ce urmează, ne vom ocupa de o altă "figură clinică" a anticipației, pe cât de ciudată, pe atât de inspirată - este vorba despre scriitorul nord-american Cordwainer Smith, părintele "Lorzilor Instrumentalității".

Un agent CIA ieșit din comun

Cordwainer Smith, pe numele său adevărat Paul Myron Anthony Linebarger, s-a născut în 1913, în Milwaukee, SUA, într-o familie de diplomați. Tatăl era avocat și activist politic, specializat în probleme orientale, consilier al lui Sun Yat Sen, primul președinte ale Chinei. Micul Paul va crește într-un mediu internațional (îl va avea naș pe Sun Yat Sen, va învăța în școli din China, Japonia, Franța și Germania, va vorbi la perfecție șase limbi străine). Fragilitatea fizică i se va împleti cu performanța intelectuală. La șase ani, va orbi la ochiul drept, la 23 de ani își va lua doctoratul în științe politice. La ieșirea din adolescență, va avea probleme metabolice și digestive, va suferi operații, care-l vor țintui la pat. Între crize, va servi în armata americană, în zona "Analizei Informațiilor", organizând primul serviciu sistematic de "Război Psihologic", apoi va instrui agenții CIA, pentru războaiele din Coreea și Vietnam. Din 1947, va activa ca profesor de studii asiatice, la Universitatea "John Hopkins", din Washington. Va publica, printre altele, studiul "Psychological Warfare" (1948), monografia "The China of Chiang K'ai-shek" (1941) și o colecție de eseuri privind operațiunile militare psihologice. Se va căsători de două ori, va călători în lumea întreagă și va fi onorat de Armata americană cu gradul de colonel. Se va stinge din viață la numai 53 de ani, în urma unui atac de cord.

Și cariera literară? Imediat! Din copilărie, micul Paul este atras de clasicii anticipației britanice - H.G. Wells, Arthur Conan Doyle. Începe să scrie devreme, alegându-și un "nom de plume" interesant - Cordwainer Smith. "Cordwainer", adică lucrător în piele de Cordoba, cizmar cordovan, Smith - fierar. La fel de interesantă se va dovedi și tehnica sa narativă. Maestru al prozei scurte, Smith se va inspira din poveștile Chinei clasice, puncte culminate ale unor acțiuni complexe, fără început sau sfârșit. Cele 32 de povestiri publicate de-a lungul vieții sale se plasează într-un univers coerent al viitorului îndepărtat. Majoritatea lucrărilor au titluri stranii, folosesc neologisme neexplicate, au personaje cu nume sugestive și nu se feresc de emoții. Criticii le compară cu ciclurile legendelor medievale europene. Se pare că autorul a ținut mult timp un jurnal de creație, în care creiona viitorul. Cine ar fi crezut că, sub aparența onorabilă a expertului în științe politice, se ascunde un visător inspirat, capabil să colonizeze Cosmosul? Cine ar fi bănuit că acest om înalt, chel și foarte slab, iubitor de pisici și purtător de costume severe este un poet al următoarelor milenii?

Cine sunt Lorzii Instrumentalității?

Pentru a nu strica plăcerea celor care încă n-au citit povestirile lui Smith (traduse în românește în volumul "Lorzii Instrumentalității", ed. Multistar, Piatra Neamț, 1993), ne vom rezuma la o schiță a viitorului. În mileniul al treilea, Războaiele Antice prăbușesc toate vechile națiuni, cu excepția Chinei. Supraviețuitorii se retrag în Orașe-Citadele, abandonând cea mai mare parte a Pământului, și pun bazele unei forme de conducere generală (Instrumentalitatea Umană), care să înlocuiască guvernele naționale. Treptat, omenirea își recapătă vitalitatea, alungă Fiarele, Neiertații și Manshonyaggerii din deșerturile atomice, iar roata explorării spațiului se învârte din nou. În mileniul al șaptelea, începe A Doua Eră Spațială, în paralel cu repopularea Terrei. Oamenii trimit sonde către cele mai apropiate sisteme solare, apoi colonizează planetele capabile să susțină viața. Ingineria genetică modifică specii animale, dându-le forme umane, transformând mutanții în sclavi (suboamenii). Instrumentalitatea, o autocrație luminată, conduce cu mână de fier expansiunea cosmică. Prin programare embrionară, oamenilor li se prelungește viața și li se extirpă responsabilitatea - majoritatea cetățenilor sunt ca niște copii fericiți. Numai că fericirea are prețul ei, care se cheamă stagnare. În fața degenerării omenirii, Lorzii Instrumentalității sunt nevoiți să reinventeze Pericolul, Aventura, Cultura. În mileniul al cincisprezecelea, Redescoperirea Omului are loc prin renașterea limbilor și culturilor naționale. În paralel, prin martiriul lui D'Joan, Fecioara-Câțea, reapare Religia Iubirii și se acutizează lupta pentru drepturi civile a suboamenilor. Instrumentalitatea se vede provocată de către urmașii coloniștilor, care au dobândit caracteristici stranii, urmare a adaptării la condițiile din spațiu. Au loc confruntări militare, pe care Lorzii le câștigă folosind stratageme desprinse din opera lui Sun Tzu. Spre anul 16 000 d.Hr, oamenii și suboamenii trăiesc împreună în pace și armonie, iar Instrumentalitatea își tempereză intervențiile, tinzând către idealul Dumnezeului Absent. Dar planeta-închisoare numită Shayol, pe care păcătoșii primesc pedepse mai rele decît moartea, continuă să funcționeze. Iată o cronologie care provoacă amețeală!

Scanneri, Go-căpitani, Pinlitieri

Dincolo de imaginația debordantă, ce mi se pare absolut remarcabil la acest autor, care n-a trăit să vadă Aselenizarea, este conștiința incompatibilității ființei umane cu ostilitatea Cosmosului. Cordwainer Smith a intuit ceea ce navigația spațială ne confirmă - abisurile dintre stele sunt mai mari și mai periculoase decât Oceanul. Pentru corăbierii astrali, radiațiile și micrometeoriții sunt noile Scylla și Caribda. Ai reușit să le eviți, ridicându-te cu scrâșnet de dinți pe orbită, abia ai ieșit din port. Până la destinație, imponderabilitatea îți va măcina oasele, tăcerea și întunericul te vor înnebuni iar Timpul se va transforma în Eternitate. Cu ceea ce știm astăzi, Omul pare prea fragil, prea efemer ca să supraviețuiască marilor călătorii spațiale. Cum să populezi Galaxia? Cordwainer Smith răspunde: cu sacrificiu, plătind prețul durerii!

A Doua Eră Spațială începe cu nave deplasându-se cu viteze mult sub cele relativiste. Motoare cu radiație nucleară, echipaj în stază, hibernând, trezit la destinație. Conceptul nu e nou. Dar Smith introduce în scenă personalul care îngrijește staza. Scanerii, niște morți-vii. "Creierul este tăiat de inimă și de plămâni. Creierul este tăiat de urechi și de nas, de gură și de stomac. De dorință și de durere. Cu excepția ochilor. Cu excepția controlului cărnii vii". Privându-se de simțuri, controlându-se reciproc, scannerii sunt imuni la Primul Efect cosmic - marea durere a spațiului și nevoia de a muri. Scannerii sunt voluntari și conduc cu drept de viață și de moarte echipe de habermani, infractori condamnați la mutilare prin secționare nervoasă. Priviți ca niște eroi de restul omenirii, scannerii s-au organizat într-o Breaslă atotputernică, gata să reacționeze atunci când monopolul suferinței este amenințat ("Scannerii trăiesc în van", 1950).

Dar tehnologia se schimbă și sunt perfecționate navele cu propulsie fotonică, mânate de vânturile luminoase care emană din stele. Pânzele uriașe, aripi țesute din metal, reușesc să poarte corabia mai iute, cu o fracțiune din viteza luminii. Și aici, pasagerii sunt în stare de hibernare, însă manevrarea pânzelor cere mai multă vitalitate decât are scannerul. Apar, așadar, Go-Căpitanii, figuri legendare, precum Magno Taliano și Helen America, oameni dispuși să își încetinească procesele vitale, să-și încetinească creierul, astfel încât 40 de ani de călătorie să li se pară o lună. Cum? "Ai de făcut față la o lună de zile fără somn, pe o masă de operație, unde ești operată fără anestezie, în timp ce îndeplinești totodată una dintre muncile cele mai dificile imaginate de omenire" - îi explică doctorii tinerei Helen America. De fapt, sunt 40 de ani, cu cateterele arzându-ți venele și uretra, cu pompe împingând în tine droguri și glucoză, cu tuburi de respirație și excreție. În astfel de condiții, dacă supraviețuiește, un Go-căpitan nu poate face și călătoria înapoi ("Doamna care a navigat pe Suflet", 1960).

Cât de departe este viziunea lui Smith de soluțiile facile ale autorilor mediocri de SF, care apelează la trucul saltului hiper-spațial, permis de fizica relativistă! Să călătorești instantaneu, prin "găuri de vierme", într-un univers ca o bucată de șvaițer, fără să te întrebi ce se întâmplă în timpul saltului? Asta nu este o soluție demnă de Cordwainer Smith! A treia generație de nave din Universul Instrumentalității reușește să intre în Marele Șvaițer, numai că aici așteaptă entități malefice, niște Dragoni gata să ardă creierul piloților. Cu un atac psihic, oamenii sunt aruncați în plină nebunie. Dar telepații Instrumentalității realizează că înfricoșătorii Dragoni sunt percepuți altfel de mintea pisicilor (!), care-i simte ca pe niște Șobolani grași, numai buni de vânat! Se naște astfel Pinlitul, un dispozitiv de simbioză între Piloții telepați, scrutând întunericul, și Partenerii blănoși, cu gheare care declanșează instantaneu bombe de lumină. Omul și Pisica, înfrățiți în gând, curăță căile cosmice, garantând Expansiunea. Prețul e pe măsură - nici un Pinliter nu va mai iubi vreodată o femeie, după ce a experimentat contactul cu mintea tandră a unei feline ("Jocul Șobolanului și al Dragonului", 1955).

În opera lui Smith, grozavele chinuri ale spațiului continuă. Vom întâlni boala arachosiană, prin care feminitatea a devenit carcinogenă, obligând femeile și fetele să se transforme în homosexuali însărcinați și isterici ("Crima și gloria comandantului Suzdal", 1964), vom vedea cum ne cresc membre în plus, care sunt periodic recoltate, vom consuma drogul tinereții, extras din oi gigantice. Viziuni demne de Dante și de Salvador Dali. Demne de Cordwiner Smith!

Prin programare embrionară, oamenilor li se prelungește viața și li se extirpă responsabilitatea - majoritatea cetățenilor sunt ca niște copii fericiți. Numai că fericirea are prețul ei, care se cheamă stagnare. În fața degenerării omenirii, Lorzii Instrumentalității sunt nevoiți să reinventeze Pericolul, Aventura, Cultura.

Isidor Chicet

ÎNAINTEA DESPĂRŢIRII…

După datele calendaristice de pe scrisori, cât şi după cele consemnate într-un mic jurnal, rezulta că idila se desfăşurase în două etape: prima, înainte de căsnicie, a doua după, ceea ce implicit însemna că fusese şi calea de mijloc, adică şi în timpul căsniciei, când continuaseră să ţină legătura…

proză

Mai, 1975

Valentin Iovan se trezi din somn ca urmărit de amintirea unei orgii crâncene. I se păru că traversase o noapte de coşmar, sau de beţie, dragoste şi vise, toate amestecate confuz în capul lui greu, prin care vagabondau doar câteva gânduri rebele, şi acelea coclite, înceţoşate. Nu reuşi să-şi descleşteze maxilarele decât printr-un efort neobişnuit, fălcile îi trosniră înspăimântător şi alte pocnete şi zumzete i se zbătură în creieri, ca şi cum s-ar fi rupt dureros dintr-o altă lume, străină sau necunoscută, care nu-l lăsa uşor să plece, să se întoarcă în realitatea lui clară, luminată perfid de soarele puternic al dimineţii de primăvară, îşi simţi gura cleioasă, uscată parcă de arşiţa nisipurilor, şi atunci căută buimac pe lângă piciorul patului, bâjbâi orb cu degetele, răsturnând câteva pahare, sticle şi ceşti goale (zgomotul lor supărător îl trezi de-a binelea), până când găsi sticla cu vin. Se ridică în capul oaselor şi îşi aduse sticla la înălţimea ochilor, admirând câteva secunde transparenţa rubinie a cabernetului, apoi trase îngândurat câteva înghiţituri, poftă de animal ostenit şi fără chef… Privirea îi rătăci nesigură prin încăpere, zăbovind curioasă pe deasupra cearşafurilor. Văzu pe ici-colo hainele ei, aruncate în dezordine, pantofi, ciorapi fumurii, un furou, prosoape, pudriere, rujuri, o învălmăşeală de obiecte tipice unei femei plecate în mare grabă, după o noapte de nesomn petrecută lângă un bărbat tânăr, cum era el, şaten, cu părul lung şi ochi căprui, elev la liceu în anul terminal…Până la urmă descoperi şi cadranul ceasului, ticăind nepăsător pe colţul mesei, şi, pe moment, nu fu capabil să realizeze nicio legătură între cele două amănunte concrete, faptul că se făcuse deja unsprezece dimineaţa şi senzaţia că într-adevăr e singur în toată casa. Helga, iubita lui profesoară probabil că plecase la şcoală, trebuia să predea de la opt la două, îşi aminti cu o sforţare dureroasă, căci în memoria lui apăruse o promiţătoare frântură de luciditate, dar ce Dumnezeu se petrecuse as-noapte? Nu izbuti să reconstituie aproape nimic din noaptea trecută, ceea ce îi întregi senzaţia că probabil se îmbătase de-adevăratelea, sau, cine mai ştie, poate că se îmbătaseră amândoi şi se iubiseră sălbatic, chinuindu-se fără teamă sub furtuna de primăvară, pentru că, iată, frunzele plopului şi crengile cireşului de la poartă încă nu s-au uscat, strălucesc umede şi tremură uşor în vânt, iar pe trotuarul din faţa casei zac câteva băltoace în care se oglindeşte soarele, Dumnezeule, ce caut eu în casa asta?, îşi stăpâni el urletul, dezamăgit şi ostenit, ca după un timp să se învârtă nehotărât prin încăpere, atras de priveliştea chemătoare de dincolo de geamuri. Îşi lipi nasul de sticla unuia şi rămase aşa mult timp, închipuindu-şi că de fapt se află dincolo de nişte gratii nevăzute, da, Helga îl capturase subtilă şi acum nopţi de-a rândul se bucura de forţa şi bărbăţia lui, când de fapt el ar fi gonit nepăsător peste depărtări, întocmai ca un uliu tânăr, înghiţind rapace văzduhul, plecat în căutarea necunoscutului…Din ce în ce mai treaz, dădu din cap şi oftă nemulţumit, ca în final să se desprindă de geam şi să se aşeze pe marginea patului, presimţind că îl aşteaptă cu siguranţă o zi grea. Cotrobăi iarăşi printre borcane, sticle şi pahare, preparându-şi la repezeală o cafea Ness, apoi aprinse o ţigară şi încercă să gândească la rece până în ce stadiu ajunseseră relaţiile dintre el şi Helga. Gândurile îi pulsau dureros undeva în adâncurile creierilor, adâncind parcă milimetru cu milimetru o fisură apărută peste noapte, prin care îşi făcuse loc nerăbdătoare, îndoiala…

Pentru ce mă aflu eu aici, în această casă, şi de fapt, ce anume caut lângă femeia asta care mă posedă nopţi de-a rândul, cu o sete neobişnuită, dar fără intenţia de a mă păstra pentru mai mult timp, să zicem o viaţă? Are nevoie de mine doar ca bărbat, sau mai precis ca mascul, bun numai să-i satisfacă poftele? Ar fi cumplit, dar nici prea departe de adevăr, din moment ce nu este de acord ca în viitor să ne căsătorim! Poate este firesc, ea fiind cu doisprezece ani mai mare…Şi apoi, ce-aş mai putea să cred despre spaima şi temerile ei de a nu fi văzuţi împreună, pe stradă? S-ar spune că intenţionează ca povestea asta dintre noi să rămână o taină pentru restul lumii, pur şi simplu să nu se ştie nimic, ca şi cum s-ar teme de urmări, de prigoana cunoscuţilor, am ajuns să ieşim numai noaptea, căci atunci străzile sunt pustii şi nu întâlneşti nici o siluetă omenească, nu-mi plac toate aceste precauţii, prea miroase a mister, a trecut dubios, este ceva la mijloc, un „ceva" ce mie îmi scapă, permanent îmi scapă, însă, mă întreb, am eu nevoie de acel adevăr? Deocamdată nu vreau să-mi închipui nimic, poate că adevărul acela m-ar ucide, înainte să mă întorc în munţi, la tatăl meu, Bătrânul….

Şi atunci? Ce-mi rămâne de făcut? Să mă chinuiesc în continuare alături de ea? La ce bun, mi se va face milă de mine şi voi eşua, m-ar aştepta beţii cumplite, în căutarea uitării, precum şi un şirag de multe alte întrebări, cărora nu voi fi capabil să le formulez un răspuns clar, sau să găsesc o rezolvare fericită pentru situaţia asta contradictorie, în care mă zbat neputincios, ca o pasăre prinsă în laţ, fără să ştiu ce mă aşteaptă, libertatea, captivitatea, sau moartea. Trebuie să prevăd precis ce îmi rezervă viitorul, pentru a nu fi luat prin surprindere, sunt sătul de decepţii, mai mult sau mai puţin planificate, ori, dacă şi această combinaţie cu Helga este sortită eşecului, atunci este obligatoriu să anticipez momentul potrivit pentru retragere, înainte de a fi sfârtecat sau strivit de ziua socotelilor, când, înainte de o despărţire definitivă, să ne spunem tot ce credem unul despre altul. Şi totuşi… Chiar dacă nu vom rămâne împreună - sau poate că totuşi vom rămâne, cine mai ştie?, nu voi putea trăi cu un gol în memorie în dreptul trecutului ei apărat cu atâta străşnicie, trebuie să aflu măcar un amănunt, un indiciu de care să leg restul. Coborî din pat şi se apucă să caute bezmetic prin dulapuri, noptiere şi bibliotecă, încălcând fără remuşcări interdicţia ei mai veche de a nu-i umbla prin lucruri. Trase sertare, răscoli printre hârtii-o veritabilă percheziţie, şi se folosi încântat de toate cheile pe care ea şi le uitase acasă pentru prima oară, probabil din cauza grabei… Studie febril o sumedenie de fleacuri lipsite de importanţă-notiţe, scrisori, citate, evidenţe şcolare şi diferite felicitări, ca apoi să descopere într-o noptieră încuiată cu două chei ceea ce îl interesa. Diploma ei de absolvire a facultăţii de limbi străine, în original, de unde deduse cu uşurinţă că pe parcursul celor cinci ani Helga îşi făcuse de cap, sau se distrase dumnezeieşte, judecind după notele mici de la toate examenele, inclusiv la proiectul de stat. Găsi apoi notificată o autentică aventură, în compania unui ghid montan, racolat undeva în Bucegi, şi căruia îi aparţinuse fără probleme, aventură perpetuată de-a lungul mai multor luni. După datele calendaristice de pe scrisori, cât şi după cele consemnate într-un mic jurnal, rezulta că idila se desfăşurase în două etape: prima, înainte de căsnicie, a doua după, ceea ce implicit însemna că fusese şi calea de mijloc, adică şi în timpul căsniciei, când continuaseră să ţină legătura… Prea bine, îngăimă Valentin satisfăcut, acum să căutăm amănunte despre fostul ei soţ, pentru că ceva trebuie să justifice adulterul! Poftim, întocmai cum m-am aşteptat! Un doctor dur şi-un beţivan, nu grozav de arătos, se îmbăta şi o bătea regulat, aproape sadic. Din cauza alcoolului devenise neputincios la pat, motiv clar pentru care ea l-a înşelat. Desigur, jurnalul descrie exact escapadele ei pe la o anumită cabană, unde vigurosul montaniard îi astâmpăra temeinic poftele, o domina şi o chinuia încât s-ar fi târât şi în genunchi în faţa lui, asta da iubire pătimaşă, mormăi el, acum hai să vedem şi pozele, sigur că da, nici nu puteam să-mi închipui altceva, halal mascul şi om de munte, un amărât de paltonar, uite-i şi bărbatul, Dumnezeule, a avut tupeul să-l ducă la cabana aceea - am impresia că e şi puţin cam sadică, din moment ce a vrut să-i compare -, doi paltonari unul lângă altul şi-o femeie puţin cam nimfomană, dar să vedem ce mai găsim pe-aici, în sprijinul acestei constatări, „Tratatul de sexologie" al lui Stoica, din ce în ce mai promiţător, râse strâmb Valentin, cutii de prezervative chinezeşti, iată un arsenal bine pus la punct, de la anticoncepţionale la teoria scrisă, aşa că nu mi-am înşelat presupunerile, însă totuşi lipseşte ceva, lipseşte sentinţa de divorţ! Ar fi interesant de ştiut conţinutul dosarului, motive, martori, cine a câştigat etc… Din câte cunosc eu, copii nu eu existat din nici una dintre combinaţiile ei. Cine se fereşte să lase progenituri vrea să-şi trăiască viaţa, căci nu este cazul s-o cred incapabilă şi sterilă, altfel nu ar face uz de tratate şi alte marafeturi.

Mulţumit de rezultatele percheziţiei, strânse cu grijă toate hârţoagele, le aşeză la locurile lor, întocmai cum le găsise, pentru ca nici un semn să nu trădeze curiozitatea unui străin - cum altfel să te simţi după asemenea descoperiri? -, încuie uşiţele şi sertarele, aruncă neglijent cheile pe masă şi se lungi înapoi în pat, exact la timp ca să nu se dea de gol, chiar când percepu scârţâitul porţii de la drum şi o auzi pe Helga înapoindu-se de la şcoală.

- Dumnezeule mare, încă nu te-ai sculat? îi spuse ea din prag, în loc de orice altă introducere.

Începu să se dezbrace grăbită, fără urmă de pudicitate. Părea transpirată şi mânioasă. Nu-i mai aruncă nici o privire lui Valentin, care o pândea din vârful patului, admirându-i corpul bine proporţionat, bun să-l scoată din minţi şi pe un bătrân de optzeci de ani. O urmări aţâţat cum îşi leapădă pantofii albi, lăsând fusta bleumarin să-i cadă pe podea, pentru ca apoi să-si tragă bluza alb-albăstruie peste cap şi să rămână numai în furou şi în ciorapi. În clipele acelea ea ştia că este dorită, şi se lăsă câteva secunde mângâiată de ochii lacomi ai bărbatului, apoi îşi scoase încet ciorapii albăstrui şi furoul - ca într-un ceremonial japonez, pentru excitarea crescândă a dorinţelor -, îmbrăcându-se la repezeală într-o rochie vişinie de casă, prin care o ghiceai suplă şi ageră, capabila să iubească în neştire… Tăcută şi misterioasă, începu să facă ordine prin încăpere, strângându-şi hainele, cumva ostentativ. El continua să-i privească formele pline, prin transparenţa rochiei şi părul lung, negru, dat pe spate. Ochii ei ca nişte semilune, la fel de negri, parcă trădau un strămoş din Orient. Urma să se ridice din pat, cu o nepăsare făţişă şi s-o răstoarne încântat pe podea - asta în timp ce în jurul lor s-ar fi năpustit vocile lubrice şi stranii ale celor de la „Uriah Heep"-, ea să se zbată şi să îl zgârâie, cu mici ţipete şi împotriviri neputincioase. El ar fi rânjit victorios, rupându-i nasturii de la rochie, pentru ca apoi să smulgă totul de pe ea, mugind întărâtat, ca un bărbat care nu s-a mai atins de o femeie de ani de zile, până când avea s-o pătrundă brutal şi ea avea să ofteze, învinsă. În momentele acelea, corul de voci izvorât din casetofon - aceiaşi diavoli de la „Uriah Heep", desigur… -, i se va părea un cântec de ursitoare, confuz, delirant, întărindu-i senzaţia că intră în contact ⟶

Ildiko Șerban

GARAJUL

Știam câte ceva despre ea, atât cât să pot socializa fără probleme și că venea dintr-o casă de copii. Am fotografiat-o scurt, în timp ce se îndrepta spre masă, admirându-i trupul zvelt de femeie tânără. Nici nu știu când s-a așezat la masă. Rămăsesem agățată de ochii mari și negri ce mă învăluiau (pe mine, necunoscuta) cu o lumină, ce mă intriga. Pe tenul măsliniu de țigancă, o rază de lumină strecurată din lampadarul de pe masă îi creiona două gropițe zâmbitoare la fiecare cuvânt. Era frumoasă și mirosea bine... și era cochetă... și... mi s-a făcut rușine...

Din înălțimea stării mele de sănătate mă așteptam să văd un om suferind care se târăște pe caldarâmul demnității, dar ea, zâmbea calm, normal, mai normal decât mine. Culmea! Mă înțelegea pur și simplu. Ca să mă scoată din starea de jenă s-a aplecat puțin spre cafeaua mea și a spus cu voce joasă:

- Știți... eu am Sida, apoi și-a aprins o țigară, a tras un fum și mi-a zâmbit complice.

A fost un șoc! Trebuia să fie secret. Așa am fost informată. Eu trebuia doar să observ, să analizez și să mă fac că nu știu nimic, dar ea a știut că știu... așa că a scurtat timpul de tatonare cu reacția rapidă a acelei propoziții... „Știți, eu am Sida!" Prietena noastră comună ne cântărea pe amândouă, gata să intervină dacă ceva nu mergea bine, dar am simțit-o cum se destinde, așezându-se mai confortabil în scaun parcă spunând:

- ,,E ok... Acum fie ce o fi..." Și a fost ...

Pe fundalul muzicii retro din bar, în semiumbra lampadarelor, doi ochi mari și negri scânteiau cuvinte ce mă loveau, mă torturau, mă mângâiau, mă paralizau... Nu, nu spuneau o poveste. Ci milioane de povești într-una. Povești despre care citisem în presa vremii, dar și atunci păreau prea dure ca să fie adevărate.

„Până la șapte ani nu am văzut lumina zilei..." era una din propozițiile care balansa aritmic în memoria mea repetitivă, zgâriindu-mi retina cu ghearele unui liliac dezorientat.

„Era în orașul X, un garaj, în care ne-au adunat pe toți din zonă. Îmi amintesc foarte bine acel garaj. Era mare. De camioane. Și avea undeva foarte sus, niște ochiuri de geam cu zăbrele. Lumina se zbătea în mizeria sticlei, nereușind să intre înăuntru decât anorexică și chinuită. Mijeam ochii cu pleoapele strânse tare și priveam susul, cu capul dat pe spate, iar când deschideam ochii, luminițele alea colorate au fost multă vreme cel mai captivant joc. Uneori, amețeam atât de tare încât mă prăbușeam ca secerată pe saltelele aruncate pe ciment, sau între ele, dar nu mă durea nimic. Râdeam... sau cred că râdeam... Important era să amețesc... să cad... și iar... În cei patru ani cât am stat acolo, saltelele au ajuns niște chestii rupte și smotocite puțind a urină, dar era bine, urina emana căldură în nopțile geroase și ne învelea trupurile schilodite de foame când ne înghesuiam și câte trei, pe ele. Într-un colț era o găleată pe care cei mărișori o foloseau pe post de WC și, e adevărat, era golită de două ori pe zi, dar majoritatea făceam pe noi sau pe unde apucam, pentru că nimeni nu ne-a învățat cum sau de ce se face într-un anume fel chestia aia, când ne durea burta. După un timp, nici ceilalți nu mai foloseau găleata. Uneori o puneam în cap. Era ceva... în care puteam fi singură. Eram cam treizeci acolo sortiți morții, eram ăia... Sida... Abia după mulți ani am învățat să răspund la numele meu, când eram strigată. Credeam că mă numesc Sida. Auzisem de prea multe ori ,,Sida, vino încoace!" asta când se deschideau ușile și niște oameni cu mănuși și măști aduceau castroane de metal cu mâncare. Le puneau repede pe jos, printre fecale și dispăreau după ușile mari, scârțâite. Din când în când ne spălau cu furtunul. Ne uscam alergând. Eram copii. Toate le percepeam ca pe o normalitate. Cred că în ciuda a toate am fost fericită de câteva ori. Ne jucam de-a orice, dormeam oricând. Nu exista timp, doar foame, frig, mâncărime de la păduchi și scabie.

Patru ani, patru ani... Apoi, într-o zi, monotonia normalității noastre a fost întreruptă în mod brutal, când s-au deschis larg ușile și soarele a năvălit peste noi, înecându-ne. Amețiți, am fost scoși afară...

Era ireal. Nu cunoșteam copacii, cerul... Credeam că pe oamenii aceia îi durea ceva tare. De ce se strâmbă așa? Și de ce le curg lacrimi pe obraji? Asta da, știam ce este. Lacrima...

Vorbeau ciudat. O limbă ce semăna cu pereții noștri zgâriați din garaj, când unghiile trebuiau cumva tocite. Erau voci cu rezonanțe de ploaie măruntă... unii din noi îngânam cu zâmbete tâmpe, sunete noi, când ploaia bătea darabana pe acoperiș. Și era mirosul... cald, atât de cald... cum am visat deseori printre dinții zgâlțâiți de frig. Mai târziu am aflat că acel miros - cald era aroma pielii curate și mi-am promis că niciodată nu am să mă mai despart de el. Aveam șapte ani. Așa au zis ei. Puteam să am oricât, pentru că timpul e o constatare doar când îmi este rău. Slăbiciunea o măsor cu pauzele dintre perfuzii. Știu că am să mor într-o zi. Ca fiecare dintre noi, mă întreb, dar foarte rar" de ce, oare de ce?". Acum mă apropii de douăzecișișapte. Trăiesc încă. Din cei de acolo mai suntem trei. Ținem legătura. Ne întîlnim din când în când. Facem poze, mai spunem și bancuri, iar când vreunul aduce vorba de garaj... ne strângem de mână... și tăcem."

Nu plâng. Nu pot. A încremenit aerul și timpul. Percep normalitatea celor patru ani ca și cum ar fi ai mei. Locuiam doar la câțiva km de acel garaj și nu știam...

Și dacă aș fi știut?...
Copiii mei aveau cam aceeași vârstă...
Și?
Eu cobor prin mine în pământ.
Ea urcă prin ea, spre cer...

Pentru tine, E., cu infinită dragoste.

Pe fundalul muzicii retro din bar, în semiumbra lampadarelor, doi ochi mari și negri scânteiau cuvinte ce mă loveau, mă torturau, mă mângâiau, mă paralizau... Nu, nu spuneau o poveste. Ci milioane de povești într-una. Povești despre care citisem în presa vremii, dar și atunci păreau prea dure ca să fie adevărate.

→ cu forțele necunoscute ale destinului... Urma s-o iubească fără opreliști, animat de dorința clară de a-i face un copil, s-o posede ca pentru ultima oară, mai mult violând-o, închipuindu-și poate că un copil ar reuși să-i lege pentru totdeauna unul de altul, unicul pretext valabil pentru o căsătorie și rămânerea lui în oraș. .Însă până la urmă ea ar fi simțit apărată de instinctul caracteristic al femeilor ușoare -, și-ar fi țipat înspăimântată: „Valentin, nu, ce vrei să faci, nu vreau!", inutil, pentru că el ar fi rămas surd și ar fi iubit-o în continuare, nemilos, până când ea ar fi rămas fără suflare pe scândurile podelei, zbuciumată de convulsiile finalului...

Dar nu se întâmplă nimic din toate acestea, decât în imaginația lui înfierbântată de alcool, în realitate el simți că trebuie să plece, o dorea imens și presimțea că ea l-ar fi respins, deloc dispusă de a face dragoste pe podele, la acea oră a amiezii... Se simți dator să-și creeze o atmosferă propice întoarcerii la râu, căci fuga către lunci era singura acțiune concretă care îl putea scoate din impas, și ca atare mai zăbovi puțin în mijlocul patului, sub privirile ei curioase. O contrarie și mai mult când porni iarăși casetofonul, era chiar caseta lor, cu „Uriah Heep", se nimerise tocmai melodia „Tears in my eyes" („Lacrimi în ochii mei"), cu acel cor de voci care parcă plutea peste zări, îndemnându-te să pleci, departe, departe, și Helga înțepeni în mijlocul casei, îl chemă din ochi și părea că în sfârșit îl dorește și ea, însă el scoborî mohorât din pat și începu să se îmbrace, amintindu-și neinspirat de dulăpioarele ei cu amintiri și intimități...

Abia când găsi cheile pe masă, Helga tresări, surprinsă, și imediat îl privi scrutătoare, dar fără ca el să se trădeze într-un fel sau altul, fără să lase să-i scape nici un semn că ar ști adevărul, sau ceva palpabil despre trecutul ei aventuros... Ea nu mai avu răgaz să-l hărțuiască, timpul o presa îngrozitor.

- Trebuie să pleci, Valentin! îi spuse nervoasă, făcându-și de lucru prin dezordinea de pe masă. Trebuie să dispari cât mai repede! Dintr-o clipă într-alta e posibil să apară soră-mea de la Slobozia și nu vreau să te găsească aici, atât îmi trebuie, să audă ai mei că am un amant... Dar deseară poți să te întorci, Delia este numai în trecere. Nu ne-am văzut de câțiva ani, încearcă să mă înțelegi..

Corul de voci din „Tears in my eyes" continua să bântuie depărtările, ca un vânt pustiitor abătut brusc peste coline, care ridica în văzduh toate păsările ascunse prin desișuri, îndemnându-le la fugă. Valentin văzu aievea stoluri întregi și cârduri de alte zburătoare, plutind lent deasupra zărilor, îndreptându-se către munți, o dată cu alunecarea lină a norilor.... „Bine! scrâșni el posomorit și gândi instantaneu: Nu se știe dacă mă voi întoarce".

- De ce ești furioasă?

Înainte să-i răspundă, Helga își aprinse o țigară, sorbi puțin vin și privi întrebătoare casetofonul, dar fără. să aibă curajul să îl oprească. Valentin o pândea încruntat.

- Ascultă-mă bine, dragul meu, este într-adevăr ceva ce nu îmi convine, și cred că-i mai bine să lămurim o dată lucrurile. Mi-a telefonat la școală președintele tău de la clubul de tenis de câmp din ștrand, Gică Voinea. Dacă am idee unde ești, să te trimit urgent la antrenament. Iar eu mă întreb, de unde știe el de noi doi? Vrei să afle tot orașul? Căci numai tu poți fi sursa, șopti surescitată.

- Dar este ceva firesc! o făcu Valentin pe naivul. De când am plecat de la cămin și stau la tine oamenii ăștia trebuie să aibă habar de unde să mă ia sau pe cine să întrebe unde sunt. Câteodată se ivesc situații importante, consilii, convocări sau alte obligații dintr-astea unde este obligatoriu să fiu prezent, ori eu ca unul ce-am cam început să cam neglijez antrenamentele, i-am spus președintelui de tine, dar nu te teme, știe să păstreze un secret, ai de-a face cu un om serios... Așa că nu are rost să-ți faci griji, șopti el visător, aparent visător..

- Ba mă tem! strigă ea întărâtată. Tu habar n-ai pe ce lume trăiești, câteodată ești de-o naivitate de-a dreptul infantilă! Nu-mi surâde să fiu acuzată de imoralitate, legile pedagogiei sânt foarte drastice, vrei să-mi pierd postul și să mă zboare din învățământ?

„Cine se opărește cu ciorbă suflă și în iaurt...", gândi el realist, tentat să dezlănțuie într-o secundă teribilul moment al adevărului, însă o voce ascunsă îi șopti terifiantă: „Nu te grăbi, trebuie să afli totul, e încă devreme să-ți etalezi cărțile pe masă"...

- În regulă! ricană înfuriat. Am să-l înștiințez pe președinte că ne-am despărțit, ca să dormi liniștită. Plec. Iar clubul poate să mai aștepte, văd eu când am să trec și pe acolo, deocamdată nu avem nici un concurs.

- Unde te duci? îl întrebă îngrijorată.

- Nu știu, încă nu știu... Am să hoinăresc și eu...

- Valentin, nu care cumva să faci o prostie, se înduioșă ea și-i mângâie părul ciufulit. Te aștept deseară, bine?

El nu-i mai răspunse în nici un fel, își suflecă mânecile cămășii și ieși pe ușă înnegurat, convins că este foarte posibil să nu se mai întoarcă...

(fragment de roman)

proză

Dan Laurențiu Pătrașcu

Jurnalul de lectură al unui cititor ideal

Alberto Manguel, celebrul scriitor despre cărți, biblioteci și lectură, este autorul unui interesant *Jurnal de lectură*, intitulat *A Reading Diary: A Passionate Reader's Reflections on a Year of Book***,** volum tradus în limba română cu titlul *Jurnal de lectură. Un Don Juan al cărților*, apărut la Editura Baroque Books & Arts, în anul 2012.

Jurnalul de lectură, scris în perioada iunie 2002 - mai 2003, consemnează evenimentele înregistrate de memoria subiectivă a autorului, experiențele pe care acesta le trăiește în orașele prin care trece (ceea ce face din text și un veritabil jurnal de călătorie), totul privit din perspectiva unei cărți citite pe parcursul unei luni. Citatele din cartea lunii respective, notate sub o anumită zi a săptămânii, consfințesc o idee sau o stare de spirit a clipei, fiind legate într-o rețea inepuizabilă cu alte cărți sau cu alți autori. O anumită notație care descrie o întâmplare a istoriei recente sau personale este punctată cu un fragment semnificativ, demonstrând că viața și cărțile se află în complementaritate. De multe ori, viața autorului de jurnal pare a o lua pe făgașul deschis de lectura acelei perioade. Se poate spune că unele corespondențe dintre *trăit* și *citit* stau atât sub semnul unor miraculoase coincidențe, cât și sub semnul unei predispoziții a scriitorului de a-și organiza viața în funcție de lumea cărților.

Jurnalul anului 2003 începe cu *Don Quijote* de Miguel de Cervantes despre care Manguel afirmă că, citindu-l „mă captivează lumea recreată de Cervantes și nu sunt prea atent la desfășurarea intrigii”...

Astfel, *Invenția lui Morel* de Adolfo Bioy Casares este recitită în avion cu ocazia întoarcerii în Argentina, țara natală a lui Manguel, atinsă de o criză economică fără precedent. Scriitorul notează că, în ciuda tuturor lipsurilor, viața merge înainte, trăind sentimentul de turist în Buenos Aires, orașul altădată al lui. Prima frază din romanul lui Morel se potrivește cu ceea ce este Argentina: „Astăzi pe această insulă s-a petrecut o minune”. În Argentina, notează autorul, „miracolele sunt un fenomen cotidian” (p. 14) și continuă cu o afirmație a lui Picasso, care considera că „totul e un miracol, e miraculos că nu te dizolvi în apa din baie”. O justificare a ținerii jurnalului este în romanul lui Casares următoarea: „Ca să dau realitate fanteziei mele sentimentale” (p. 18). Cum romanul lui Morel se încheie cu „o recapitulare nostalgică a ceea ce înseamnă pentru el patria”, Manguel alcătuiește propria listă nostalgică, gândindu-se la copilăria și adolescența petrecute în Buenos Aires. În încheierea însemnărilor despre cartea lui Casares, autorul selectează următorul fragment din jurnalul acestuia: „Am spus întotdeauna că scriu pentru cititor, dar faptul că eu continui să scriu astăzi, când cititorii (cititorii din toată inima cu trup și suflet) au dispărut, dovedește că pur și simplu scriu pentru mine” (p. 33).

Cartea lui H. G. Wells, *Insula doctorului Moreau*, este recitită în Eurostar în drum spre Londra. Manguel notează că a citit-o prima dată la 12 ani, atunci când îi era frică de „ciudatul doctor Moreau” și că pe la mijlocul cărții a avut o revelație „mult mai groaznică decât închipuirea” continuând lectura „speriat și recunoscător, până la sfârșitul apocaliptic” (p. 36). Insula lui Moreau este asociată cu Londra, lui Wells însuși displăcându-i acest oraș, cetate. În acest sens, Manguel notează: „cu sistemul de tranzit dărăpănat și prețurile exorbitante, Londra trebuie să fie unul dintre cele mai neplăcute orașe pentru oamenii fără bani. Prin ce mijloace de reclamă a convins Ministerul britanic al Turismului lumea că nu e așa?” (p. 39). Scriitorul întocmește și o listă a oamenilor de știință nebuni: „Dr. Frankenstein; Rabinul Loew de la Praga; Dr. Moreau; Dr. Caligari; Dr. Jekyll; Căpitanul Nemo; Vrăjitorul din Oz” (p. 42). De asemenea, autorul se întreabă dacă femeile de știință nebune sunt prezente doar în basme și mituri și le enumeră pe Circe, Medeea, Mama vitregă a Albei-ca-Zăpada, Vrăjitoarea lui Hänsel și Gretel, Zâna cea bună a Cenușăresei. Cartea lui Wells este terminată cu neplăcere, pentru că, explică autorul: „Deși nu și-a pierdut nimic din minunata ei oroare, cum am avansat în vârstă cartea a devenit mult mai dificilă și mai complexă, plină de aluzii literare” (p. 45).

Spre deosebire de cartea lui Wells, cartea lunii august din jurnal, *Kim* de Rudyard Kipling este, declară Manguel, „una din puținele cărți care mă încântă mereu; cu cât o recitesc mai des, cu atât devine mai prietenoasă” (p. 49). De asemenea, autorul consideră că „Noi citim ce vrem să citim, nu ce a scris autorul” (p. 53), mărturisind că, de exemplu, în *Don Quijote* nu îl interesează „în mod deosebit lumea cavalerească, ci etica eroului și curioasa lui prietenie cu Sancho”. Astfel, în *Kim*, ceea ce-l fascinează este „căutarea lui Kim și, respectiv, a lui Lama, ca și descrierea strălucită a unei lumi pe care n-o cunosc”. Ultima zi a jurnalului despre *Kim* conține notația că în spaniolă cuvântul așteptare, *espera*, are aceeași rădăcină cu speranță, *esperanza* și ceea ce Gide spune în *Jurnal*: „Sala de espera. Ce limbă frumoasă, aceea care asociază așteptarea cu speranța!” Manguel crede că finalul romanului Kim este „despre așteptare, despre descoperirea faptului că ai realizat ceea ce ai dorit aproape fără să știi” (p. 62).

În legătură cu cartea lui François-René de Chateaubriand, *Memorii de dincolo de mormânt,* Manguel afirmă că „cele două volume Pléiade sunt copleșitoare”. Ceea ce este surprinzător în *Memoriile* lui Chateaubriand, în viziunea autorului jurnalului, este atât imaginea „desfășurării subiective a prefacerilor sociale” cât și dezvăluirea „pierderilor mai profunde, prin vârstă, experiență, schimbarea dorinței”. Evenimentul de la 11 septembrie 2001, petrecut în urmă cu un an este evocat în jurnal, iar cartea lui Chateaubriand se deschide la următorul fragment: „crima nu va fi în ochii mei niciodată un motiv de admirație și un argument al libertății; nu cunosc nimic mai servil, mai abominabil, mai laș, mai obtuz decât un terorist” (p. 66). De asemenea, vremurile de restriște îi dau forță memorialistului: „Dacă fericirea m-ar fi prins în brațe, eu m-aș fi sufocat” (p. 74). Finalul memoriilor este marcat de convingerea lui Chateaubriand că nimic nu moare: „pentru mine, nimic nu pleacă în lumea umbrelor; tot ce am cunoscut vreodată trăiește în jurul meu. Doctrina indiană spune că moartea, când ne atinge, nu ne distruge; doar ne face invizibili” (p. 81).

Romanul lui Arthur Conan Doyle, *Semnul celor patru*, îi oferă ocazia lui Manguel de a alcătui o listă a romanelor sale polițiste preferate și să observe că romanul polițist poate fi citit și ca un roman de dragoste. *Afinități elective* de Johann Wolfgang Goethe îi pare lui Manguel ca având o intrigă „oarecum de telenovelă, țesută în jurul celor patru personaje principale” (p. 107). Pe de altă parte, crede autorul jurnalului, „astăzi, când ne jucăm cu hipertextul în cutia de nisip a postmodernismului, unde ne facem iluzia că dirijăm narațiunea pe un număr limitat de căi, suntem la fel ca Eduard, Charlotte, Ottilie și Căpitanul; alegem posibilitățile pe care Soarta (ca un părinte autoritar) le-a ales deja pentru noi” (p. 109).

În legătură cu *Vântul prin sălcii* de Kenneth Grahame, Manguel mărturisește că-i place foarte mult Domnul Bursuc pentru că „pe el nu-l deranjează o oarecare neglijență a manierelor” considerându-le „lucruri care nu contează”. De aceea, se gândește că i-ar folosi o astfel de listă a lucrurilor lipsite de importanță. Broscanul, în schimb îi displace pentru că... îi amintește de un coleg din școală „lăudăros, jalnic, laș și snob”.

Jurnalul anului 2003 începe cu *Don Quijote* de Miguel de Cervantes despre care Manguel afirmă că, citindu-l „mă captivează lumea recreată de Cervantes și nu sunt prea atent la desfășurarea intrigii. Peisajul în care călătoresc cei doi aventurieri, conflictele lor zilnice, durerea, mizeria, foamea, prietenia au o asemenea forță a realității încât uit că protagoniștii urmează firul narativ și pur și simplu mă bucur de tovărășia lor” (p. 144). În finalul notațiilor dedicate romanului lui Cervantes, autorul afirmă că „probabil marile figuri literare sunt cele puține care vor scăpa întotdeauna înțelegerii noastre depline” (p. 159).

În legătură cu fortul din romanul lui Dino Buzzati, *Deșertul tătarilor*, Manguel notează: „într-un loc cum este acesta, tot ce e în tine te îndeamnă să pleci de aici; tot ce e afară te ține aproape” (p. 161). De asemenea, autorul propune, plecând de la acest roman, liste de cărți „pe tema timpului suspendat”, „despre locuri de unde nu poți pleca”, „despre locuri unde nu poți ajunge”.

Scriitoarea japoneză Sei Shonagon face în *Cartea pernei*, nenumărate liste, autorul fiind avertizat de Silvina Ocampo, care i-a recomandat-o, astfel: „o să-ți placă, pentru că-ți place să faci liste” (p. 174). În această parte a jurnalului Manguel include o listă sub forma unei „biblioteci sentimentale” compusă din cărți pe care și le-ar dori din motive „pur anecdotice”.

Ieșirea la suprafață de Margaret Atwood este recitită din perspectiva evocării tatălui, care îi apare în vis autorului. Un citat din roman este sugestiv în acest sens: „dar n-a murit nimic, totul este viu, totul așteaptă să prindă viață” (p. 188). În legătură cu finalul simbolic al romanului, Manguel afirmă: „dacă sacrificiul unui zeu este să ia forma omului, sacrificiul unui om este să devină piatră, ramură, noroi. Hrist cel uman se lipește de pomul lui Adam” (p. 200).

Jurnalul se încheie cu *Memoriile postume ale lui Brás Cubas* de Joaquim Maria Machado de Assis, volum prezentat de Manguel astfel: „un amalgam de capitole foarte scurte, care sunt doar niște note, fragmente de dialog, scene de dragoste trunchiate, schițe de personaj și minieseuri, toate construind autobiografia unui erou fără voie, deprimatul Brás Cubas, care la începutul cărții nici nu mai este în viață” (p. 205). Este o carte care-i place foarte mult autorului jurnalului, care se întreabă de ce este atât de puțin cunoscută: „pentru a povesti despre trecerea iubirii și timpului, curgând din viața de apoi în prezent, Machado de Assis nu face decât să pună în mâna cititorului o carte cu amintiri și observații la întâmplare [...] Machado așteaptă de la cititori statornicia prieteniei” (p. 217).

Jurnalul de lectură al lui Alberto Manguel este un jurnal aforistic, în care autorul întocmește liste de cărți, scrie despre cărțile pe care le-a citit și pe care le recitește, despre subiectele/temele preferate, despre orașele care merită vizitate, fiind un text deschis, care coopteazǎ cititorul în fascinanta experiență a lecturii îmbinate cu viața. Uneori, experiențele vieții îi par autorului mai edulcorate decât experiențele pe care le-a trăiește în mod livresc. Textul este traversat de la un capăt la celălalt de efuziunea celui care trăiește *între/prin* cărți și care observă permanent legăturile dintre ceea ce trăiește nemijlocit și ceea ce descoperă prin intermediul cărților. Viața și cărțile se unifică în substanța inconfundabilă a jurnalului unui cititor ideal.

DIMITAR BOGDANOV ȘI DECORATIVA LUME VECHE

Pictorul Dimitar Bogdanov, în vârstă de 60 de ani, s-a născut, s-a format profesional și trăiește la Sofia. A absolvit, în anul 1986, Academia Națională de Arte din capitala Bulgariei, Specializarea "Conservare și Restaurare". Este vizibil și se bucură de recunoaștere națională și internațională grație expozițiilor constante, personale și de grup. Lucrările îi sunt achiziționate de colecționari din Europa – Franța, Italia, Polonia, Macedonia – din Canada, din Japonia, din Turcia.

Pictura lui Dimitar Bogdanov este decorativă, avem de-a face, de fapt, cu o risipă de podoabe cromatice și de detalii de conținut, de natură să lărgească substanțial perspectiva asupra compoziției. Imaginația artistului bulgar lucrează cu mituri și simboluri, despre care crede că sunt adevărata limbă a sufletului.

Dimitar Bogdanov este și un mare admirator al femeii, mai bună, mai frumoasă, mai profundă decât eternul ei însoțitor și cavaler. Femeia este esența poveștilor, mai mult, este esența marilor adevăruri, știute și mai ales neștiute. De aceea, ea apare în majoritatea lucrărilor sale, chip luminos, inocent, cel mai adesea zâmbitor, deschis către privitor, pregătit să i se dăruiască. Dimitar Bogdanov este păstrătorul fidel al unui tipar, domnițele lui, indiferent de jocul vizual pe care îl acceptă sau pe care îl provoacă, rezonează cu o consecvență anume a liniilor și a luminii. De aici, sugestia că pictorul a găsit și propune formula feminității pure, absolute, corespondentul, în planul lumii pământești, al chipului din icoană.

Portretele nu sunt niciodată singure. Mai exact, făptura plutitoare și ingenuă din cadru nu se povestește singură. Ea se completează cu păsări, fluturi, flori, frunze, ba chiar și cu ouă, cu obiecte mici și fragile, cu posturi de carnaval, menite să-i sublinieze, pe de o parte, puterea de seducție, pe de altă parte, apartenența la această dimensiune, în care senzorialul este principalul filtru al tuturor experiențelor și sentimentelor noastre.

Artistul bulgar a înțeles că imaginea clasică poate conta în lumea digitală, în care ne afundăm, dacă reușește să vină ca un contrapunct la oferta actuală. Este și aceasta o modalitate de a iniția un dialog cu Noul, oricât de vechi – mental, emoțional și cultural – te recunoști structural. În fond, nimic nu se pierde, nu de tot, ci revine, renaște într-un format adecvat conținuturilor generate de legea universală a schimbării.

DENISA POPESCU

Trauma ne-nașterii

(urmare din p. 7)

Putna nu mai sta!" Nu întâmplător, una dintre cele mai cunoscute și emblematice poezii patriotice românești este „Țara mea" de Ioan Nenițescu, cântată atât de penetrant de Tudor Gheorghe, poezie care proiectează propria noastră patrie într-un loc ideal, într-o depărtare utopică, unde trăsăturile deseori prozaice și inconvenabile ale lui „aici" sunt convertite la virtuțile unui fabulos „acolo": „Acolo este țara mea / Și neamul meu cel românesc..." Este lipsit de importanță faptul că, în intenția autorului, „acolo" avea o încărcătură pur nostalgică dat fiind că a scris poezia pe când se afla la studii în Germania. Importantă este intenția operei – iar noi, cititorii de azi, ne regăsim în „acolo" mult mai bine decât în „aici" și nu am schimba pentru nimic în lume un adverb cu celălalt. Tot Vintilă Mihăilescu sesizează extrem de inspirat – fără însă să ofere o explicație fenomenului – imposibilitatea (psihologică, mentală) a unei Renașteri românești: „Avem repetate izbucniri de creativitate (adesea surprinzătoare) pe care suntem tentați de fiecare dată să le percepem drept <<renașteri>>, dar am ratat sistematic Renașterea."[2] Or, fantasma renașterii – cum o numește Jung – este imposibilă pentru acela care nu se confruntă cu *angoasa* stârnită de facticitatea „aruncării în lume". Și tot de aceea nu a fost posibil un veritabil existențialism românesc. Pe bună dreptate s-a simțit nevoia unui alt nume dat curentului literar-filosofic similar existențialismului dezvoltat în România interbelică – „trăirism". Titlul unei antologii de texte apărut la Editura Academiei Române în două volume, intitulată „Existențialismul românesc" îl resimțim drept gonflat și nerealist tocmai pentru că „existențialismului" îi lipsește aici una dintre condițiile sale de posibilitate: conștientizarea *fatalității nașterii*. Or, fără o asemenea idee, existențialismul este inconceptibil. De la Kierkegaard la Sartre conștientizarea abisului care-mi întemeiază venirea în lume deschide orice discuție privitoare la libertate și responsabilitate. Cum am putea noi românii înțelege sintagma „existența precede esența" – din moment ce folosim, privitor la propria noastră naștere, diateza reflexivă și nu pe cea pasivă, așadar faptul apariției noastre în lume nu este deloc incompatibil cu „esența" pe care ne-o dăm prin libertatea de alegere. „Trăirismul" românesc se sprijină doar pe un stâlp al facticității ființării noastre: moartea. Reflecțiile trăiriste gravitează exclusiv în jurul necesității morții, ele practică o deschidere incompletă și unilaterală spre tema necesității și spre existențialism.

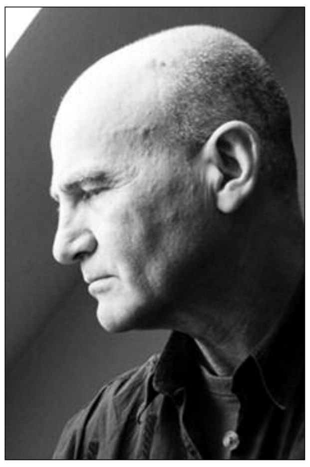
Cred că cele afirmate anterior se verifică dacă analizăm opera celui mai reprezentativ gânditor „existențialist" român – Emil Cioran. O carte precum *De l"inconvénient d"être né* ar fi fost imposibilă dacă Cioran nu ar fi adoptat limba franceză. Dar probabil nici una precum *La Tentation d"exister* pentru simplul fapt că, gândită în românește, faptul de a fi nu se clivează într-un domeniu al necesității și unul al libertății, iar existența nu poate deveni obiectul unui „proiect" personal, ca expresie a libertății de alegere, căci în limba română existența nu poate fi gândită ca fiind antitetică nașterii. Deși într-o oarecare măsură prefigurat încă din perioada românească a creației lui, abia în perioada franceză a operei sale centrul reflecțiilor lui Cioran îl constituie, explicit, „nașterea" ca aruncare în lume și „descompunerea" acestei necesități înspre domeniul libertății *pre-ființei*. Izvorul catar al gândirii existențiale nu putea țâșni decât în cadrul (spiritului) limbii franceze...

1 Vintilă Mihăilescu, „Arta paricidului la români", în Dilema veche, nr. 422, 15-21 martie 2021

2 Ibidem

Alexandru Jurcan

Faldul mucegăit al mariajului

Angelina Jolie adoră să regizeze filme (vezi *Unbroken*). Apoi a scris scenariul la *By the Sea* (*Pe malul mării)*, film regizat de ea în 2015. După 7 ani de conviețuire cu Brad Pitt, a hotărât să se căsătorească oficial cu el tocmai în perioada muncii la acest film, în care l-a distribuit în rol principal pe Brad. Ei au șase copii, dintre care trei sunt adoptați. Lăudabil, nu? Dar... filmul *Pe malul mării* e premonitoriu, în ecouri de Casandră. Pentru că în 2016 începe un divorț interminabil. Angelina a avut o viață tumultuoasă, iubiri scurte și divorțuri rapide. Când era mică, voia să facă o carieră de îmbălsămare a morților. Droguri, depresii. Apoi

succese fulminante, legături bisexuale – tot tacâmul.

M-am dus la film cu mari rezerve, însă am trăit o poveste cehoviană, cu iz de Hemingway, dar și de Ian McEvan (cel din *Pe plaja Chesil* și *Mângâieri străine*). Pe lângă Angelina și Brad, mai joacă Mélanie Laurent, Melvil Poupard, Niels Arestrup și Richard Bohringer. Filmările s-au făcut în Malta.

Un film pictural, cu puține personaje, cu vuiet de mare și cu blazarea cuplului. Roland e un scriitor în criză de inspirație, alunecând spre alcool și *dolce farniente,* în timp ce Vanessa așteaptă, suferă și se lasă invadată de faldul mucegăit al mariajului. Și-au oferit o vacanță într-un hotel elegant, retras,liniștit. Ea stă adesea cu ochii în gol, pradă unui *spleen* maladiv. Face plajă pe terasă, ascultă valurile și zbuciumul pescărușilor. El merge la bar și-și varsă necazul în alcoolul cu iz de *vanitas vanitatum.* Zilele monotone se termină odată cu sosirea cuplului tânăr în camera alăturată. Ceilalți... Deodată se pun în mișcare rotițele adormite ale subconștientului. Din subliminal vin lumini și umbre nebănuite. O gaură în zid și voyeurismul se instalează comod. Mai întâi spionează Vanessa, apoi i se alătură și Roland. Dincolo, Lea și François își trăiesc luna de miere cu un erotism juvenil de invidiat. Vanessa are frustrări, desigur, doar că în mintea ei se naște altceva decât simpla satisfacție sexuală. Să fie invidia? Violarea intimității sau dulcea complicitate? Își refac sentimentele privind la alții. Se instalează o dependență a implicării nepermise? Sau și-au aprins doar de la ei elanul stins? Nu cumva camera de hotel devine metaforă a sufocării relației? Vanessa vrea cu adevărat să distrugă un cuplu fericit după principiul „să moară și capra vecinului"?

Atitudinea neașteptată, lucidă, inteligentă a soțului înlătură total alunecarea în clișee. Rămâne marea, cu un zbucium amenințător, cu stânci metaforice, cu pescarul ce-și asumă destinul, cu barul în care Michel și Patrice devin adevărați *raisonneurs*. Ceilalți pot fi infern sau paradis, nu-i așa? Nevoia de confruntare, de iluminare. Măcar să-ți cunoști rănile, să le accepți, ca să poți continua oarecum altfel, cu asumarea oricărui eșec. Ca la Cehov: „Vom trăi, unchiule Vania... ne vom odihni".

Cei șase actori joacă impecabil, iar cuplul Angelina-Brad demonstrează că viața lor privată nu lasă umbre peste actul lor artistic de o intensitate tulburătoare. Povestea devine credibilă, chiar mai interesantă, luând în considerare posibilele conexiuni literare. Acum filmul poate fi văzut pe *Netflix*.

Rămâne marea, cu un zbucium amenințător, cu stânci metaforice, cu pescarul ce-și asumă destinul, cu barul în care Michel și Patrice devin adevărați *raisonneurs*. Ceilalți pot fi infern sau paradis, nu-i așa? Nevoia de confruntare, de iluminare. Măcar să-ți cunoști rănile, să le accepți, ca să poți continua oarecum altfel, cu asumarea oricărui eșec.

N. Georgescu

Din vremea lui Pazvante Chioru

(Victor Panduru, *Baştina,* Ed. Betta, 2021)

Din toată această ceaţă narativă, mai voită mai nevoită, un singur lucru iese strălucitor în evidenţă, şi pentru asta trecem cu vederea totul: limba. Adevăratul personaj al romanului lui Victor Panduru este limba română veche care prinde viaţă ca la o baghetă magică. Autorul nu o ridică din scrieri vechi, ci coboară în mijlocul ei arătând că pe canavaua proverbelor, vorbelor de duh, a pildelor, a expresiilor de limbă în general pot sta atâtea şi atâtea cuvinte străine fără s-o strivească…

cronici

...Citesc cu atracţie şi reţinere noul roman al lui Victor Panduru, *Baştina**. Mă atrage scrierea ca un plonjeu extatic în vechea limbă română copleşită de turcisme, grecisme ori slavonisme dar ţinută svelt în frâu de către autor, sunt mirat, şi eu, de posibilităţile stilistice extraordinare ale acestui experiment de dicţionar şi arhivistică din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea – dar mă reţine lipsa dorinţei de a construi o naraţiune. Practic, în cele din urmă „povestea" se ţese de la sine, dar mai degrabă ca o „saturaţie" a descrierii, ca o ridicare bruscă a mâinii de pe hârtie; zic, mai degrabă, că se încheie de la sine, pentru că oriunde se putea închide, fiind constituită din episoade de sine încheiate care nu caracterizează / descriu un personaj, ci o lume, şi anume: una ideală. Căci, ce e o poveste fără nume de personaje? Pe mai bine de două sute de pagini autorul înşiruie întâmplări de tot felul de pe vremea lui Pazvante Chioru: jafuri, omoruri, chinuri, pedepse nemotivate, adunări de târgoveţi, bande de hoţi, hanuri, cârciumi, case de zid ori de chirpici, uliţe podite dar şi „cacaine" (canale de scurgere a mizeriilor pe sub podeală), târguri de animale... Emoţionant este cum în spatele unei cârciumi îşi aduce un cioban de la munte cioporul de oi pentru sacrificare şi le hrăneşte acolo cântându-le din fluier până la ultima oaie tăiată de cârciumar, după care merge acasă să aducă altele... Merita un nume acest ciobănel, aşa cum şi cârciumarul şi-l merita pe al lui. Chinurile şi mai ales torturile inventate de juzii fanarioţilor, iată ce-l interesează în mod deosebit pe autor – şi aici îi stau la îndemână atâtea coduri de legi, hotărâri juridice, etc. - şi sunt descrise pe pagini întregi, dar la fel, nepersonalizate. E atmosfera de la începutul „Analelor" lui Tacit, unde se înşiruie în fraze lungi nedreptăţile şi excesele luxuriante ale împăraţilor Romei, fără a se spune cine le suferă în propriu, cine se bucură ori se întristează....Cred că înţeleg această „tactică" a lui Victor Panduru: a fi personalizat aceste suferinţe inumane ar fi fost o dovadă de cruzime – dar aşa, cu personaje abstracte – doar funcţiile ori gradele nobiliare dându-li-se – se înregistrează toate în atmosferă de basm. În fond, şi Arghezi zice: „Ia-l pe ciocoi ca hreanul şi dă-l pe răzătoare", rămânând în metaforă: ce-ar fi fost dacă-i dădea numele?! Vom vedea că Victor Panduru mai are un motiv, de data aceasta estetic, să nu dea nume.

Tot ca la Tacit, durerea se răsfrânge în metaforă şi pildă morală. Iată un tânăr boier de ţară prins de bandiţii din ceata lui Pazvane Oglu, apoi legat de cozile cailor şi târât ca-n basm peste arături: cei din familie *„neputincioşi să oprească hadâmbul, dar şi năvala achingiilor în magazii, jitniţe, gârlici, pivniţă, coteţe, cu mers de picioare şubrede au luat-o pe urmele târâşului, arătat chinuitor de sânge, bucăţi de carne şi sfărâmături de oase până hăt departe, şi, cum n-au putut aduna nimic de pus în într-un coşciug, pe drum de blestem s-au întors la conac să intre ei de vii într-o înmormântare fără pământ."* Aici, autorul se plasează între motive: ca să fie ca în basm, mai trebuia sacul cu nuci („şi unde cădea nuca, acolo cădea şi bucăţica") şi ca fie ca la Ahile şi Hector trebuia ca trupul să fi rămas întreg...

Mai încolo, cazul unei fete furate: taică-su, cârciumar, face totul să-l ducă pe băiat la judecată, dar acolo, fata, când a înţeles că *„Pravilniceasca Condică cerea pentru furător să fie musai osândit de sabie, sătulă de vorovelile năpăstuite ale lumii pe seama ei, a chibzuit adânc şi-a spus divaniţilor domnului că, de fapt, fusese cu mult înainte fermecată de flăcău şi s-a lăsat furată, iar strădania lui la pierdut fecioria i-a cam plăcut."* Tatăl ei, cârciumarul, trage concluzia: *„...îşi dădu seama, asemenea atâtor bărbaţi de la facerea lumii încoace, că zborul spre înţelegerea cerului inimii de femeie are mai mereu aripile jumulite."* (aici nu deranjează genitivul dublu: e vorba de zborul inimii de femeie spre înţelegerea cerului, cum îşi dă seama pe loc cititorul sesizând că e anacolut).

Meritau şi aceştia un nume... Intenţia autorului este estompeze, să aducă la schiţă întreaga epocă, mizând pe efectul de operă bufă al cărţii, de epopee eroi-comică (Budai-Deleanu, cu care se aseamănă mai ales la finalul romanului în discursurile despre democraţie ale insurgenţilor; se pot avea în vedere şi alte opere de final de secol 18, de pildă *Nunta lui Figaro*...). Motivul stă chiar în buchetul de personaje care străbat întreaga naraţiune: acea trupă de *karaghoizi*, artişti ambulanţi care organizează prin târguri teatre de păpuşi cu umbre. Cu mare zgârcenie aflăm numele unuia dintre ei, Ianache, care în final îşi mai asociază trei foşti elevi, tot cu nume, de la Academia Sfântu Sava din Bucureşti – toţi patru organizând o revoltă în urma căreia sunt arestuiţi şi condamnaţi la moarte. Aceşti karaghiozi se adună seara pe o scenă, pun un cearşaf de sus până jos şi în spatele lui mişcă figurile de carton, care sunt luminate de mai din spate de lămpi cu oglinzi ce focalizează lumina. Ei se numesc şi „flaminşti", ironie faţă de secolului luminilor ce se încheie în Apus – dar explică apăsat că fac umbre pe pânză, iar aceste umbre descriu viaţa sub fanarioţi cu toate „caraghiozlâcurile" ei, mai ales cu nedreptăţile care, ştiute fiind de către lume, ar fi dus la cenzură cu pedepse grave. Romanul întreg ar fi, astfel, motivat: sunt chiar jocurile cu păpuşi desfăşurate. Un fel de „umbre pe pânza vremii" ca în *Memento mori*... Dacă această „filosofie narativă" a anonimatului ar fi fost mai apăsat implicată / explicată în roman, multe lucruri se înţelegeau mai lesne; noi doar o deducem.

Dacă nu sunt personalizate, aceste chinuri şi torturi socotite drept pedepse nu sunt nici motivate. În „Infernul" lui Dante, de pildă, ca şi în mitologie în general, pedeapsa este de obicei iniţiatică, adică în ea se citeşte vina, adică efectul şi cauza stau într-o relaţie – ceea ce face ca păţania în întregul ei să devină pilduitoare: cine va face ca mine, ca mine să păţească. Daiaidele, de pildă, la greci, sunt pedepsite să care apă cu ciurul pentru că în viaţă n-au vrut să aibă copii şi, deci, niciun fel de legătură cu bărbaţii, etc. În romanul nostru chinurile nu sunt motivate, sunt alese întâmplător din Condica Pravilnicească, ori inventate, ‚după îndelungă chibzuinţă" cum se spune la un moment dat, de către judecător - după fantezia lui cât de bolnavă cu putinţă. Intenţia este, iarăşi, de a pune ceaţă, de a îngroşa umbrele vremii cu opacitatea minţii falşilor boieri. Nici locul nu este specificat: acţiunea se petrece în două târguri, unul dintre ele este Bucureştiul, dar al doilea este trecut sub tăcere (deşi, după descrierea reliefului, reiese că ar fi Piteştiul). Subtitlul romanului este „Undeva în Valahia". Motivaţia? N-o vedem. Poate că atât de multele amănunte privind viaţa cotidiană ar fi putut fi mai puţin credibile alăturate la un târg lăturalnic... Dar este o naraţiune, nu e nevoie de întărire documentară pentru orice...

Din toată această ceaţă narativă, mai voită mai nevoită, un singur lucru iese strălucitor în evidenţă, şi pentru asta trecem cu vederea totul: limba. Adevăratul personaj al romanului lui Victor Panduru este limba română veche care prinde viaţă ca la o baghetă magică. Autorul nu o ridică din scrieri vechi, ci coboară în mijlocul ei arătând că pe canavaua proverbelor, vorbelor de duh, a pildelor, a expresiilor de limbă în general pot sta atâtea şi atâtea cuvinte străine fără s-o strivească, supunându-se sintaxei – şi mai ales retoricii naturale, greco-romane, dar şi filosofiei stoice în general. Sub vorbire se află, ca un magnet, filosofia de viaţă care ordonează fenomenele. Victor Panduru face poezie în limba veche, când zice: *„A gândit tot ce era cu putinţă să înjghebeze cu fiecare legături înfăşurate pe inimi..."* ; *„izbuc de inimă fără fântânea"* (izbucul şi fântâna se zbat în inima cuiva, trebuie ca „apa" să aibă unde sări; este o întreagă filosofie de viaţă aici, comparând trupul omenesc cu natura...); cineva *„şi-a simţit, fără să vrea, grindinită groaznic inima"* - sau acest fragment de discurs al unui flaminist, un poem veritabil ce dă, de altfel, şi titlul romanului: *„Baştina noastră este pământul veşnicilor începuturi. Tot timpul parcă trăim sub soarta dată de blestemul unui testament al frunzelor rostit de muguri. Asemenea frunzelor, vremurile noastre trec spre uscare, să apară altele la fel. Şi nimic nu se schimbă!"* (glosă la adagiul cunoscut: „ noi suntem un popor vegetal")

Cartea lui Victor Panduru este un experiment (unic) în literatura noastră, cel puţin în cea actuală, cu orice l-ai compara e greu de dus gândul până la capăt. *Mutatis mutandis,* mă gândesc – doar ca fenomen literar! – la Ion Marin Iovescu*;* orice comparaţie cu acesta, însă, trebuie să ţină cont de mentorul său, Eugen Lovinescu, din care citez cu grijă, ca avertisment necesar: *„Dacă l-am comparat cu Creangă nu înseamnă că tânărul Iovescu din Spineni are şi simţul artistic al celui mai colorat, mai ritmic şi mai muzical dintre prozatorii noştri. Comparaţia se susţine doar în proiecţia egală a aceluiaşi material de savuroase vorbe populare, de zicale, de expresii figurate, de proverbe, de glume, de obiceiuri, de versuri, mină folclorică de toate felurile, în bine şi în rău, însufleţită de interesul unui umor amar, plasticizarea împinsă la abuz, tendinţa de materializare excesivă a ideilor. Pe când Creangă e un mineral, extras, curăţat, şlefuit, tânărul romancier se prezintă, deocamdată, sub forma unui enorm zăcământ de materii prime, de folclor, de umor popular"* Aş completa: umorul este atitudinea scriitorului – pe când stilul rămâne limba naturală şlefuită în timp istoric, aceea care nu are cuvinte, ci expresii, calupuri de cuvinte care luate împreună înseamnă altceva decât fiecare în parte, rezultând, astfel, un meta-limbaj, o lectură continuă prin spatele cuvintelor, acea „vorbă-n colţuri şi rotundă" de care vorbeşte Velea...

Cu *Baştina*, însă, este mai mult ca sigur că ne aflăm doar la începutul unui ciclu romanesc, pentru că personajul – pretext, acest Pazvante Oglu de care este legată căderea a trei domnitori fanarioţi la noi, abia a devenit paşă disident de Vidin – pentru asta, sultanul Selim III dând firmanul de ucidere a lui C. Hangherli. Vor urma urgiile acestui Pazvante, pe care sultanul îl va numi chiar paşă după ce n-a putut să-l învingă, cu atacuri furibunde asupra Valahiei – va arde Craiova, din 1000 de case ale urbei rămânând abia vreo 300 – cu căderea altor domni la Bucureşti şi, în fine, cu ridicarea haiducului Iancu Jianu care va trece Dunărea, va dărâma Vidinul, îi va scoate paşei un ochi – de unde şi numele cu care a rămas în istorie: Pazvante Chioru – îi va dărâma şi bastionul de la Turnu Măgurele şi va face să se nască frumosul cântec „M-a făcut mama oltean"... şi, desigur, va pregăti venirea lui Tudor Vladimirescu. Astfel, acesta fiind subiectul, Victor Panduru n-a ajuns nici la jumătatea drumului, de aceea trebuie felicitat pentru ce a făcut – şi pus să ducă la bun sfârşit această *saga* flaministă.

Ana Selejan – poetă

Ana Selejan redefinește liric universul ficțional ca pe un tărâm al tradiției mitologice românești, plasându-l, undeva, dincolo de o Vale a Zânelor inundată în miros de cimbrișor și lacrimi de viorele. Acolo, sunt zăvoaiele Raiului; dincoace, suntem noi și poesia.

Nimic uimitor la cineva care scria astfel cu aproape cinci decenii mai înainte de a alcătui, ca pentru propriul suflet, o carte de „contribuții critice" despre „biografia și creația" lui Lucian Blaga. Se cuvin făcute, mai întâi, unele precizări: Ana Selejan este cunoscută, pe lângă studiile dedicate cărții vechi românești, de secol XVI, XVII și XVIII și celei de patrimoniu, cu precădere pentru numeroasele sale volume de cercetări aplicate literaturii noastre în perioadele ei de tranziție, de reeducare și prigoană, de totalitarism, adică literatura românească publicată respectiv în anii 1944-1947, 1948 și 1994-2000. În 2020, i-a apărut volumul ***Lucian Blaga, biografie și creație. Contribuții critice***.

Recent (2021), în colecția „Mirabilia" a Editurii Limes, a apărut volumul de versuri pe care anterioara carte a Anei Selejan, cumva, îl prevestea, intitulat; ***Dincoace de Valea Zânelor***, și prevăzut cu o *notă* finală, semnată de autoare și datată *Sibiu, august, 2021*, din care aflăm că poemele au fost scrise între anii 1970-1983, cu o *addenda* din 1990; iar nădejdea și luciditatea autoarei în legătură cu propriile versuri sunt exprimate clar: „ele configurează un personaj liric limpede și elocvent, un tablou al vârstei tinere de care uitasem complet. Le trimit în lume, cu nădejdea că vor reuși să aibă răsunet și-n alte planete de oameni". Cu aceeași nădejde, comentariul care urmează.

Univers inițial și inițiatic, introspecția propune autoscopia propriei făpturi „de la creier la inimă", descinsă din amintire; termenii sunt blagieni, regretul e personal: „Am coborât în mine cu un lift păgân!.../ N-aveam ce să semăn,/ N-aveam ce să vând./ Nepăsătoare vremea ne-ngenunchie sub ea,/ nemiloasă efigie, lipsa de-a vrea" (EFIGIE), sau parafrazează *liniștea* lui Blaga: „E-atâta ordine în jur,/ încât aud cum firele de praf/ se plâng de singurătate" (MĂRTURISIRE). Fantasticul acvatic de care autoarea se simțea magic atrasă în nopțile copilăriei, preia din misterul straniu al prozei poetice voiculesciene: „Sub pulberea de apă și de lună,/ în vuietul alinător/ istovită de plâns, adormeam, visându-mă lostriță" (PRIVILEGIU); ori retrăiește, în strat precreștin, scenografia unei taine hristice: „Nu știam și nici acum/ nu știu să înot.../ Dar de atunci am învățat/ să pășesc pe ape" (COPIL FIIND). Element vital, apa îi este hărăzit dintru-nceput poetei: „Aici, în apă, sunt în elementul meu./ Ușoară, liberă, nu mă grăbesc,/ Pășesc peste ape,/ Dincolo de frică/ Și de singurătate" (SIGURANȚĂ).

În fond, poeta dezvoltă un permanent recurs la repere culturale – fie acestea autohtone rituri păgâne, cum descântecul de „omul rău"/„mititelul", oficiat de Coca-țiganca (MĂRTURISIRE), fie din patrimoniul universal al spiritualității, vorbind, tot aici, despre „intrarea în armonie". Apelul la fondul universal de valori și conviețuirea poetică cu acestea sunt sesizate, pe coparta a patra, de editorul-poet Mircea Petean: «Poeta [...] visează forme pure, un joc cu mărgele de sticlă, ca-n romanul lui Hesse, și resimte presiunea insuportabilă a nerostitelor care așteaptă să fie eliberate».

Erotica feciorelnică din ÎN VACANȚĂ are ceva din sfielile surprinse de George Coșbuc în *La oglindă* și de tabloul *Pubertatea* al lui Edvard Munch: „În fine, te pot critica,/ mă simt ocrotită/ în camera mea./ Dar cât va dura?"; aceleași reprimări ca în GÂND DE FATĂ: „vreau să pășesc în viață cu dreptul,/ nici măcar atinsă/ de petalele genelor tale".

Un expresionism cu totul în răspărul tendințelor poeziei contemporane minimaliste până la patologic, fiziologiste până la vulgaritate, practică Ana Selejan în poemele sale recuperate din tinerețe. Gingășia vestalică se împletește cu ingenui răutăți, capabile de înminunări cerebrale și adânci înfiorări. Nostalgia „lostriței moarte" de-acum, „săgeată albă" cândva, se topește în regretul amintirii retrăite în confortul domestic al sălii de baie, vagă sugestie a tumultuoaselor ape străbătute cândva „zorind, înapoi,/ spre izvoare": „Apă fierbinte și neon/ atât a mai rămas,/ din culcușul stelar/ în care am fost" (SĂGEATĂ ALBĂ). Murmur baladesc se iscă uneori, ca dinspre Radu Stanca sau Doinaș: „Tăcutele întinderi albastre/ Mai rabdă și azi călăreții/ Galopând, fantomatic, spre ținte-ndrăznețe, Neștiuți, nevăzuți, călăreții" (VÂNĂTOARE). O remarcabilă descriere a momentului dedicat de scriitor scriiturii, regăsirii, adică, cu sinele: „O pauză în lume, fără mine,/ o vreme pentru mine, doar cu mine,/nespuselor cuvinte, rostire să le dau, cohortelor de gânduri, eliberări de șa" (DORINȚĂ). Fiorul repetat, kareninian, al ispitei de a ieși brusc din lume: „Acolo am simțit sub ceafă/ sărutarea rece a șinei" (EȘEC), spre a rămâne acolo unde „totul este posibil" (VALEA ZÂNELOR), spre a rămâne „fulger alb"; refuz al încarcerării domestice (vezi textul FAȚA DE PERNĂ), căreia poeta nu i se poate dedica în întregime: „Vreau o clipă pură, singură, detașată/ cu aromă și culoare, cu gust/ și sunet și forme netrecute/ prin vreo tocătoare" (MUNCI ȘI ZILE). Autoportretul poetei, ancorat în prezent, îl înveșnicește ca un tablou celebru: „Așezată oficial, solid și demult/ în cadrul ce, zice-se, mi se cuvine/ am parte de același azi, văduvit de ziua de/ mâine" (ACELAȘI AZI). Versurile vorbesc despre inexorabila trecere: „Și tot învârtindu-ne-n cercul/ de lucruri, de oameni, de gânduri,/ nu mai știm cum și când devenim/ o părere/ între patru scânduri" (PETRECERE); despre tinerețea nemuritoare, pierdută: „Să fie douăzeci de ani/ de când ne-adăpostim de ochiul vremii/ hrănindu-ne, din când în când,/ cu nostalgii,/ risipitori și generoși/ precum, odinioară, zeii?" (ADDENDA).

Dincoace de Valea Zânelor îmbie cititorii cu o invitație la retrospecție, în imagini plastice de nostalgie onestă, acceptare lucidă a realității și efluvii maternale de iubire. Orice cântec e o chemare la viață, iar cartea de poeme a Anei Selejan dispune de toate argumentele.

MIHAI POSADA

Sfânta Muceniță Varvara, Indrea 2021

Liliana Rus

Note de lectură

În rânduite rostiri, ascultarea

O poezie născută „la rece", care se țese în lumina unui apus „de un trandafiriu discret", un „castel din nisip uscat", însuflețit de o floare plantată „între zidurile uscate" – aceasta este doar o scurtă și senină impresie după o primă lectură a cărții **Fiți ascultători!**, scrisă de poetul **Gelu Ungureanu**, apărută la **Editura Eikon**, în 2021.

Magistrat, absolvent al Facultăților de Drept și Drept Administrativ din București, Gelu Ungureanu face parte din cercul poeților care au frecventat *Cenaclul Sind* din Pitești, înființat în anii '90. A publicat poezie în revistele literare și în antologiile generației sale. Versurile scrise de-a lungul timpului au fost păstrate în manuscris și publicate în ultimii ani, în mai multe volume, la Editura Eikon din București.

Volumul *Fiți ascultători!* dezvoltă pe un palier central o poezie a ochiului deschis cu luciditate asupra lumii, o imersiune în realitatea dură a unui timp pe care mulți dintre noi l-am dori sărit din calendare. Metehnele acestui secol – lăcomia, superficialitatea, instinctele satisfăcute, fățărnicia, falsele realități, dominația aparențelor, lipsa atenției asupra nevoilor umane, pasivitatea –, sunt teme care captează atenția poetului, pregătit să dezvăluie realitățile unei societăți tulburate în aproape toate compartimentele sale:

„Vin vremuri grele, cusute cu ață albă./ Contur înmuiat în zări incerte,/ te lăbărțezi indecent – și crăpi/ de rușine!" (*Contur plăpând*)

„O să dai de poteci semănate cu suspine,/ de refuzul dreptului la amintire,/ de suferința căzută-n blestem/ și de neliniștea vinovată, venind/ să cerșească ceva din singurătate.// De-abia acum se întrevede ceva/ cert, dar numai dacă există:// interdicția bunului simț, declinul/ virtuții atârnând/ într-o stranie-ntristare;/ dar și iluzia răzvrătită, câștigând/ farmecul doborât și apoi renăscut;// în sfârșit, o minte care țâțâie/ căutând cuvinte potrivite să explice/ foloasele deschiderii către nepăsare." (*Strategie*)

Raționamentele „seci, dure, goale, inutile..." nu pot opri slăbiciunile, pornirile ascunse, nici măcar îndeletnicirea de a număra insulele luminoase ale existenței: „sălașurile îngerilor, descoperite întâmplător; // nelămuritele fascinații;"

Centrul de greutate al cărții pare să fie totuși acea „amărăciune ascunsă", însoțită de meditația către „statornicia rânduielilor", la adăpostul credinței. Un balans între cerebral și ecourile tuturor spaimelor, între dorințele inimii și remușcarea cu greu acceptată:

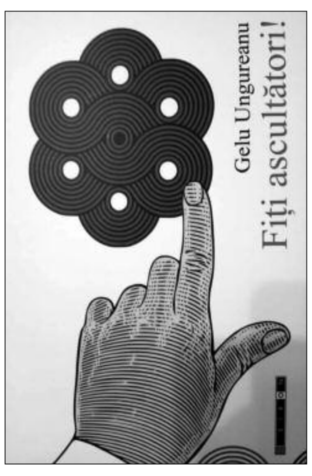
„Ridic lampionul/ și privesc cu atenție cerul deschis.// Cu o sinceritate îndelung consolidată/ cercetez îndepărtatele amintiri/ sub o constelație veche, obosită,/ ce-mi creează iluzia/ unui adăpost.// Când depărtarea începe/ să macine din orizont,/ ridic lampionul mai sus;/ sper să văd ceva –/ pretutindeni doar rătăciri.// Schițez o-ntinsă cugetare,/ dar un suflu izgonit din piept/ îmi smulge lampionul –/ într-un zbor ascuns." (*Lampionul*)

Lumea este analizată din unghiul celor mai diferite traiectorii, sunt teritorii de manevră cu redute exploatate cu puțină metaforă, doar poezie sobră, adevărate lecții de viață care îndeamnă la (auto)cunoaștere:

„Care ar fi scopul altruismului?/ Mă tot întreb de-un timp:// să nu stânjenesc apropierea/ de divin?// să consider sărăcia întronată/ ca întruchipând esența lucrurilor?// să pot practica uneori o fericire/ nedefinită, și apoi să-i nimicesc/ farmecul neomenesc?// să-mi permit, ca urmare,/ să caut propria armonie printre/ elementele providenței?// să elimin nesiguranța/ învățăturii, iar când sunt bănuit/ de dispreț să așez meritul/ în mijlocul respectului?// să nu am de-a face cu josnicia/ degradării, să mă izbesc/ de libera-mi alegere?// Dacă-i așa, fără să isc o vrajbă/ răsunătoare, o să procur/ cele mai curate veșminte/ spirituale, am să invit toți/ prietenii; vom sorbi împreună/ din vinul ca de împărtășanie,/ fără grabă – precum o candelă,/ uleiul." (*Care ar fi scopul altruismului?*)

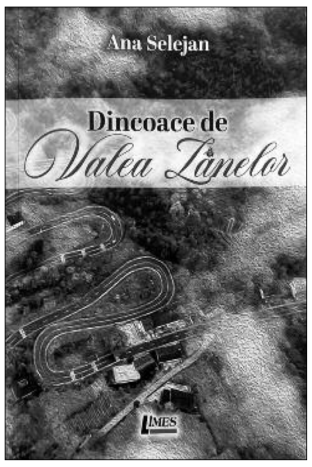
Centrul de greutate al cărții pare să fie totuși acea „amărăciune ascunsă", însoțită de meditația către „statornicia rânduielilor", la adăpostul credinței.

În țesutul poeziilor sale, Gelu Ungureanu lasă să se întrevadă „nesfârșita schismă" între trecut și prezent, ceea ce a fost și ce este, între lumină și umbră, între tradiția schimbată cu forța și progresul dizolvat în secrețiile sale.

Ochiul interior al poetului caută o altă lumină: „mătăniile se mută-n răspântii, unde se pierd"; „am dat de cârma părăsită/ a vârstei de cristal/ ce se leagănă într-o lumină/ obscură."

De la înălțimea experiențelor sale existențiale și spirituale, Gelu Ungureanu se mișcă oarecum detașat, poate eliberat de spaime, ispite și himere, lăsându-și libertatea totală de a se (re)construi într-o poezie cu sensuri neașteptate, cu o viziune matură asupra lumii.

Rostiri liniștitoare alternează cu altele provocatoare și coexistă armonios, intersectându-se ori respirând separat:

„După toate cele acatistul/ triumfă;/ prin ferestre ies abătute/ toate spaimele cu care am/ conviețuit.//Mă-ncearcă nostalgia;/ după atâta vreme, deveniserăm/ un corp comun:/ iubire, melancolie, naștere, moarte,/ renaștere...// nu le puteam concepe de unele/ singure." (*După toate cele*)

Egale ca întindere, scrise într-o expresie poetică surprinzătoare, irizate de lumină, nostalgie și mai ales de luciditate salvatoare, poeziile lui Gelu Ungureanu își conturează un spațiu liric echilibrat, asumat, „dobândind ceva mai mult/ din înaltul neîncetatei schimbări."

cronici

Mihai Barbu

Be brave. Be new. Be free. Be you. Precum a fost și Mihai Viteazu…

Am citit, pe când eram mai mic, o carte care descria un oraș sau, mă rog, o capitală nu prin istorie, arhitectură sau atracții turistice, ci printr-o mână de prieteni. E vorba, vă reamintesc, de "Belgradul în cinci prieteni". Ce frumoasă poate fi o capitală în care să ai cinci prieteni, nu-i așa? Vi se pare puțin? Odată cu trecerea anilor o să vă dați seama că numărul lor e imens.

A fost odată ca niciodată, la sud de Dunăre…

În 1969, Nichita Stănescu a publicat, într-o ediție bilingvă, împreună cu Adam Puslojic, volumul pe care l-am pomenit înainte. Poeziei celor doi li s-au mai alăturat și versurile poeților Srba Ignjatovic, Petre Stoica și Anghel Dumbrăveanu. Cartea s-a reeditat 45 de ani mai târziu când, dintre cei 5, doar sîrbii mai erau în viață. Între timp, Belgradul nu mai e capitala Iugoslaviei ci doar a Serbiei iar marea țară din sudul Dunării a fost împărțită, ca la piață, după voia americanilor. Srba Ignjatovic a rezumat, într-o carte ulterioară, situația lor din '69: "Când eram cu toții Tito (și alte povestiri)". Pe atunci, în anii '70, la Belgrad se manifesta o anume stare de lentoare. Împreună cu Anghel și Petre, Nichita stătea zile și nopți la cârciuma "Sumatovici", acolo unde se aduna toată boema artistică a Capitalei. Poeții noștri nu stăteau nici în grădină, nici la etaj (poziție care le-ar fi oferit o perspectivă turistică a Belgradului) ci la subsol. Acolo, în fumul dens al țigărilor proletare, având în față doar băuturi tari, Nichita a constatat că "ălă nu era aer de respirat" și că "ăsta e aer de cântat". Poetul Ioan Flora și-a adus aminte că în 1982, Nichita voia să ajungă la Belgrad, la "Întâlnirile din octombrie", dar la Timișoara a constatat că nu are de unde să achite cei 7 dolari pentru a ajunge la sîrbi. A fost o întreagă tevatură. "Și marele poet, prin nu știu ce tertipuri, reușește să păcălească autoritățile și să nu dea acești 7 dolari pe care, pur și simplu, nu-i avea", conchide Flora. Un sârb, din comitetul de primire de la Pancevo, îl întreabă: "Dar se poate, domnule Nichita Stănescu, dumneavoatră, marele poet național român, să nu aveți 7 dolari?" "Domnule, dumneata știi de unde vin eu?" "De unde?", s-a interesat sârbul. "Din țara lui Pulea!"

Clujul în trei prieteni

Eu, de câte ori veneam în capitala Ardealului, socoteam că orașul nostru de suflet, era "Clujul, în trei prieteni". Orice descindere, cu mașina, cu trenul, cu "Normandia" sau cu avionul era legată de o iminentă întâlnire în trei. Anul ăsta (mă refer la defunctul an 2021) a pus capăt unei prietenii cu origini pierdute în negura vremii. Ne-am împrietenit, iremediabil, cu ocazia celor 12 ediții ale Salonului de toamnă al umorului (grafic) pe care le-am pus la cale în Petroșani, împreună cu fratele meu Ion, din '76 până în '88, secolul trecut. În primăvară s-a prăpădit Mihai Boacă, în urma unei boli necruțătoare pe care a vrut s-o trateze în mod naturist. De fiecare dată când îl întrebam ce face îmi răspundea invariabil: "fac niște opere nepieritoare!" Și râdea singur ca de un banc foarte reușit. Răspunsul său cuprindea, însă, un sâmbure de adevăr. Timpul va lucra pentru el cu tenacitatea bobului de muștar. Odată prins într-un sol prielnic, el va crește mare și tare spre bucuria celui care l-a sădit. Spre sfârșitul anului, ne-a părăsit și Octavian Bour, un mare grafician, care a fost artistul *Stelei*, revista emblematică a Clujului, unde a trudit mai bine de o jumătate de veac. Ca să-l conduc pe ultimul drum am plecat din Vale, cu noaptea în cap. Bour a fost, ca artist, harnic precum o albină. A publicat vreo 15.000 de desene, risipite prin ziare, reviste, cataloage de expoziții și, o mică parte din ele, în cărți. Știați că albinele nu dorm niciodată? Atunci când simt că li se apropie sfârșitul, ele socotesc că n-ar mai trebui să fie o povară pentru nimeni și, în consecință, albinele bătrâne nu se mai întorc în stup și înoptează pe flori. Modest și discret, cum a fost toată viața, Bour a îngrijit, pe balconul său cu vedere la bulevard, flori de tot felul. Era o adevărată grădină botanică, la scara unui bloc. Caricaturistul are ca ideal vegetal urzica. Esteții o socotesc un fel de "herba inutila" sau, pe limba francilor, "une mauvaise herbe". Arghezi le-a reconsiderat într-o poezie memorabilă: "Împotrivite, aspre, solitare/ Ați biruit cu blestem și năpastă/ Și vă crezusem sterpe și amare,/ O blestemată bălărie proastă./ Dar ați răzbit în piatră: Pace vouă!/ Și binecuvântare cui v-a dat!" Ceea ce Arghezi a reușit în poezie, Bour a izbutit în desenul său esențializat și spiritualizat, atât de rar printre colegii săi de acasă sau de aiurea.

A doua zi, după…

Nu m-am întors acasă în aceeași zi. Voiam, ca a doua zi, dimineață, să mă plimb, de astă dată singur, prin locurile în care, până nu de mult, le străbăteam în trei. Afară era un frig de crăpau pietrele din caldarâm. Lumea își cumpăra "coffee to go" pentru că avea unde se duce. Am sunat două cunoștințe recente ca să le invit la o cafea. N-au răspuns. Era o vreme, vorba regretatului critic Petru Poantă, "să nu scoți redactorul din cârciumă". Și poeții din confortul lor casnic... În lipsa vechilor mei prieteni, absenți motivați, am pornit agale spre autogară. Pe blocul de opt etaje care adăpostește, la parter, Cinematograful "Florin Piersic", pe partea stângă, de sus până jos, era un banner imens pe care scria cu litere mari și galbene, **BE BRAVE. BE NEW. BE FREE. BE YOU.** (Fii curajos. Fii nou. Fii liber. Fii tu.) Și urma adresa site-ului de recrutări în care erai îndemnat să aplici. Între acest banner și coada calului pe care îl încăleca, războinic, însuși Mihai Viteazu, era catargul pe care era înălțat și fâlfâia, mândrul nostru tricolor. Statuia lui Mihai Viteazu era acolo de pe vremea unui Piersic imemorial, mai exact din 17 decembrie 1976, zi în care sculptorul Marius Butunoiu a supervizat amplasarea ei în centrul pieței. Am lăsat în urmă strada Eroilor unde, pe vremea studenției noastre, erau trei localuri populare și extrem de căutate. Erau așezate, în mod inspirat, fiecare local lipit de celălalt: "Vărzărie", "Fasolărie" și "Cartofărie". Aveai de unde alege, prețurile erau populare și clienți - câtă frunză și iarbă. Azi s-a implementat un concept occidental: trei într-unul singur. "Vărzăria Eroilor", ce ființează de peste o jumătate de secol (doar numele e post-revoluționar), le cuprinde pe toate: și varza, și fasolea, și cartofii. Acum pe aceiași stradă, parțial pietonală, sunt doar localuri de fițe. La "Tramvay/ café/ bistro" găsești castane prăjite, înghețată, specialități turcești, rahat turcesc, halva, fructe confiate, condimente, ceai otoman și cafea turcească. La celălalt capăt al străzii, un local a dat faliment pentru că vindea mielul cu smochine, pudră de mentă și rodie (porția de 350 grame) cu 120 de lei, sau 250 de grame din fructele de mare (adică scoici Saint Jacques, coadă de homar, midii verzi) cu 160 lei, mușchiul de vită american cu ciuperci și tapioca, 100 de grame cu 250 de lei, mușchiul de porc cu măr murat (250 de grame/ 64 de lei), pieptul de gâscă, cu unt brun, caju și portocale minuscule zise cumquats, 250 de grame cu 78 de lei iar un cocoșel în sos porto, praz și frunză de vie, 250 de grame cu 52 de lei. O polentă cu lapte bătut, măsline verzi și parmesan de 160 de grame era 24 de lei. Pentru un desert cu măr verde, ciocolată albă și glazură kappa de 130 de grame ai fi plătit 42 de lei. N-am fost niciodată, acolo, cu prietenii mei. Am fost să bem o bere la "Feroviarul", să mâncăm la "Agape", la localul cu etaj din stația de la Tipografia "Ardealul" sau la unul din apropierea celei mai înalte bănci din oraș. Dacă am păstra modelul lui Nichita, am fi putut vorbi și de "Saint Just în trei prieteni" (o localitate de lângă Limoges unde se adunau, toamna, toți caricaturiștii lumii), sau "Parisul în trei prieteni". În Capitala luminii, toți trei ne-am băut cafeaua așezați la mesele de pe trotuar, așa cum o făceau și parizienii, sau la "Franc Tireur", localul unde am încălcat pentru prima și ultima oară consemnul lui Bour: "Ca să nu ne certăm niciodată, să nu aducem vorba despre politică".

Mustața și freza lui Gorki. La Filologia din Cluj…

Când am ajuns pe strada Horia, după ce am trecut de Sinagogă (azi „Templul Memorial al Deportaților Evrei") inima a început să-mi bată mai repede și privirea să mi se încețoșeze. La numărul 18 se găsea locul acela magic în care înveți să fii profesor și, uneori, scriitor. Am intrat, sfios, la Facultatea de Litere ca să-mi regăsesc Filologia de altădată. M-am intersectat cu un grup vesel de studenți și studente ce mi s-au părut relaxați și motivați. Afișul de pe gardul de la intrare („S-a deschis cantina!") ar fi putut unul din motive. La poartă, m-a întâmpinat un domn portar care m-a întrebat, politicos, pe cine caut. I-am zis că am fost, cu foarte mulți ani în urmă, studentul acestei facultăți și că îmi caut o tinerețe pierdută iar, în particular, aș vrea să-l revăd pe Maxim Gorki. Omul m-a înțeles, în ceea ce privește prima mea dorință, și cu celelalte două m-a lăsat în plata Domnului... Lângă avizierul facultății am văzut un afiș ce anunța o conferință susținută de Florian Bican, scriitor și traducător, ce avea ca subiect "Traducerea literară ca act de contrabandă culturală". Interesant. M-am uitat mai atent și am văzut că evenimentul s-a petrecut, deja, în martie 2020. Mi-am aruncat privirea spre locul unde odinioară se afișau posturile unde absolvenții urmau să fie repartizați și am dat de un afiș, de mari dimensiuni, care îți lua ochii: „Lucrez la Mc Donald's și pot să-mi transform jobul în carieră. Hai și tu în echipa noastră. Aplică la mcdonald.ro/ cariere. Mc Donald's e pentru tine". Odinioară, pe scările facultății noastre de la Filologie era un bust al lui Gorki. O mustață stufoasă, ca a lui Nietzsche, îi împodobea partea de sub nasu-i borcănat. Deasupra unei frunți mici, o claie de păr îi era aruncată dezordonat peste cap. Pe vremea aia, în pauzele dintre cursuri, studenții fumau, ca turcii, țigări proletare și, apoi, își stingeau chiștoacele, în mod tradițional, de mustața lui Gorki. Mustața rusului ajunsese să capete o culoare adânc maronie, doar că nu mirosea la fel. Exista prejudecata, transmisă din generație în generație, cum că gestul lor le-ar purta noroc la examenele cele mai grele (Cu mustața lui maro/ nu te faci de cacao!). Potrivit lui Gorki, „Literatura rusă este cea mai pesimistă literatură din Europa". Așa se face că toate cărțile lor au același subiect: "cum suferim noi, în tinerețe și la maturitate: insuficiența rațiunii, jugul autocrației, femeile, dragostea, viitorul și organizarea universului". La bătrânețe, alte sunt subiectele: "conștiința greșelilor comise, lipsa dinților, dispepsia, moartea inevitabilă". Nimeni, până azi, a constatat Gorki, nu a avut ideea să scrie o carte despre bucuriile pe care le-a avut de-a lungul vieții. "Or, dat fiind că rusul are obiceiul de a-și inventa viața și că nu știe să și-o construiască, e foarte posibil ca o carte despre viața lui fericită să-l învețe să inventeze fericirea". Pe Maxim Gorki l-am cunoscut, cu „Patima cititului', încă de pe vremea când eram în clasa a V-a, din "Manualul de limba romînă". Atunci nu m-am întrebat ce căuta Gorki acolo. De ce vă mirați? Tot de acolo îl știu și pe poetul S. Scipaciov cu „Cravata sa de pionier". („Când vei primi cravata/ Cu cinste s-o păstrezi;/ Drapelul nostru roșu/ În ea mereu să-l vezi".) Despre Gorki am aflat că înghițea cărțile una după alta. „În scurtă vreme mi-am dat seama totuși că în ciuda varietății întâmplărilor și cu toate deosebirile de țări și de orașe, în toate aceste cărți interesante și încâlcite era vorba mereu de același lucru; oamenii erau mânați de cei răi, pe când cei răi erau întotdeauna mai norocoși și mai deștepți decât cei buni, dar până la urmă ceva, de care nu-ți puteai da seama, îi învingea pe cei răi, iar cei buni ieșeau întotdeauna triumfători". Ca și nouă, la vârsta lui, nu toate îi erau clare tânărului Gorki. El a avut noroc cu spițerul Goldberg care i-a deslușit, de fiecare dată, tâlcul cuvintelor și cheia tuturor tainelor. Ca să nu mai întrețin inutil suspansul, o să vă zic că azi, la Litere, locul lui Maxim Gorki a fost luat de Ion Codru Drăgușanu. Pelegrinul nostru transilvan s-a întors acasă...

SFÂRȘIT

Post Scriptum. Nouă a fost odată Șase/ Șase a fost odinioară Nouă/ ne-a mărturisit,/ într-un moment de rătăcire,/ în bufetul gării din Ploiești,/ Caragiale – Tatăl... Din America, Woody Allen/ s-a băgat, peste rând, și ne-a transmis un sms:/ Apropo de nimic,/ Dog scris invers ne dă God.

Când am ajuns pe strada Horia, după ce am trecut de Sinagogă (azi „Templul Memorial al Deportaților Evrei") inima a început să-mi bată mai repede și privirea să mi se încețoșeze. La numărul 18 se găsea locul acela magic în care înveți să fii profesor și, uneori, scriitor. Am intrat, sfios, la Facultatea de Litere ca să-mi regăsesc Filologia de altădată.

reportaj

Mariana Şenilă-Vasiliu

Arta și cultura generală

Noțiunea de „cultură generală" se vrea atotcuprinzătoare, doar că voind totul - niscaiva cunoștințe, din toate câte puțin și mai nimic pe de-a-ntregul înțeles - este superficială. Dacă ar fi cu adevărat atotcuprinzătoare, lucru care altminteri se dovedește imposibil, ea ar trebui să conțină cunoștințe din toate domeniile. Or, cel mai adesea, noțiunea este restrângătoare la câteva domenii, în mod special din domeniul „umanioarelor", puțină literatură, niscaiva istorie, vagi cunoștințe despre teatru și actori, un pic de geografie și destule nimicuri despre cine mai știe ce domenii. În aluatul ăsta, științele zise exacte - matematici, fizică, chimie, astronomie și încă altele - nu-și prea găsesc locul pentru că sunt dificil de înțeles și mai ales nu sunt bune subiecte de conversație pentru neprofesioniști. Mai radical în opinii, în „Iluzii pierdute", Balzac desființează măgulitoarea definiție a „culturii generale", așa cum și-o închipuie lumea: „după unii, zice scriitorul, a avea cultură generală înseamnă a ști numele calului lui Alexandru cel Mare, dar a-l ignora pe cel al inventatorului porțelanului" (Bernard Palissy, 1510-1589, n.n.).

În așa-zisa cultură generală, un loc aparte îl ocupă discuțiile despre artă. Fiecare se întrece în a-și etala cunoștințele în acest domeniu, care celor mai mulți le sunt paralele cu subiectul. Dar dă bine să înșiri numele unor artiști, îndeobște a celor mai cunoscuți. Dacă supa de cultură în alte domenii se bazează pe ciupitul unor informații și nimic mai mult, în cazul artei mecanismul, deși utilizat, nu mai este operant. Ca să invoci o operă de artă, pictură, sculptură, arhitectură, arte decorative trebuie, înainte de toate, să ai neapărat cunoștințele necesare pentru a înțelege și sensibilitate pentru a aprecia. Altminteri, cum spunea M-mme de Stäel, „Cine nu înțelege legile intime ale picturii se leagă de subiect". Ce te faci însă cu pictura lui Monet, cu „Nuferii" de exemplu, care n-are subiect, e doar pictură în stare pură? Tentativa de literaturizare în domeniul intepretării artelor e cel dintâi și cel mai mare păcat, el împietează asupra capacității de receptare și înțelegere. Se pot bate câmpii cu grație vorbind despre picturi sau sculpturi al căror punct de plecare este o operă literară sau religioasă, însă și acestea nu au în vedere doar acest lucru, tot restul este artă, linie, culoare, pată și volum. Dacă acestea nu sunt percepute, geaba vorbăria de care se agață criticul, făcut iar nu născut, care cel mai adesea provine din rândul oamenilor de litere. Cuvântul își are valoarea și locul său, dar nu în legătură cu sculptura sau pictura. Se poate „papota", cum spune francezul, pe o pictură narativă, dar față în față cu absolutul pictural, cum este cazul lui Monet sau al unor abstracți, trăncăneala prețioasă și căutată nu mai are ce căuta. Arta în stare pură sfidează hărmălaia verbală, cere respect, înțelegere și tăcere. În 1991 mă aflam la „Orangerie", în sala de la subsol unde sunt expuși „Nuferii" lui Monet, pictură pentru care am o nesfârșită admirație. Eram înciudată că, din cauza publicului ce se afla în continuă vânzoleală și cu sământă de vorbă, nu mă puteam desfăta în liniște cu frumusețea picturii. A sunat ora de închidere, dar tot nu reușeam să mă clintesc din fața „Nuferilor" rămânând cea din urmă. Când îngrijitoarea mi-a cerut să părăsesc sala, am întors spre ea chipul celei mai adânci deznădejdi, rugând-o să-mi îngăduie să mai rămân în sală barem încă două-trei minute singură. Probabil că privirea mea disperată a convins-o și mi-a îngăduit acel răgaz atât de scurt, dar necesar sufletului meu. În liniștea totală din jurul meu am avut parte de cea mai importantă revelație a ceea ce va să însemne pictura adevărată. Se dizolvaseră în jocul acela de griuri picturale până și puținele elemente de suport cu realitatea concretă. Trunchiurile copacilor, agapantele plecate deasupra apei, nuferii de diverse culori, apă și cer se întrepătrundeau într-un tot vibrant și sublim asemenea unei simfonii. Sau a unei piese de Debussy cu care impresioniștii erau contemporani, el însuși fiind considerat „impresionist" în muzică. Poate și cu „Sonata lunii" a lui Beethoven ori „Visare" a lui Schumann. Pictura are nenumărate calități care o asemuiește muzicii - chiar se folosește în artă termenul de pictură muzicală - dar n-are nicio legătură cu literatura sau literaturizarea. De aici păcatul cel mare al transferului sunetelor din muzică sau petelor de culoare din pictură în limbă literar. Beleaua cea mare e că nu toți, sau mai exact puțini înțeleg acest lucru. Literatura are la bază cuvântul și cum, într-un fel firesc, insul needucat transformă totul în cuvinte, el nu poate înțelege și trăi lucruri atât de simple precum frumusețea și expresivitatea sunetului care se adresează în exclusivitate sensibilității auzului fără a trece prin capcana cuvintelor și cenzura rațiunii. Cu pictura, lucrurile stau la fel, culoarea, elementul ei de bază, se adresează în primul rând ochiului, sensibilității văzului, ocolind aceeași eroare interpretativă. E și motivul pentru care la Muzeul Marmotan/Paris, deasupra intrării în sala unde sunt expuse primele variante ale „Nuferilor", un muzeograf inteligent, care a înțeles cu adevărat pictura și în mod special pe cea a lui Monet, a afișat un text emblematic semnat de Louis Gillet: „Uimitoare pictură fără desen și fără delimitări... Imn fără cuvinte... în care arta... fără ajutorul formelor... Fără vignetă... fără anecdotă (povestire în sens plastic, n.n.)... fără alegorii... fără corp și fără chip... prin singură virtutea tonurilor nu este decât efuziune... lirism. În care inima se dezvăluie... se dăruie... își cântă emoțiile". Nu știu câți au întârziat în fața acestui citat care este esența însăși a felului în care trebuie înțeleasă pictura, știu însă că pe mine m-a țintuit locului, ca și pictura lui Monet de care m-am îndrăgostit iremediabil. Iată, în sfârșit, mi-am zis, un critic sensibil și onest care a dat definiția corectă a felului cum trebuie cu adevărat înțeleasă arta culorii și sensibilitatea picturală. Ce-i drept, numărul pictorilor care renunță la anecdotă, la stilul narativ, e destul de limitat: poate Bonnard, poate Pascin, poate Lucian Grigorescu și alți câțiva pe care mi-i asum profesional și pe care îi iubesc. O pictură de Rafael sau de Ingres, cu o claritate de cristal, nu reușesc să-mi transmită aceleași emoții pe care mi le induc cei mai sus enumerați. Există însă o neînțelegere în apreciere și când e vorba de alți uriași ai picturii - Piero de la Francesca, Rembrandt, Leonardo da Vinci chiar. Lipsit de sensibilitate, neinstruit, publicul vede întâi deja pomenita anecdotă. Ce de remarci stupide, ce de interpretări eronate se fac când se vorbește despre zâmbetul Giocondei, că ar fi însărcinată, că Leonardo i-ar fi adus un cântăreț din lăută ca s-o desfete în timp ce poza, că... dar ce nu s-a spus, toate astea în loc să vadă în enigmaticul zâmbet al Monalisei o soluție picturală, sfumato, pe care Leonardo l-a menținut în mai toată portretistica sa. Ce mai baliverne nu s-au debitat când a fost vorba despre „Întoarcerea fiului rătăcitor" al lui Rembrandt: că bătrânului tată regăsindu-și odrasla rătăcită îi tremură de emoție mâinile. De-ar privi însă cu atenție, atât la mâinile bătrânului, cât și pictura cu „aur și umbră" (apud. P. Comarnescu) ar vedea că nu e vorba nici de tremur și nici de aur. În 2007, la Rijksmuzeum/Amsterdam, înarmată cu un „face-à-main" care mărea asemenea unei lupe, am studiat atentă petele de culoare care dădeau senzația de aur. Nici vorbă de aur, iluzia prețiosului metal era dată de judiciosul contrast dintre un anume ocru care în opoziție cu tonurile întunecate din jur părea cu adevărat aur. Mâna bătrânului nu tremura în niciun fel, subtilele pasaje de culoare creează iluzia respectivă.

După cum se vede, nu e suficient să străbați kilometri de galerii și muzee de artă pentru a te apropia și înțelege ce e cu adevărat pictură, ci să înveți să vezi. Greu lucru, e drept, din moment ce publicul se prezintă cu habitudini de judecată și puhoi de prejudecăți în fața ei. A privi o operă de artă, indiferent de gen, prin intermediul cuvintelor și al gândirii raționale înseamnă a renunța la datul sublim al trăirii emoției, la sentimentul pe care îl stârnește în noi. Nu prea e nimic de verbalizat pe marginea unui acord de culoare sau expresivitatea unui contrast. Cu toate acestea din ele se alcătuiește o pictură, ele sunt însăși baza picturii. În atare circumstanțe, introducerea concretului în tablourile lui Monet, Bonnard sau Pascin ar fi distrus însăși esența inimitabilă a picturii fiecăruia din ei. De asemenea, nu trebuie limitată pictura doar la coloriști, ei nu arată decât până unde se poate merge cu mânuirea sa, și asta pentru că nu există nimic demonstrativ, o aplicabilitate a unor teorii despre culoare, așa cum este cazul lui Seurat sau a pictorului-pedagog André Lhote. Cel din urmă a rămas cunoscut mai mult prin lucrările cu caracter teoretic (*Tratat despre peisaj și figură, Les invariants plastiques/ Invariantele plastice* sau *De la paletă la masa de scris*), excelente altminteri, însă când a fost cazul să aplice acele cunoștințe, a rezultat o pictură oarecum seacă și rigidă, lucru care demonstrează că numai cunoștințele teoretice nu se înalță la trăirea afectivă atunci când se pictează după ele. Sau cum spunea Renoir, „Numai cu teorie nu se face pictură".

Contactul cu astfel de lucrări teoretice, cum este și „Arta culorii" a lui Johanes Itten, ca și ghidurile muzeelor, nu ajută privitorul să înțeleagă pictura dacă acesta nu are sensibilitate pentru ea. E adevărat, dobândește o serie de informații, bune pentru cultura sa generală, dar nu trăiește ceea ce vede, or în artă importante sunt sentimentul, trăirea, reacția afectivă pe care ea le stârnește în sufletul privitorului. Ar fi interesant un experiment prin care să se propună selectarea unor picturi, fără a fi cunoscut autorul sau titlul lucrării, în care să fie supuse judecății simultan adevărate opere de artă și subproduse artistice. Sau barem lucrări slabe ori mediocre. Abia în acest caz se poate decela dacă, din cele expuse, insul va alege operele valoroase de cele lipsite de har și în ce mod înțelege și apreciază ceea ce vede.

Nu este suficient să fie informat despre pictori, sculptori sau periodizare în istoria artelor, ci, în față cu o operă de artă necunoscută să reușească să-i aprecieze valoarea fără cârja informativă. Mai deunăzi, am găsit aruncată la gunoi o pictură. Cu rama stricată, acoperită de murdărie și praf, am rămas în cumpănă în fața ei. Ceva-ceva îmi spunea că e o pictură de calitate. Numele pictorului, scris neinteligibil, iar nu-mi spunea mare lucru, dar în sinea mea simțeam că e vorba despre o pictură mai deosebită, lucru confirmat de imaginea rezultată după ce am îndepărtat praful îngroșat de pe suprafața ei. Am avut dreptate, lucrarea era o excepțională natură statică, operă a pictorului naiv piteștean Ștefan Debreczeny. Anii de cutreierare a muzeelor și galeriilor, anii când eu însămi pictasem și-au spus cuvântul. Fără nicio informație, de care cu atâta încăpățânare se agață cei care vorbesc despre pictură fără să o și trăiască, își spuseseră cuvântul: învățasem ce e cu adevărat jadul despre care era vorba într-o povestire chinezească.

Mai deunăzi, am găsit aruncată la gunoi o pictură. Cu rama stricată, acoperită de murdărie și praf, am rămas în cumpănă în fața ei. Ceva-ceva îmi spunea că e o pictură de calitate. Numele pictorului, scris neinteligibil, iar nu-mi spunea mare lucru, dar în sinea mea simțeam că e vorba despre o pictură mai deosebită, lucru confirmat de imaginea rezultată după ce am îndepărtat praful îngroșat de pe suprafața ei. Am avut dreptate, lucrarea era o excepțională natură statică, operă a pictorului naiv piteștean Ștefan Debreczeny.

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Prelegerea cu tema “8 Decembrie. Ziua Constituţiei României. Constituţionalismul Românesc – istorie, prezent şi limite”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Cultură şi Credinţă în Societatea Contemporană”, susţinut de conf. univ. dr. Marius Andreescu, de la Facultatea de Drept a Universităţii Piteşt.

■ Dezbaterea cu tema „Fizician – cântăreţ la teramin şi alte instrumente rare”, în cadrul proiectului sub genericul „Viaţa merge înainte”, coordonat de poeta ing. Simona Vasilescu, avându-l invitat pe fizicianul Benedict Popescu, interpret la mai multe instrumente.

■ Dezbaterea cu tema „Omul – Drepturi fundamentale”, în cadrul proiectului sub genericul „Credinţă şi Speranţă”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, avându-i invitaţi pe medicul cardiolog Nakechbandi Ahmed Mazhar, imam, şi pe dr. în istorie Constantin Vărăşcanu.

Recitalul muzical sub genericul „Colind Cubist”, susţinut de M.C. Grăilă, pe numele real Octavian Dărmănescu, muzeograf, cantautor, scriitor.

„Omul – Drepturi fundamentale”

■ Festivitatea de acordare a Premiilor Revistei “Cafeneaua literară”, eveniment coordonat de directorul publicaţiei, poetul Virgil Diaconu, vineri, 10 decembrie, de la ora 13.00, în Sala Ars Nova de la Casa Cărţii.

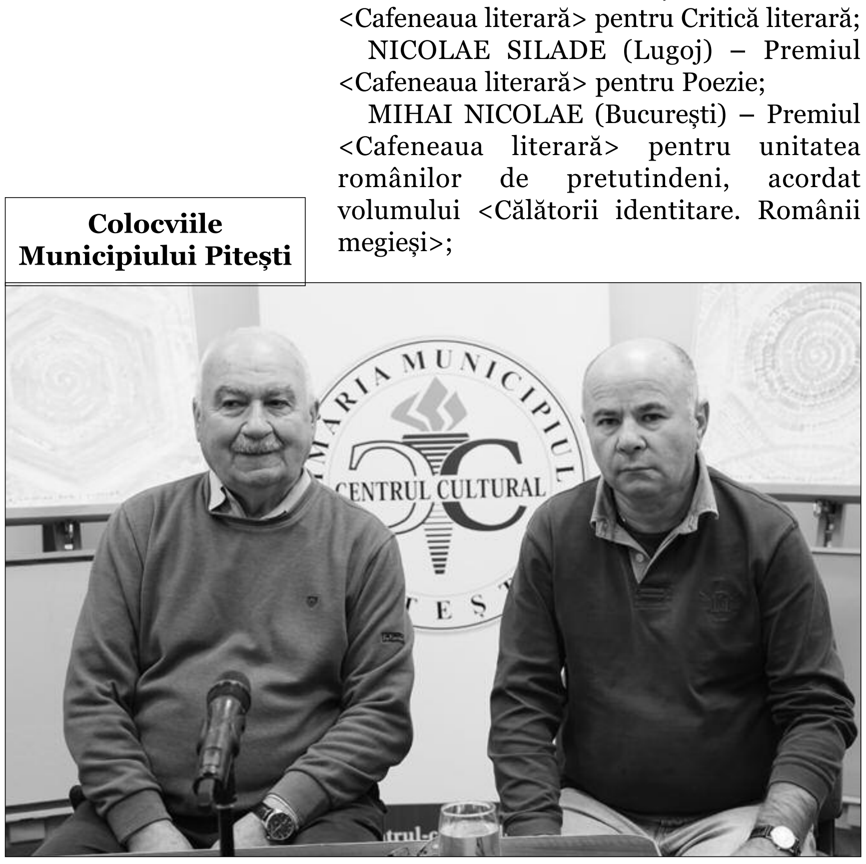
“Revista <Cafeneaua literară>, editată de Centrul Cultural Piteşti, acordă premiile revistei următorilor scriitori, care au publicat în paginile ei şi au contribuit prin textele lor la calitatea ridicată a revistei:

IONEL BOTA (Oraviţa) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru Critică literară;

NICOLAE SILADE (Lugoj) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru Poezie;

MIHAI NICOLAE (Bucureşti) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru unitatea românilor de pretutindeni, acordat volumului <Călătorii identitare. Românii megieşi>;

Colocviile Municipiului Piteşti

Festivitatea de acordare a Premiilor Revistei “Cafeneaua literară”

ANA DOBRE (Alexandria) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru Critică literară;

AUREL SIBICEANU (Piteşti) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru Poezie;

ION PANTILIE (Piteşti) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru Pictură;

VIOREL DINESCU (Galaţi) – Premiul <Cafeneaua literară> pentru volumul de critică literară <Armistiţii literare>.

■ Spectacolul de teatru şi dans intitulat Romeo&Julieta, susţinut de artişti ai Companiei de teatru-dans MICROBIS. Evenimentul, o adaptare după William Shakespeare, coregrafia Hugo Wolff, este organizat de Centrul Cultural Piteşti. mască de protecţie.

■ Prelegerea cu tema „Marea Unire din Sufletele Românilor”, susţinută de managerul Muzeului Judeţean Argeş, dr. în istorie Cornel Popescu.

■ Prelegerea cu tema “Simţurile, oamenii şi istoria”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Istorie şi istorii cu Marin Toma”.

Prelegerea cu tema „Negru pe Alb”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Literatura română necanonică”, susţinut de scriitoarea şi profesoara de limba şi literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Prelegerea cu tema “Despre elitele româneşti”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Cultura în vremuri de pandemie”, susţinut de directorul Bibliotecii Judeţene “Dinicu Golescu” Argeş, sociologul Octavian Mihail Sachelarie

■ Dezbaterea cu tema “Suprarealismul francez şi cel românesc”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul “Colocviile Municipiului Piteşti”, coordonat de redactorul-şef al revistei de cultură “Argeş”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe scriitorul Ioan Lascu.

■ Dezbaterea cu tema „Energia liberă a muzicii”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Adolescenţi şi mentori”, coordonat de scriitoarea şi criticul literar Magda Grigore, avându-i invitaţi pe membrii Trupei „NUANŢE”.

■ Prelegerea cu tema „Piteştii vechi. Viaţa cotidiană”, în cadrul proiectului cultural-educativ sub genericul „Biografii de excepţie”, susţinut de muzeograful şi scriitorul Octavian Dărmănescu.

■ Vernisajul expoziţiei de pictură cu titlul “Labirint” de Ion Dogioiu şi lectură publică din lirica religioasă de acelaşi autor, în cadrul noii ediţii a proiectului cultural-educativ sub genericul “Confluenţe literare”, coordonat de poeta şi profesoara de limba şi literatura română Allora Albulescu.

■ Dezbaterea cu tema „Doi fraţi, acelaşi destin artistic”, în cadrul proiectelor „Oameni de cultură piteşteni” şi „Evocări”, coordonate de scriitorul Jean Dumitraşcu, avându-l invitat pe artistul plastic Ion Pantilie.

„L-am invitat, de această dată, pe pictorul Ion Pantilie, cel care deţine o mulţime de premii în ţară şi în Europa, ca să nu mai vorbim de opera sa impresionantă, fapt recunoscut de autorităţile locale prin acordarea titlului de <Cetăţean de Onoare al Piteştiului>. Va fi ceva cu totul inedit, pentru că îl vom evoca şi pe pictorul Gheorghe (Gică) Pantelie, fratele domniei sale. Ca timp, jumătate-jumătate. Şi cine să vorbească mai bine despre pictorul Gheorghe Pantelie decât fratele său, pictorul Ion Pantilie?! E un caz foarte rar în istoria artei, când doi fraţi ajung la performanţă, cu stiluri diferite. Pe de altă parte, reuşim să realizăm cele două proiecte – <Oameni de cultură piteşteni> şi <Evocări> într-unul singur!”, declară Jean Dumitraşcu.

■ Dezbaterea cu tema „Adevăratul EU”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală, sub genericul „Povestea înseamnă emoţie”, coordonat de Ana Ionescu, trainer, content writer şi story teller.

■ Prelegerea cu tema “Foamea în istorie: hrana ca nevoie umană”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Istorie şi istorii cu Marin Toma”.

Rubrică realizată de
CARMEN ELENA SALUB

Jurnal de spital

(urmare din p. 9)

EL, nu! Mă cheamă; mă priveşte şi îmi spune: ,,Nu te mai las să pleci nicăieri; era să te pierd”. Apoi, aproape strigând: ,,Nu ieşiiii pe uşa aceea!”. Nu ies; îl asigur.

Ziua a XIII-a. Nu vrea tricou; vrea bluza de pijama cu nasturi; îi aduc o bluză nouă de pijama cu nasturi. Mă cheamă să mă aşez pe patul lui; mai aproape: ,,Aşa ca acasă, ca în fiecare dimineaţă înainte de cafea”, ,,Îmbrăţişează-mă strâns, cu mâinile trecute pe sub mine, pe sub spatele meu”. Fac asta cu mult dor. Apoi aud: ,,Am doi nasturi deschisi la piept, te rog sărută-mi gâtul şi urechea!” Fac lucrul acesta de câteva ori pe zi; îmi repeta să nu plec pe uşa deschisă: ,,Închide uşa şi rămâi cu mine!” ,,Mi-e dor de Iaşi!” ,,Semeni din ce în ce mai mult cu TINE DE LA IAŞI”. Studenţia; strigatul: ,,Nu pot trăi fără tine”. Îl îmbrăţişez. Vrea să mănânce. Îl ajut.

Ziua a XIV-a. Îmi dă vestea: ,,Am trecut de ceea ce a fost foarte greu. Vom merge acasă: ,,peste două săptămâni”; mesaje, multe mesaje şi telefoane de la prietenii dragi, îngrijorări, întrebări, încurajări. Răspunde. Întinde mâna, îmi cere mâna şi îmi sărută palma de multe ori pe zi: ,,Nu lăsa oxigenul şi nu ieşi pe uşa aceea! Am nevoie de tine!”

Ziua a XV-a. Fac bagajele. Deşi mai sunt destule zile. Dar suntem deja pe panta descrescătoare a bolii; adică spre recuperare. Analize: eu negativă, EL pozitiv. Îl încurajez. Devine optimist. Mesaje către prietenul lui drag, Şerban. Vorbesc cu Cristina. E bine. S-a liniştit.

Ziua a XVI-a. Mâncare, fructe, apă, tricouri de la vecinii nostri dragi; din cartierul pe care l-am părăsit un timp pentru a sta în Noapteş, ,,într-o metaforă”, cum îi plăcea lui să spună că locuieşte. Îl dor ochii. Îi sărut. Parcă îi este mai bine.

Ziua a XII-a. ,,Draga mea, mie mi-e tare dor de tine”. Plâng. Să nu mă vadă. Mă ridic şi îmi cere să îl îmbrăţişez, fac lucru acesta cu drag fiindcă şi mie îmi e tare dor de el. Îmi spune: ,,Dacă plec, să nu abandonezi!” Unde să pleci?

Ziua a XVIII-a. Vine doctorul; saturaţiile sunt bune. Mâine analize din nou. EL vorbeşte calm, serios cu îngrijorare pentru mine: ,,Au reapărut momente adânci şi dese de amnezie. Mă lasă singur de prea multe ori!”

Ziua a XIX-a. Mă pierd. Privesc în gol. După câteva minute îmi spune că nu l-am auzit când m-a strigat şi nici nu l-am văzut. E îngrijorat. ,,Îmbrăţişează-mă!”

Ziua a XX-a. Peste câteva zile: Paştele! Mesaje, urări! Răspunde. Priveşte tot timpul la mine: ,,Ţi-e bine? Mă auzi? Mă vezi?” Îmi vine în minte visul. Nu-i spun nimic.

Ziua a XXI-a. Îmi cere să îl îmbrăţişez; rămân apoi cu mâna mea în mâna lui şi îmi sărută palma: mâinile acestea m-au îngrijit, m-au răsfăţat”. ,,O vor face până va fi nevoie” îi spun. Telefoane de la prieteni din S.U.A., mâncare pentru tot personalul spitalului. Mulţumiri.

Ziua a XXII-a. Îşi aduce aminte de drumul făcut pe jos, apoi cu o căruţă la Valea Mare, la Casa Rebreanu. În tinereţe. Mă surprinde. Trăieşte totul parcă s-ar întâmpla astăzi. Vrea să scrie despre asta. În ,,Frosica 3...”

Ziua a XXIII-a. ,,Ne-au scos” perfuziile. Nu o să mai facem. Vin şi rezultatele testelor. E bine. Vom pleca. Într-o marţi. Se bucură când vede imagini de acasă: căţeii lui dragi, foişorul, casa, magnolia, parcurile; strigăt de bucurie: ,,Au înflorit merii!”.

Ziua a XXIV-a. Îmi spune că va scrie un capitol în ,,Frosica 3”: ,,Noi am văzut iadul”. Îmi vine în minte visul. Nu-i spun nimic.

Ziua a XXV-a. Amnezie; cere un neurolog pentru mine. Îngrijorări. Îmi revin. ,,N-ai fost aici; te-am rugat să nu mai pleci”.

Ziua a XXVI-a. Nu mănânc. Nu mănâncă. ,,Vreau să faci bricolaj”. Aşa spune şi priveşte cu drag cum curăţ două portocale. Pe acestea le mănâncă. Am slăbit foarte mult amândoi. Râde. Nu ne vor mai recunoaşte căţeii nostri dragi. Îi e dor de casă. Vrea să plece şi acum, dac-ar fi posibil.

Ziua a XXVII-a. Un gând devine obsesiv pentru el: să fie ajutat să parcurgă aleea până în casă; apoi să facă un duş bun bun bun după care să se odihnească în braţele mele, în patul nostru, în locul lui; îmi spune asta de multe ori; hipoxia; creierul are încă nevoie de oxigen.

Ziua a XXVIII-a. E ajutat. Cineva îl bărbiereşte. Se bucură ca un copil. Îi spun că e frumos şi cere să îl mângâi şi să îl sărut. O fac şi mă bucur că îl văd optimist. NIMIC NU PREVESTEA NIMIC.

Ziua XXIX-a. Ciocnim ouă roşii. Răspunde mesajelor. Pierd adânc legătura cu realitatea. Câteva zeci de ore. Mă ridică cineva şi îmi spune să-L îmbrăţisez: îmi strânge mâna cu putere, deschide larg ochii spre mine, îi cuprind capul, îl aşez pe pieptul meu, îl strig şi... NIMIC.

,,Luaţi-o pe doamna profesoară de aici!”

duminică 25 iulie 2021

Adrian Vasiliu

Muzică și muzichie

Impostorii

Din lipsă de concerte, melomanul din mine s-a apucat să se uite mai cu atenție decât de obicei asupra celor mai recente evoluții din domeniu. Și așa am descoperit că, la vreme de pandemie, din ce în ce mai mulți artiști au avut mult mai mult timp să asculte muzică, ceea ce s-a tradus într-o grămadă de apariții discografice cu preluări de piese vechi, de obicei foarte puțin cunoscute publicului larg, care au primit, astfel, o formă nouă, cu instrumentele actuale și cu un stil oarecum diferit. S-a văzut, astfel, că muzicienii, obligați să ia o pauză care pare să nu se mai termine, și-au amintit de ceea ce i-a făcut să ajungă acolo unde sunt acum, și anume piesele care le-au marcat primii ani de viață și, firește, începuturile carierei. Și-o să dau doar două exemple, ambele răsunătoare, de albume de cover-uri care-au apărut spre finalul lui 2021 și care merită ascultate și re-ascultate nu numai de către fanii celor două trupe implicate. Primul, în ordine cronologică, este cel semnat de Dave Gahan, vocalistul de la Depeche Mode, în colaborare cu Soulsavers, un duo de producători de muzică electronică nu la fel de faimos, doar foarte cunoscut și apreciat în cercurile de specialitate. Albumul se cheamă *Imposters* și cuprinde piese preluate de la diverși artiști din trecut și din prezent, printre care Nat King Cole (*Smile*, scrisă de Charlie Chaplin), Bob Dylan, Neil Young și PJ Harvey. Toate cântate de vocea inconfundabilă a lui Dave și re-orchestrate în stil retro, dar cu scule ultramoderne. Rezultatul este surprinzător de plăcut chiar și pentru un fan DM care era obișnuit cu sintetizatoare și cu linii melodice mai complicate. O senzația similară, chiar dacă din altă zonă muzicală, o dă și cel mai recent produs al alteia dintre trupele mele preferate, prima, dintre cele clasice, pe care-am ascultat-o, în urmă cu mulți ani. E vorba despre Deep Purple, care-a scos, recent, un album de preluări de piese care i-au influențat pe muzicienii de acolo, ajunși la vârste respectabile, cu cariere de jumătate de secol în spate. Este discul de studio cu numărul 22 și se numește *Turning to Crime*, având și o copertă care completează imaginea unei trupe care nu mai are nimic de demonstrat și care arată cum a trecut și trece prin pandemie: cântând piesele altora, pentru că nu-i vine să compună chestii noi. Așa că Gillan, Glover, Paice, Morse și Airey au ales 12 piese de excepție, de la colegi sau precursori precum Bob Dylan, Fleetwood Mac, Yardbirds și Led Zeppelin, și le-au înregistrat în stil Purple. Ce-a ieșit stă cu cinste în topul celor mai interesante albume DP, și ne dă speranța că trupa asta mai are încă multe de cântat. Într-o lume în care muzica nouă este o dezamăgire aproape continuă, fiecare clasic care mai activează este o veste extrem de bună.

Nota redacției:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații. Ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. De aceea, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.
Revista **Argeș** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate.

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEȘ** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Textele, cărțile, fotografiile, materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Revista **ARGEŞ** poate fi procurată şi prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediţie fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!
Vă puteţi abona pentru anul 2022, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat poştal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Piteşti, Casa Cărţii, Piteşti, O.P. 1, cod 110013. Tel./fax: 0248/219976.

ARGEȘ
- **Revistă lunară de cultură**
- Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Piteşti** şi a **Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Piteşti**
- Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului**
Redactor-şef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacţie: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MARIANA ȘENILĂ-VASILIU, MIRCEA BÂRSILĂ, AUREL SIBICEANU, JEAN DUMITRAȘCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Redacţia: Piteşti, Casa Cărţii, Centrul Cultural Piteşti
tel./fax: 0248/219976
e-mail: revista.arges@gmail.com
https://www.facebook.com/Revista-Arges
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iaşi

Nicolae Oprea

Glose despre poetica eminesciană (I)

După un deceniu de revizuiri şi elaborări succesive, cu modificări fundamentale ce ţin de misterul inspiraţiei creatoare, Eminescu ajunge la varianta definitivă a *Odei (în metru antic)*– publicată pentru prima dată în singura ediţie antumă, realizată de Maiorescu – care devine o „odă a suferinţei" cu substrat filosofic. În procesul laborios de creaţie, *oda eroică* închinată lui Napoleon se transformă, mai întâi, într-o elegie de dragoste, cum remarca D. Popovici. Dar în înlănţuirea cronologică până la varianta finală, se modifică nu numai tema, ci şi personalitatea eroului liric care îşi susţine monologul definitoriu. Întrucât Poetul gânditor se substituie în proiecţia originală a autorului Împăratului eroic.

După ce Titu Maiorescu a donat Academiei Române, în 25 ianuarie 1902, pachetul-tezaur cu 44 de manuscrise eminesciene, însumând 15.000 de pagini, istoricii literari şi exegeţii au constatat existenţa unor numeroase variante de laborator ale poemelor care l-au consacrat pe Eminescu în calitate de *poet naţional* („expresie integrală a sufletului românesc" – spunea Nicolae Iorga) şi *omul deplin al culturii româneşti* (în definirea filosofului Constantin Noica). Am ales spre exemplificare analitică două poezii „tipărite în timpul vieţii" (conform ediţiei definitive), în care Mihai Eminescu îşi delimitează crezul poetic pe măsură ce depăşeşte variantele de tranziţie: *Odă (în metru antic)* şi *Glossa*. Ambele au fost concepute iniţial în stadiul creator, să-i spunem, de primă tinereţe (în acest caz, 1873-1875) şi au fost incluse de Titu Maiorescu, cu versiunea definitivă, în volumul *Poesii* din decembrie 1883 (datat 1884). În plus, după ce apăruseră ca inedite în volum, vor fi (re)publicate în revista Junimii, *Convorbiri literare*, în ianuarie 1884, De atunci, aceste arte poetice au fost preluate în toate ediţiile critice sau antologiile alcătuite cu rigoare ştiinţifică de „îngrijitori" sau de scriitori/critici literari renumiţi. Doar I. Negoiţescu, criticul care schimbă accentul hermeneutic dinspre antume către postume, exclude subiectiv *Glossa* din antologia sa *De la Dosoftei la Ştefan Aug. Doinaş*, publicată postum în 1997, sub îngrijirea lui Cornel Regman.

Prima variantă a *Odei* eminesciene se conformează tiparului clasic al speciei (poezie cu caracter solemn, dedicată unui erou, personalităţi etc.) şi datează din etapa de creaţie berlineză (1873-'74), cu titlul *Odă pentru Napoleon*. Se adaugă acesteia, o variantă de tranziţie – astfel considerată de Perpessicius, datând din anii 1875-'76. În procesul creator de sinteză, poemul iniţial cu turnură eroică este redus treptat de la 13 strofe la numai cinci în forma finală. În urma metamorfozei radicale a textului iniţial, înrudite cu poemul din versiunea definitivă nu par decât ultimele două strofe: „Ai murit? Lumea şi astăzi n-o crede/ Înfăşurat în mant-ai coborât piedestalul/ Şi-amestecat în popor l-au mişcat cu putere/ Ochii-ţi imobili.// Apoi sătul de icoana-ţi, de tine singur./ Te-ai reurcat pe scări de marmoră albă/ Ai resuit piedestalul şi iarăşi imobil/ Stai printre secoli." Aşezată sub influenţa clasicismului greco-latin (poeţii alexandrini şi Horaţiu – ilustrul autor de ode latine), *Odă (în metru antic)* demonstrează, o dată în plus, pregătirea clasicistă temeinică a studentului Eminescu, înscris la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Berlin. Modelul identificat de exegeţii poeziei se află în oda lui Sappho dedicată zeiţei Afrodita, pe care poetul nostru o cunoştea din traducerea lui Ion Heliade Rădulescu publicată în 1837. Armonia clasică este conservată aici prin metrica severă şi tiparul ca atare al poemului, pe lângă comparaţiile simbolice cu eroii mitologici reprezentativi. Poetul cu fibră romantică uzează, în chip expresiv, de metrica antică, mai precis, de metrul saphic (datorat poetei din antichitatea greacă) alcătuind strofa din trei versuri endecasilabice şi unul scurt, adonic. Mihai Eminescu împământeneşte astfel oda în spaţiul literar românesc, întărind tradiţia lui Andrei Mureşanu, Gheorghe Asachi, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu şi Vasile Alecsandri. Apreciind la Eminescu forţa de asimilare a spiritului clasic în poetica sa de sorginte romantică, Titu Maiorescu exclama: „O admirabilă odă ‹în metru antic›, una singură, o avem de la Eminescu. Este scrisă în strofe de patru versuri troheo-dactilice - se-nţelege, nerimate – cu încântătoarea cadenţă a unui *versus adonicus* la sfârşitul fiecărei strofe."

După un deceniu de revizuiri şi elaborări succesive, cu modificări fundamentale ce ţin de misterul inspiraţiei creatoare, Eminescu ajunge la varianta definitivă – publicată pentru prima dată în singura ediţie antumă, realizată de Maiorescu – care devine o „odă a suferinţei" cu substrat filosofic. În procesul laborios de creaţie, *oda eroică* închinată lui Napoleon se transformă, mai întâi, într-o elegie de dragoste, cum remarca D. Popovici. Dar în înlănţuirea cronologică până la varianta finală, se modifică nu numai tema, ci şi personalitatea eroului liric care îşi susţine monologul definitoriu. Întrucât Poetul gânditor se substituie în proiecţia originală a autorului Împăratului eroic. Iar perspectiva impersonală din prima variantă a *Odei pentru Napoleon* se transformă într-o confesiune directă, asemenea unui monolog interior. Cea mai pătrunzătoare analistă a liricii eminesciene, cu destinul tragic întrerupt la 49 de ani, Ioana Em. Petrescu, fiica eminescologului D. Popovici, considera *Oda* „textul, poate, fundamental al creaţiei eminesciene". Şi certifica, în concluzia analizei, valoarea acestui *poem postromantic* datorită redescoperirii „situaţiilor arhetipale ce definesc condiţia umană" cu ajutorul recursului la mitologie: „*Oda* înscenează tensiunea fiinţă-existent, celebrând în fapt eternitatea fiinţei prin perpetua ruptură, agonie (sau „murire") a existentului."

Poemul debutează cu un vers de capodoperă, impregnat cu tot tragismul existenţial, prefigurând o confesiune pe marginea deznădejdii: „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată". Eul poetic este plasat într-un plan aparent al trecutului care, în realitate, desemnează o nedeterminare temporală, sugerată şi prin folosirea verbelor la imperfectul durativ („credeam", „nălţam"). Se închipuie, astfel, figura nemuritorului - „pururi tânăr" – izolat de lume în ipostază expresiv romantică: înfăşurat în mantia geniului, visător şi însingurat. Din poziţia sa efemeră, el se raportează la ordinea veşnică a cosmosului, ilustrată metaforic prin „steaua Singurătăţii". Formula temporală care deschide strofa următoare („Când deodată") marchează un nou început şi întreaga confesiune lirică ia aspectul unei recapitulări a vieţii, o viaţă divizată în două părţi, dintre care prima se încheie în momentul apariţiei femeii iubite. Odată cu naşterea sentimentului erotic, cel ce se credea nemuritor iese din ordinea cosmică şi intră în sfera vremelniciei, implicându-se în durata efemeră. Este valorificat aici motivul ambivalent al iubirii-suferinţă, exprimat la nivel retoric prin dubla funcţie de sugestie a pronumelui personal de persoana a II-a: mai întâi *tu* denumeşte fiinţa concretă, apariţia iubitei în viaţa bărbatului, iar în versul următor desemnează o abstracţiune, sugerând suferinţa care însoţeşte împlinirea în dragoste. Spiritul superior contemplativ coboară pe treptele terestre până la condiţia omului de rând care, prin iubire, are revelaţia morţii: „Când deodată tu răsărişi în cale-mi,/ Suferinţă tu, dureros de dulce.../ Până-n fund băui voluptatea morţii/ Ne'ndurătoare". Extazul erotic este trăit intens până la limita suferinţei ce anunţă dispariţia implacabilă a fiinţei efemere. În construcţii oximoronice specific eminesciene, fericirea este asociată, cum se vede, cu durerea îndrăgostitului atins de morbul înstrăinării: „dureros de dulce" şi „voluptatea morţii". În acest sens, eminescologul Petru Creţia distinge aici căderea poetului „în infernul arzător al iubirii şi al înstrăinării de sine."

Filologul cu pregătire clasică Cezar Papacostea remarca, pe bună dreptate, talentul lui Eminescu de a actualiza valorile clasice, integrându-le organic în poetica sa: „Alese (comparaţiile, aluziile, sugestiile mitologice), deşi în aparenţă cu o mână neglijentă, aceste imponderabile mitice nu-s la dânsul, ca la alţi poeţi latini, seci alexandrinisme, nu sunt sonorităţi – *flatus vocis* – găsite trudnic de o erudiţie obligată să înlocuiască prin ele spontaneitatea inspiraţiei, ci valori estetice actualizate, valori integrate în imperiul unităţii artistice a operei sale." Strofele mitologice de referinţă care urmează în *Odă* (a treia şi a patra) au rostul de a reliefa intensitatea tragică a pasiunii. Mai întâi este evocat conflictul dintre centaurul Nessus şi Herakles pentru Deianeira, soţia celui din urmă care provoacă moartea amândurora, dar se încheie cu apoteoza eroului grec, urmând sfatul oracolului din Delphi de a se arunca viu pe rug: „Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,/ Ori ca Hercul înveninat de haina-i;/ Focul meu a-l stinge nu pot cu toate/ Apele mării." Printr-o contaminare originală a celor două mituri, poetul compară rugul lui Hercule cu arderea periodică şi regenerarea păsării Phoenix: „De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,/ Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări.../ Pot să mai re'nviu luminos din el ca/ Pasărea Phoenix?" Asemănând viaţa cu visul, el îşi închipuie că trece prin experienţa pătimaşă a iubirii aşa cum pasărea mitologică a trecut prin proba focului, pentru a reînvia mai puternic din propria cenuşă, dincolo de timp şi de moarte. Astfel, trăirea mistuitoare a sentimentului se transformă într-o modalitate de autocunoaştere prin regăsirea eului profund.

Recâştigarea liniştii iniţiale, invocată în oximoronul din ultima strofă („nepăsarea tristă"), corespunde necesităţii de a se pregăti pentru trecerea în nefiinţă. Odihna visată a morţii - care i se refuză lui Hyperion din *Luceafărul* în numele condiţiei umane - poate fi trăită, de această dată, prin regăsirea de sine. Versurile finale („Piară-mi ochii tulburători din cale,/ Vino iar în sân, nepăsare tristă;/ Ca să pot muri liniştit, pe mine /Mie redă-mă!") reliefează substanţa filosofică a poemului în care Eminescu problematizează datele esenţiale ale existenţei: iubirea, moartea, cunoaşterea. Impresia de ciclu existenţial complet (trecut-prezent-viitor) se creează stilistic prin uzul timpurilor verbale distincte: imperfectul în strofa I, perfectul simplu în strofa a II-a, prezentul în strofele III şi IV, viitorul prezumtiv (dorit) exprimat prin verbe imperative în strofa finală („pară-mi", „vino", „redă-mă"). Definind *Oda* eminesciană ca „rugăciune de mântuire", Ioana Em. Petrescu sublinia (în *Eminescu – modele cosmologice şi viziune poetică*) că spiritul descins în lume – aşa cum îl proiectează Eminescu în această odă non-eroică - trebuia să treacă, înainte de a se regăsi pur, pe sine în identitatea din începuturi, prin experienţa modelatoare a iubirii-suferinţă. În fond, fundamentul tematic al *Odei în metru antic* este edificat, la nivelul filosofiei poetice, în spiritul cunoaşterii şi autocunoaşterii. Precum în *Odă (în metru antic)*, în integrala creaţiei poetice eminesciene simbioza perfectă dintre romantism şi clasicism constituie temelia unităţii tematico-stilistice a operei fără fisuri.

Nu este deloc întâmplător faptul că un reformator al limbajului poetic de peste veac, Nichita Stănescu, admirându-şi înaintaşul, punea accentul, în *Cartea de recitire* din 1972, pe semnificaţia ontologică a versului memorabil al artei poetice eminesciene de la sfârşitul veacului al XIX-lea: „*Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată* este strigătul abisal al poetului care descoperă cauza fundamentală a artei, dorinţa esenţială de a trăi. *Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată* e cel mai vital vers pe care-l cunosc, alături de *A murit Enghidu, prietenul meu care ucise cu mine lei!* (din *Ghilgameş*). *Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată* este versul unui învingător, al unui om care a supravieţuit. Al poetului care a supravieţuit cel mai intens în literatura noastră, pentru că a exprimat cel mai acut şi sensul literaturii: a fi." (*Eminescu cel Mare*).